

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije (2012.-2013.)

Mijanović, Anika

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:472204>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-11**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za arheologiju

Diplomski sveučilišni studij arheologije (jednopedmetni)

Anika Mijanović

**Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja
Savudrije (2012.-2013.)**

Diplomski rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za arheologiju
Diplomski sveučilišni studij arheologije (jednopedmetni)

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije (2012.-2013.)

Diplomski rad

Student/ica:

Anika Mijanović

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Igor Borzić

Zadar, 2016.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Anika Mijanović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije (2012.-2013.)** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 21. prosinac 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Istra u antici.....	3
2.1. Naseljenost i organizacija teritorija.....	5
2.2. Rimske vile u sjeverozapadnoj Istri.....	10
2.3. Gospodarstvo.....	14
2.4. Kopnena i morska povezanost poluotoka.....	16
3. Savudrija.....	20
3.1. Topografija Savudrije.....	21
3.2. Antička luka Savudrije.....	23
3.3. Arheološka istraživanja luke.....	24
3.4. Arheološka istraživanja Savudrije 2012.-2013.....	25
3.4.1. Podjela po istraženim segmentima.....	26
3.5. Dječji ukopi u amfori.....	30
3.6. Arhitektura.....	33
4. Pokretni arheološki nalazi.....	38
4.1. Stolno posuđe.....	38
4.1.1. Helenistička reljefna keramika.....	38
4.1.2. Terra sigillata.....	39
4.2. Obično stolno posuđe.....	45
4.3. Kuhinjsko posuđe.....	46
4.4. Amfore i čepovi.....	47
4.5. Građevinska keramika.....	56
4.6. Keramički pršljenovi i uteg.....	58
4.7. Numizmatički nalazi.....	59
4.8. Metalni nalazi.....	60
4.9. Stakleni nalazi.....	60
4.10. Nakit.....	61
4.11. Mramorna dekoracija.....	63
5. Promet i trgovina.....	63
6. Zaključak.....	66
7. Literatura.....	73
8. Katalog nalaza.....	82

1. Uvod

Naselje Savudrija nalazi se na sjeverozapadnoj obali Istre, samo nekoliko kilometara udaljeno od najzapadnije točke Hrvatske, rta Lako. Sjeverozapadni dio Istre u rimsko se doba nalazio u sastavu *Regio X. Venetia et Histria*, u sklopu agera kolonije Tergeste. Granica na jugu protezala se dolinom rijeke Mirne gdje je ager kolonije Tergeste graničio s agerom kolonije Parentium. U Savudriji se nalazila jedna od najvećih i najvažnijih luka na zapadnoj obali Istre. Kroz savudrijski je akvatorij prolazila poznata trgovačka ruta koja je spajala Mediteran s Akvilejom, glavnim trgovačkim središtem rimskog doba na sjevernom Jadranu.

Važnost savudrijske luke zabilježena je u mnogobrojnim povijesnim izvorima koji spominju antičku luku, dok je zanimanje istraživača za tu luku počelo već u 19. st. Gotovo do kraja 20. st. u savudrijskoj luci nisu provedena arheološka istraživanja, međutim s prijelazom u 21. st. započinje zanimanje za taj lučki kompleks pa i prva arheološka istraživanja. Prva arheološka istraživanja provedena su od 1995. do 1997. god. pod vodstvom Z. Brusića na prostoru sjevernog mola, dok su od 2011. do 2014. god. provedena istraživanja južnog mola i unutrašnje operativne obale. Nažalost, arheološka istraživanja kopnenog dijela nisu provedena sve do kraja 2012. god., odnosno do početka 2013. god., kada je provedeno zaštitno arheološko istraživanje. Istraživanje je provedeno zbog polaganja nove infrastrukture na tom području. Radovi su vršeni uz uvalu, s njezine južne, istočne i sjeverne strane te uz crkvu sv. Ivana Apostola. Zbog vremena i drugih neprilika, iskop arheoloških slojeva nije proširen već je svrstan u gabarite određenih trasa kanalizacijskih instalacija. Prilikom radova naišlo se na brojne arheološke strukture koje su istražene i dokumentirane.

Cilj ovog rada bio je analizirati arheološke arhitektonske strukture i pokretne arheološke nalaze. Arhitektonske strukture bilo je potrebno smjestiti u širi kontekst cjelokupnog nalazišta, odnosno luke i lučkih postrojenja, što je bilo moguće jedino spajanjem podataka iz ranijih arheoloških istraživanja s novim podacima.

Osim nepokretnih arheoloških struktura, analizirani su i pokretni arheološki nalazi. Od sveukupno prikupljenog arheološkog materijala prilikom zaštitnih istraživanja, izdvojen je 151 dijagnostički keramički i stakleni ulomak (obodi, ramena, ručke i dna) te

numizmatički i metalni nalazi koji su analizirani tipološki i kronološki. Pokretni arheološki nalazi podijeljeni su u 11 podnaslova: *Stolno keramičko posuđe* (s podnaslovima *Helenistička reljefna keramika* i *Terra Sigillata*), *Obično stolno keramičko posuđe*, *Kuhinjsko keramičko posuđe*, *Amfore i čepovi*, *Građevinska keramika*, *Keramički utezi i pršljenovi*, *Numizmatički nalazi*, *Metalni nalazi*, *Stakleni nalazi*, *Nakit i Mramorna dekoracija*. Na kraju rada nalazi se katalog koji sadrži opis svih obrađenih nalaza, kao i njihovo tipološko određenje te 7 tabla s crtežima i fotografijama karakterističnih keramičkih ulomaka stolnog posuđa, kuhinjskog posuđa, amfora, numizmatičkih nalaza i mramorne bordure.

Želja je bila da se uz pomoć obrađenih arheoloških nalaza dobije slika lokaliteta, odnosno vrijeme naseljenosti kao i razumijevanje najintenzivnijeg razdoblja naseljenosti lokaliteta, da se ustanove trgovačke veze i trgovina na tom prostoru (pristizanje proizvoda iz različitih dijelova Carstva), ali i da se dobije slika o lokalnoj distribuciji proizvoda.

2. Istra u antici

Zbog svojih prirodnih karakteristika i specifičnog oblika, istarski poluotok oduvijek se odvajao od okolice. Istra je na sjeveroistočnom i sjevernom dijelu okružena brdskim lancima Ćićarije i Učke, što predstavlja prirodnu prepreku, a time i zatvorenost poluotoka. Zbog prirodnih prepreka na sjevernom i sjeveroistočnom dijelu, oduvijek je poluotok bio otvoren prema morskim utjecajima. Utjecaji koji su pristizali s juga, zapada i sjevera imali su veći ili manji utjecaj na stanovništvo, ali i kulturu.

U kulturno-povijesnom smislu, teritorij antičke Istre obuhvaća prostor od rijeke Timave (*Timavus fl.*) na zapadu, gorja Ćićarije na sjeveru te do Učke i rijeke Raše na istoku. Prostor istočno od rijeke Raše pripadao je Liburnima, a kasnije je bio dio provincije Dalmacije. Navedeni prostor Istre u željezno doba nastanjivali su Histri, narod koji je u 3. st. pr. Kr. započeo sukobe s Rimljanima, o kojima su pisali brojni rimski pisci (Livije, Kvinto Enije, Hostije, Flor, Julije Opsekvent, Kasije Dion, Eutropije i Orozije).¹ Sukobi su nastali i zbog stalnog ometanja rimskih brodova koji su plovili duž istočne obale Jadrana, što je dovelo do Prvog histarskog rata koji izvori smještaju u 221. god. pr. Kr. Rimljani su Histre napali s morske strane, a glavni cilj bio je suzbijanje histarskog gusarstva. Nakon prvog poraza Histra, Rimljani nisu u planu imali zauzimanje njihova teritorija, te su omogućili Histrima da stvore jedinstvenu zajednicu na čelu s kraljem (*regulus*) koji će kasnije biti interpretiran u liku Epulona. Ubrzo su Histri nastavili s gusarenjem na Jadranu, što je dovelo do rimskog osnivanja kolonije Akvileje (181. god. pr. Kr.) koja je trebala služiti kao polazna točka prilikom pokoravanja Histra. Novi rat izbio je 178. god. pr. Kr., a završio 177. god. pr. Kr. potpunim porazom Histra i padom Nezakcija. Histri su bili poraženi i njihova je zajednica pod upravom Epulona nestala. Nakon Drugog histarskog rata Rimljani su nadzirali područje duž obale, koje je bilo važno za nesmetanu trgovinu. Pohod konzula Gaja Sempronjia Tudiana 129. god. pr. Kr., u ratu protiv Liburna i Japoda, morao je proći kroz Histriju, te je tom prilikom potvrdio vlast Rima u Istri.²

Razdoblje koje je uslijedilo nakon histarskih ratova pa do osnivanja kolonija, poprilično je nepoznato. Poznato je samo to da su pojedine gradine nastavile sa životom

¹ Host. B.H. 1.12.121., Liv. 21,16; Liv. 41,1-14; Flor.1,26; App. Illyr. 8; Zon. 8,20; Eutr. 3,7, Oros.13,16, A. STARAC, 1999, 7.

² R. MATIJAŠIĆ, 1998, 31-35.

(npr. Nezakcij), ali ostatci materijalne kulture poprilično su škrti.³ To razdoblje obilježeno je doseljavanjem manjih skupina italskih trgovaca, obrtnika i drugih koji su stvorili konvente (*conventus civium Romanorum*).⁴ Za Istru je važan pomak granice koji se dogodio 42. god. pr. Kr., kada je Cisalpinska Galija ušla u sastav Italije, te se tada granica s Istrom, odnosno Ilirikom, pomiče s Timave na rijeku Rižanu (*Formio fl.*). Pomicanjem granica i osnivanjem kolonija, u Istri započinje proces romanizacije.

Od 1. st. sve do polovice 2. st. razdoblje je mira i gospodarskog, ekonomskog i društvenog procvata koje biva prekinuto upadima barbara 60-ih god 2. st. Krajem 2. st. dolazi do političke krize u Carstvu koja je dovela do postepene reorganizacije. Upadi barbarskih plemena destabiliziraju Carstvo i granice, a događaju se na više dijelova Carstva kroz duže vremensko razdoblje. Zbog stalnih prijetnji naroda izvan granica Rimskog Carstva osniva se sustav za obranu *Praetentura Italiae et Alpium*. Društveno-politička kriza uvjetovala je promjenu u ekonomiji Rimskog Carstva što je kao posljedicu imalo općenitu promjenu u načinu života. Kasnoantičko doba u Istri obilježeno je velikim socijalnim, administrativnim kao i kulturnim promjenama. U 4. st. gospodarstvo Istre mijenja se; naime, veliki proizvodni centri maslinovog ulja, kao i figline postepeno prestaju s radom, proizvodnja se odvija za lokalnu potrošnju dok se eventualni viškovi prodaju na regionalnom tržištu.⁵ Podjelom Rimskog Carstva na Istočno i Zapadno, Istra je pripala Zapadnom dijelu. Krajem 5. i početkom 6. st. Istra je bila u sastavu Istočnogotskog kraljevstva. Justinijan je kroz 6. st. pokušavao obnoviti Rimsko Carstvo kakvo je nekoć bilo, što je dovelo do bizantsko-ostrogotskih ratova te naposljetku do bizantske uprave nad Istrom. Bizant je Istrom upravljao od 537./538. godine sve do 788. god. kada Istra potpada pod upravu Franaka. Do bizantskog osvajanja u Istri se ekonomska situacija nije značajno promijenila u odnosu na ranija razdoblja. Kasiodor u svojim pismima u 6. st. hvali bogatstvo maslina i vinove loze te drugih usjeva koji bujaju.⁶

³ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 36-37.

⁴ A. STARAC, 1999, 127. ; D. BULIĆ, 2014, 20.

⁵ D. BULIĆ, 2014, 200-202.

⁶ Cass. Var. 12,22: "...Commeantium ignitur attestazione didicimus Histriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatio, divino munere gravidam vini, olei vel tritici, praesenti anno fecunditate gratulari..." ; N. BOLŠEC FERRI, B. MILOŠEVIĆ, 2012, 34-38.

2.1. Naseljenost i organizacija teritorija

U republikansko doba Istra je bila dio provincije Ilirik te je na sjeveru graničila s Cisalpinskom Galijom. Granica između Ilirika i Cisalpinske Galije još uvijek nije točno definirana. Prema A. Degrassiju granica se pomiče 42. god. pr. Kr. na rijeku Rižanu, nakon što je Cisalpinska Galija uključena u sastav Italije. Nakon Augustovih teritorijalnih reformi (14. –13. god. pr. Kr.), Istra je uključena u Desetu italsku regiju (*Regio X. Venetia et Histria*), a granica s Dalmacijom smještena je na rijeci Raši.⁷ Proces rimske kolonizacije istarskog poluotoka počinje krajem republikanskog doba. Tijekom tog razdoblja odvija se proces koji mijenja kulturnu, gospodarsku i socijalnu sliku Istre. Doseljavaju se novi italski stanovnici kojima se dodjeljuju zemljišta za stanovanje i obrađivanje, osnivaju se kolonije i municipiji.

Kolonije i municipij su imali ager koji im je pripadao - to je bilo poljoprivredno zemljište koje je moglo varirati po veličini i značenju. Sva zemljišta nakon rimskog osvajanja teritorija postaju *ager publicus populi Romani*, kada nastaju kolonije, odnosno određeno se zemljište dodjeljuje koloniji. Parcele koje se dodjeljuju kolonima postaju *ager publicus*. Raspodjela zemljišta kolonije, u jednakim dijelovima, tzv. centurijacija, odgovara administrativnom prostoru kolonije. Centurijacija prostora vidljiva je u nekim dijelovima još i danas (npr. u okolici Pule).⁸ Istarski poluotok bio je podijeljen na tri agera koji su pripadali kolonijama Pola, Parentium i Tergeste. Ager kolonije Pole protezao se na sjeveru do linije Linskog kanala koji se na istoku spajao s linijom kanala Raše, koja je istovremeno bila i granica između Istre i Dalmacije (slika 1.). U 19. i prvoj polovici 20. st. osnivanje kolonije Pole datiralo se između 44. i 27. god. pr. Kr. (Mommsen, Pais, Gnirs, Forlati, Tamaro, Degrassi, Suić)⁹. Temelje za tu teoriju autori su pronalazili u činjenici da je kolonija nosila naziv *Iulia Pola Pollentia Herculanea*,¹⁰ a da se koncept *Pietas* koristio nakon 42. god. pr. Kr.¹¹ U novije se vrijeme smatra kako je kolonija mogla biti osnovana između 47. i 44. god. pr. Kr., odnosno 46. i 45. god. pr. Kr., zbog duovira koji se spominju

⁷ R. MATIJAŠIĆ, 1991, 245-248.

⁸ R. MATIJAŠIĆ, 2009, 384-386.

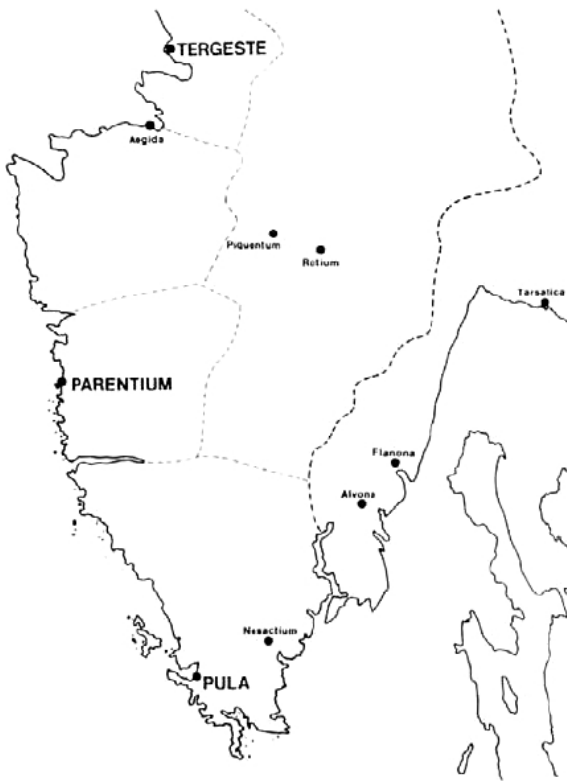
⁹ Bibliografiju donosi R. MATIJAŠIĆ 1998, 37-38.

¹⁰ Inscr. It. 10, 1, 85, natpis iz 2. st.

¹¹ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 38.

na Herkulovim vratima, ali i činjenice da se *Pietas* u Cezarevoj politici pojavljuje već između 48. i 44. god. pr. Kr.¹²

Ager kolonije Parentium bio je manjeg opsega, a protezao se na jugu od Linskog kanala sve do rijeke Mirne, a na istoku do Butonige. Parentium je tako mogao imati



Slika 1. Karta Istre s podjelom na agere kolonija (R. MATIJAŠIĆ, 1997, 204, sl. 1.)

najprije status konventa koji je kasnije pretvoren u municipij, što kasnije dovodi do transformacije u koloniju. Teorija koju je utemeljio A. Degrassi kako je kolonija osnovana u Tiberijevo doba¹³ bila je općeprihvaćena gotovo do kraja 20. st., međutim noviji autori smatraju kako je kolonija ipak utemeljena u Cezarovo doba.¹⁴

Preostali dio sjeverozapadne obale i zaleđa u 1. st. pripao je teritoriju kolonije Tergeste.¹⁵ U početku je kolonija Tergeste imala pod svojom upravom zaleđe u krugu od nekoliko kilometara, između rijeka Timave i Rižane. Pretpostavlja se kako je u rano carsko doba teritorij kolonije proširen i na prostor *Aegide* (Kopar). Postepeno se ager kolonije širio, te je stoga na jugu sezao do rijeke Mirne (*Ningus fl.*).¹⁶ Dakle, prostor kolonije

Tergeste sezao je od rijeke Soče (*Aesontius fl.*) na sjeveru, zaleđe krške zaravni, odnosno tršćanskog Krasa, te kasnije sve do rijeke Mirne na jugu (slika 1.).¹⁷ Postoje brojni prijevori oko datiranja osnivanja kolonije Tergeste. Stariji autori smatrali su da je kolonija osnovana između 46. i 42. god. pr. Kr., dok se u novije vrijeme pretpostavlja kako je

¹² A. FRANSCHETTI, 1983, 97-99.; R. MATIJAŠIĆ, 1998, 38

¹³ A. DEGRASSI, 1954, 71-72.

¹⁴ R. MATIJAŠIĆ, 2009, 146; V. GIRARDI JURKIĆ, 2011, 60; D. BULIĆ, 2014, 22.

¹⁵ R. MATIJAŠIĆ, 1988, 8-9; R. MATIJAŠIĆ, 1997, 204-205.

¹⁶ R. MATIJAŠIĆ, 388.

¹⁷ R. MATIJAŠIĆ, 1988, 93.

kolonija osnovana u vrijeme vladavine Gaja Julija Cezara, jer se u knjizi o galskom ratu¹⁸ 52. i 51. god. pr. Kr. govori o već formiranoj koloniji stoga; se pretpostavlja kako je kolonija nastala 54. god. pr. Kr.¹⁹

Osim kolonija, u Istri su postojala i manja središta poput Nezakcija, Pinguentuma i Egide. Ranije se smatralo kako je Egida stekla municipalni status u Cezarovo doba, dok današnji autori dvoje oko priznavanja tog statusa. Raniji autori su kao potvrdu o municipalnosti Egide uzimali Plinijev navod koji spominje Egidu kao *oppidum civium Romanorum*,²⁰ što današnji autori interpretiraju kao gradsko naselje s većim brojem rimskih građana bez obzira na administrativni status.²¹

Dolaskom Rimljana započinje nov proces u preobrazbi krajolika istočnog Jadrana. Polovicom 1. st. pr. Kr. dolazi do podjele zemljišta što dovodi do novih graditeljskih zahvata, a time i do novih načina iskorištavanja i korištenja zemljišta. Zbog povećanog uzgoja masline i vinove loze te smanjenja površina šuma i pašnjaka, prapovijesni krajolik postupno se mijenja. Ekonomija i trgovina glavni su pokretači, što dovodi do iskorištavanja svih prirodnih izvora sirovina (kamen, sol, glina) i povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Grad je bio sjedište uprave i javnih poslova, religije, zanatskih proizvodnja i trgovine, dok je selo bilo prebivalište onih ljudi koji su se bavili poljoprivredom i stočarstvom. Izvangradska područja opskrbljivala su gradove hranom, dok su njihovi zemljoposjednici živjeli u većim gradskim središtima.²² U takvom okruženju nastaje novi tip ruralnog stanovanja, a to je rimska vila. Rimska rustična vila predstavlja osnovnu proizvodnu i ustrojbenu jedinicu rimske ekonomije. Definicija rustične vile prema R. Matijašiću glasi: „to je zgrada ili skup zgrada s okolnim zemljištem, koje, smješten izvan i podalje od grada, zadovoljavaju osnovne potrebe korisnika, obuhvaćajući prostore za stanovanje i proizvodnju određenih dobara za vlastite potrebe.“²³ Kao ekonomska jedinica, rustična vila centar je manjeg ili većeg zemljišnog posjeda koja omogućava eksploataciju obradivog zemljišta. Može se sastojati od gospodarskog dijela, koji služi za

¹⁸ Ceas. B.G. 8.24. 3.

¹⁹ A. FRASCHETTI, 1975, 319-335.

²⁰ Plin. NH. 3,129 : „...*Oppida Histriae civium Romanorum Agida, Parentium, colonia Pola, quae munc Pietas Iulia.*”

²¹ A. DEGRASI, 1954, 7; A. STARAC, 1993-1994; 25-26, D. BULIĆ, 2014, 24-25.

²² R. MATIJAŠIĆ, 1998, 95.

²³ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 95-99.

čuvanje i skladištenje poljoprivrednih i drugih dobara, pomoćnih prostorija za proizvodnju, prostorija za čuvanje alata i sl., te stambenog dijela, koji može biti u stalnoj ili povremenoj funkciji. U stambenom dijelu rustične vile moguće je zateći dijelove dekoracija poput mozaika, freski, monumentalnih arhitektonskih rješenja i sl.²⁴

Prema Begović i Schrunk, izvangradske vile mogu se podijeliti na: *villae rusticae*, *suburbane* i *maritimne*. Vile se mogu podijeliti i prema načinu organizacije prostorija te prema prostoru na kojemu su sagrađene. Za izgradnju vila birani su najpovoljniji prirodni položaji (u dubokim uvalama ili na povišenom položaju sa što boljim pregledom okolnog područja), važna je bila i blizina vode te prometnica, ali i luke kojom bi se mogli prevoziti poljoprivredni viškovi ili druga dobra.²⁵

Već su početkom 19. st. zabilježeni prvi podatci o rimskim vilama u Istri. Najprije ih je zabilježio P. Kandler,²⁶ koji je o arheološkim istraživanjima i ostacima obavještavao u časopisu *L'Istria*. Krajem 19. st. osnovano je društvo *Societa istriana di archeologia e storia patria* koje je okupljalo talijanske intelektualce koji su željeli Istru politički pripisati Italiji. Na prijelazu iz 19. u 20. st. djelovali su B. Schiavuzzi, A. Amoroso i F. Babudri koji su se bavili istraživanjem antičkih vila ili su samo obavještavali o njihovim ostacima. Sustavniji pristup imao je A. Gnirs, bečki konzervator, koji je početkom 20. st. pokušao objediniti podatke iz cijele Istre, ali je u jednom trenutku posvetio više pažnje prostoru sjeverozapadne obale Istre.²⁷ Između dva svjetska rata podatke je prikupljao i A. Puschi, ali ih nije nikada cjelovito objavio, dok se nakon njega topografijom Istre bavio i B. Benussi.²⁸ Sredinom 20. st. djelovao je A. Degrassi koji se bavio topografskim detaljima, te je svoja zapažanja o lučkim postrojenjima i arhitektonskim ostacima objavio u svom radu *I porti romani dell'Istria*,²⁹ koje je i danas vrlo značajno djelo.³⁰ Osim njega, važno je spomenuti i M. Mirabella Roberti koji je također značajno doprinio svojim istraživačkim radom u Istri.³¹ Nakon Drugog svjetskog rata, Š. Mlakar bavio se istraživanjem rimskih

²⁴ R. MATIJAŠIĆ, 1988, 16-17.

²⁵ V. BEGOVIĆ, I. SCHRUNK, 2002, 113.

²⁶ P. KANDLER, 1846, 9.

²⁷ A. GNIRS, 1908, 216-220.

²⁸ B. BENUSSI, 1928.

²⁹ A. DEGRASSI, 1957.

³⁰ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 77.

³¹ M. MIRABELLA ROBERTI, 1937.

ostataka luka i vila, te je provodio brojna istraživanja 50-ih i 60-ih godina 20. st.³² U novije vrijeme, V. Girardi Jurkić i R. Matijašić objelodanili su brojne značajne ostatke rimskog razdoblja.³³

Uz zapadnu obalu Istre zabilježena je velika koncentracija vila, dok je unutrašnjost Istre bila nešto skromnije naseljena. Kroz 1. st. pr. Kr. sve do 2. st. na istarskoj obali izgrađene su brojne maritimne vile na poluotocima ili u zaljevima, koje su okarakterizirane kao ladanjske i gospodarske vile. To je posljedica brzog ekonomskog uzleta kroz 1. st., što je dovelo do obogaćivanja elitnih obitelji. To su bili pripadnici senatorskih obitelji i veterani koji su imali posjede na istočnoj obali Jadrana. U ranom carskom razdoblju na jugu Istre zabilježeni su brojni posjedi koji su bili u vlasništvu rimske aristokracije, čak i u vlasništvu pripadnika julijevsko-klaudijevske dinastije. U ostalim su dijelovima Istre također zabilježeni posjedi senatorskih i viteških obitelji poput Lekanija, Palpelija, Statilija, Kalpurnija, Kasija i sl.³⁴ Na prostoru Parentinskog agera nailazimo na veliku i luksuznu vilu na poluotoku Sorna kod Poreča. U uvali Loron pronađena je vrlo značajna vila s rezidencijalnim i gospodarskim kompleksom. U gospodarskom dijelu proizvodile su se amfore za prijevoz ulja (Dressel 6B), *terra sigillata*, građevinska keramika i sl.³⁵ Na suprotnoj strani, u uvali Červar Porat, nalazi se vila s proizvodnim pogonom. Na prostoru Puls kog agera, u Barbarigi, istražena je luksuzna vila koja je, prema istraživaču, imala ljetni i zimski dio. U sklopu vile se u rano carsko doba nalazila i velika uljara, dok se u kasnoj antici unutar vile nalazio pogon za bojenje tkanine.³⁶ Među najluksuznijim vilama nalazi se vila u uvali Verige na Brijunima. To je bogati kompleks koji objedinjuje luksuzni stambeni dio i gospodarski dio, namijenjen za proizvodnju vina i ulja. Pretpostavlja se kako je vila mogla biti u posjedu obitelji *Laecanii* koji su posjedovali figilinu u Fažani. Vila u uvali Vižula kod Medulina predstavlja također jedan luksuzni rezidencijalni kompleks koji je bio u funkciji od 1. do 4. st.³⁷

³² Š. MLAKAR, 1956-1957.

³³ Bibliografiju donosi D. BULIĆ, 2014, 29-33.

³⁴ D. BULIĆ, 2014, 28.

³⁵ R. MATIJAŠIĆ, 2001, 299-302.

³⁶ R. MATIJAŠIĆ, 1999, 124.

³⁷ V. BEGOVIĆ, I. SCHRUNK, 2002, 116-117.; V. BEGOVIĆ, I. SCHRUNK, 2003, 96.

Osim ovih ranije spomenutih vila, u Istri je ubicirano i istraženo još mnoštvo vila, koje su, međutim, manje raskošne i skromnije po svojim gabaritima, pa se pretpostavlja kako su pripadale manjim veleposjednicima ili su činile dijelove većih kompleksa.³⁸

Vile smještene uz morsku obalu najčešće su imale raspoloživo lučko postrojenje u obliku male lučice, molova ili većih lučkih instalacija, što je činilo glavni ekonomski pokretač za distribuciju i trgovinu dobara. Gotovo sve istražene vile u Istri, uz privatni, imale su i gospodarski dio. Prometni pravac koji je od istočnog Sredozemlja idući prema sjevernoj Italiji prolazio duž zapadne obale Istre imao je veliku gospodarsku važnost za vile uz obalu. Međutim, nije se sva trgovina odvijala morem, vrlo često su korišteni i kopneni pravci.³⁹

2.2. Rimske vile u sjeverozapadnoj Istri

Sjeverozapadnu obalu Istre omeđuje rijeka Dragonja na sjeveru i rijeka Mirna (*Ningus fl.*) na jugu. Prostor između dviju rijeka obilježen je razvedenom i plitkom zapadnom obalom te strmom i nepristupačnom sjevernom obalom. Sjeverna obala zatvara s juga Tršćanski zaljev, nepogodna je za pristajanje i za naseljavanje. Zapadna obala obiluje brojnim uvalama i prirodnim zaklonima što je značajno za pomorske putove, a pogodna je za naseljavanje zbog obilja plodnog tla uz obalu i u neposrednom zaleđu. Unutrašnjost je obilježena brežuljkastim reljefom.⁴⁰ Distribucija rimskih vila brojna je uz obalu i nekoliko kilometra u unutrašnjost te uz obalu i uz tok Mirne, ali je vrlo mala u unutrašnjosti agera.⁴¹ Pema R. Matijašiću, položaj vila na obali ovisio je o prirodnim i morfološkim karakteristikama, dok je položaj vila u unutrašnjosti ovisio o veličini imanja i obradivosti zemlje.⁴² Zbog velike obradivosti zemlje u unutrašnjosti, pretpostavlja se kako su se imanja bavila agrarnim djelatnostima, dok je manufaktura vjerojatno izostala (koliko je za sada poznato), jer nije utvrđeno postojanje nekog pogona za proizvodnju amfora, tegula ili sl. Obalno područje sjeverozapadne Istre bilo je vrlo značajno u antičko doba jer je bilo pogodno za naseljavanje, ali je isto tako moglo služiti za nadzor glavnog pomorskog pravca koji je išao prema Akvileji. Plodno tlo u blizini obale uvjetovalo je uzgoj masline,

³⁸ V. BEGOVIĆ, I. SCHRUNK, 2002, 117.

³⁹ D. BULIĆ, 2014, 65.

⁴⁰ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 75.

⁴¹ R. MATIJAŠIĆ, 2009, 390.

⁴² R. MATIJAŠIĆ, 1986, 91.

vinove loze i žitarica koje su se lako mogle izvoziti i prodavati u druga mjesta, a prijevoz morem bio je najekonomičniji.⁴³

Na prostoru od rta Savudrije sve do Novigrada zabilježen je veći broj antičkih vila, što ukazuje na plodno podneblje koje je bilo pogodno za naseljavanje i obradu. Idući od sjevera prema jugu prvi tragovi naseljavanja zabilježeni su na obalnom dijelu Savudrijske uvale. Vrlo rano uočeni su tragovi dvaju lukobrana koji su zatvarali i osiguravali uvalu. Na obali su također zamijećeni tragovi rimskih arhitektonskih ostataka, kao i brojni površinski nalazi.⁴⁴ Južno od Savudrije, u današnjoj Zambratiji zabilježeni su tragovi rimske vile s ostacima arhitekture i mozaika. U blizini vile je 1980-ih god. pronađena rimska stela s portretima u edikuli. Na natpisu se spominju *Quintus Tedijs Donatus* i *Tedia Zosima*, a spomenik im je podigao sin *Tedijs Evlimenus*. Prema prikazanim portretima datirana je u kraj 1. st, a danas je ukorporirana u vanjsku fasadu crkve Sv. Marije Magdalene u Zambratiji.⁴⁵

S južne strane uvale Zambratija, nalazi se poluotok Sipar. Poluotok je zbog podizanja razine mora izgubio prvotnu veličinu, te je danas dio nalazišta pod vodom. Arheološki ostatci pokazuju kako je poluotok bio naseljen u 1. st, a imao je i pristanište. Pretpostavlja se, na temelju sačuvanih ostataka lučkih uređaja, bazena i sl., kako je taj prostor imao gospodarsku funkciju. U Justinijanovo doba sagrađen je obrambeni sistem kula i zidova koji je sačuvan do danas.⁴⁶

Južno od Sipra, na rtu koji s južne strane zatvara uvalu Sv. Margerite, u kojoj je nekoć bila smještena istoimena crkva, nalazi se rt Tiola i poluotok Katoro na kojemu se u rimsko doba nalazila vila. Ta je vila po svojim gabaritima među većim vilama koje se nalaze na obali Istre. Kompleks se sastojao od više dijelova: luka, vivarij, gospodarski dio, stambeni dio, termalni dio. Stambeni dio vile bio je bogato ukrašen mozaicima i freskama. U 2. st. pojedini su dijelovi vile napušteni, te su prenamijenjeni i naposljetku iskorišteni za ukope.⁴⁷

⁴³ R. MATIJAŠIĆ, 2002, 21-22.

⁴⁴ A. GNIRS, 1908, 216.; A. DEGRASSI, 1957, 45-47.; R. MATIJAŠIĆ, 1988, 77-78.

⁴⁵ A. STARAC, 2000, 69.; R. MATIJAŠIĆ, 1991b, 318-322.

⁴⁶ Z. ČUČKOVIĆ, 2009, 392-394.

⁴⁷ N. BOLŠEC FERRI, 2006, 236.; A. GNIRS, 1908, 217-218.

Brojni su površinski nalazi koji sugeriraju postojanje antičkih građevina duž sjeverozapadne obale Istre, a koji nikada nisu arheološki istraženi. Južno od rta Tiola nalazi se rt Kaldanija s tragovima ostataka mozaika i arhitekture, kao i rt Paklena na sjevernoj obali umaškog zaljeva, s ostacima masivnih zidova koji se protežu u morskom plićaku. S južne strane umaškog zaljeva, na Kravljem rtu pronađeni su tragovi rimske arhitekture s mozaicima, preša za ulje te u blizini tragovi nekropole. Osim lokaliteta na obali, u zaleđu Umaga veći je broj slučajnih nalaza koji su dospjeli na vidljivo oranjem ili nekim drugim aktivnostima. Tako je 1907. god. u selu Jeci otkrivena rimska vojna diploma iz 194. god., a u blizini su uočeni tragovi arhitekture.⁴⁸ U zaseoku Makale početkom 20. st. dubokim oranjem naišlo se na mnoštvo keramičkih nalaza, među kojima i tegule s pečatima.⁴⁹ U blizini Makala, kod zaseoka Kanal, 1966. god. prilikom oranja pronađen je ulomak reljefa s prikazom Meduze koji je datiran u kraj 1. st. ili početak 2. st.⁵⁰

Južno od Umaga nalazi se nekoliko značajnih i istraženih lokaliteta, među kojima je i Sv. Ivan Kornetski, veliki antički lokalitet koji je na sjevernoj strani uvale imao bogatu rimsku vilu s ostacima stambenog i termalnog dijela.⁵¹ Osim toga, uvalu su štitila dva lukobrana dužine 65 i 125 m, a sačuvan je i dio operativne obale u dužini od 110 m. Na obalnom području zabilježeni su brojni sitni pokretni nalazi iz rimskog doba, ali i jedan grob koji je pripadao Gaju Plociju (*Caius Plotius*).⁵² Na obali pronađeni su ostaci termalnog kompleksa koji je u 2. ili 3. st. prenamijenjen u gospodarski dio.⁵³ Južno od Sv. Ivana Kornetskog nalazi se naselje Lovrečica koje je bogato arheološkim nalazima. Na samom prostoru Lovrečice zabilježeni su brojni arheološki nalazi kao i ostaci rimskih zidova, cisterna i sl. Arheološki ostaci nalaze se i na širem prostoru oko naselja Lovrečica; značajan je lokalitet na rtu Malin koji se nalazi južno od Lovrečice. Tu su pronađeni brojni ulomci tegula, amfora, dolija i sl., kao i ostaci zidova koji svjedoče o postojanju vile. Tragovi antičke arhitekture kao i površinskih nalaza zabilježeni su i na lokalitetima

⁴⁸ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 82-85.

⁴⁹ Tegule s pečatima C. OPPI AGATHO(PHI), Q. CL(ODI AMBROSI), C. TITI HERM(EROTI), VALERIAE MAGNAE EPIDIANI.

⁵⁰ V. GIRARDI JURKIĆ, 1970, 27.; Š. MLAKAR, 1979, 35-38.

⁵¹ T. KATUNARIĆ, 2008, 373-376.

⁵² T. KATUNARIĆ, 2008, 373-376.

⁵³ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 86.

Karigador i Dajla, koji su također smješteni na morskoj obali, južno od položaja Lovrečice.⁵⁴

Na novigradskom području zamijećena je veća koncentracija nalaza oko Brtonigle i Nove Vasi i, naravno, uz morsku obalu. Vile u unutrašnjosti služile su za poljoprivrednu proizvodnju, dok su one uz morsku obalu, zbog atraktivnosti mjesta, mogle služiti kao rezidencija bogatijim vlasnicima. Na novigradskom obalnom području tragovi ostataka rimskih vila zamijećeni su u uvali mjesta Mareda i Karpinjan, koja se nalaze sjeverno od Novigrada. Arheološka istraživanja vršena su samo u Karpinjanu, gdje su pronađeni ostatci antičkih zidova koji se protežu u dužinu od 100 m, ostaci mozaičkih podova i kasnoantički grobovi. Drugih istraživanja nije bilo, stoga je teško govoriti detaljnije o rimskim vilama na tom području.⁵⁵

Unutrašnji dio Istre, točnije, okolica Buzeta i Roča, bio je vrlo gusto naseljen. Prema velikom udjelu histarskih imena, može se zaključiti kako je na tom području prevladavalo autohtono romanizirano stanovništvo, te da je proces romanizacije tekao sporije nego na obalnom dijelu. Pretpostavlja se kako se u ranocarsko doba ovaj prostor mogao nalaziti u sastavu agera kolonije Tergeste. Ako uzmemo u obzir tu činjenicu, južna granica agera protezala se dolinom rijeke Mirne, prema Butonigi, do Cerovlja, Boljunskog polja i Vranje.⁵⁶

Dolaskom nestabilnijih vremena, zbog gospodarske i vojno-političke krize, pojedine se rimske vile napuštaju, dok se na nekima život nastavlja. Naime, napuštaju se one vile koje više ne odgovaraju novom gospodarstvu, što dovodi do izgradnje novih objekata na ruševinama vila. Takav se primjer može naći na otoku Brijunu, na prostoru tzv. Bizantskog kastruma gdje se na prostoru ranijeg antičkog nalazišta nastavlja kasnoantički i ranosrednjovjekovni pogon za proizvodnju ulja i vina. Zbog seobe naroda i nestabilnosti, stanovnici se sklanjaju u bolje zaštićena i branjena područja, kao što su zbjegovi. Nastaju brojna utvrđena naselja na istaknutim poluotocima ili otocima koji su naknadno spojeni s kopnom, kao što su Kopar, Piran, Savudrija, Sipar, Umag, Novigrad

⁵⁴ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 88.; V. BALDAŠ, D. MILOTIĆ, I MILOTIĆ, 2007, 91-92.

⁵⁵ Š. MLAKAR, 1979, 27-35.; R. MATIJAŠIĆ, 1986, 87-89.; R. MATIJAŠIĆ, 2002, 22

⁵⁶ D. BULIĆ, 2015, 68.

itd. U unutrašnjem dijelu Istre nastaju naselja na povišenim prostorima: Buje, Grožnjan, Motovun i drugi.⁵⁷

2.3. Gospodarstvo

Istarski poluotok karakterističan je po tri vrste zemlje, koje se međusobno prožimaju, a to su: crvena, siva i bijela zemlja. Većim dijelom poluotoka, od sjevera prema jugu, dominira crvena zemlja, koja je u antičko činila glavno tlo za ratarsku proizvodnju (kao i danas). Crvenica je pogodna za uzgoj nekih vrsta povrća i žitarica, ali one su se u antici proizvodile u manjoj količini, koja je služila za lokalne potrebe.⁵⁸ Flišne naslage sive boje karakteristične su zasredišnju Istru i za doline rijeka i riječnih tokova; najplodniji su dio poluotoka. Gorje Ćićarije i Učke, kao i okolno područje, obilježavaju goli krš i vapnenačke goleti. Zapadna obala poluotoka zbog svoje je razvedenosti i reljefa oduvijek bila pristupačnija i time više naseljena.

Brojne vile i lučka postrojenja doživjele su procvat od početka 1. st., a trajao je sve do polovice 2. st. Dolaskom Augusta na vlast i nakon suzbijanja Panonsko-delamtskog ustanka počinje razdoblje stabilnosti i prosperiteta u Carstvu (*Pax Romana*), što je uvjetovalo opći, ali i gospodarski razvoj Carstva. Smještaj istarskog poluotoka blizu većih vojnih postrojbi u alpskom i podunavskom prostoru uvjetovao je razvoj ekonomije u Istri. Senatori su bili vlasnici većih postrojenja.⁵⁹ Maslinarstvo i vinogradarstvu bile su dvije glavne poljoprivredne djelatnosti u Istri koje su uspijevale zahvaljujući prirodnim uvjetima. Uzgoj maslina bio je ograničen samo na obalni prostor (u unutrašnjosti Istre masline ne uspijevaju). Istarsko maslinovo ulje bilo je nadaleko poznato, što potvrđuje i antički pisac Plinije koji hvali istarsko maslinovo ulje.⁶⁰ Vinova loza uzgajala se diljem poluotoka; iako nikada nije bilo važno kao ulje, vino je ipak bilo važno za prehranu i preživljavanje.⁶¹ Jedini spomen istarskog vina donosi Kasiodor u 6. st. koji govori o

⁵⁷ B. MARUŠIĆ, 1985, 346.; R. MATIJAŠIĆ, 1988, 100.; R. MATIJAŠIĆ, 2002, 22-24.

⁵⁸ R. MATIJAŠIĆ, 1988, 10.

⁵⁹ D. BULIĆ, I. KONCANI-UHAČ, 2010, 111.

⁶⁰ Plinije N. H. 15, 9: „...*Principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia e toto orbe maxime agro Venafrano ... reliquum certamen inter Histriae terrae et Beticae par est.*“, R. MATIJAŠIĆ, 1993, 247.

⁶¹ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 334.

bogatom urodu, odnosno o proizvodnji vina u Istri.⁶² Iz Kasiodorovih pisama saznajemo kako je Istra u kasnoj antici bila značajni proizvođač vina, ulja, žita i ribljih preradevina.⁶³

Brojni ostatci postrojenja za preradu ulja i vina, kao što su mlinovi, tjeskovi, bazeni za taloženje ulja i recipijenti, pronađeni su na brojnim lokalitetima u Istri. Najveća koncentracija nalazi se na prostoru agera kolonije Pole, dok je manja količina na porečkom ageru te na ostalom dijelu Istre. Nekoliko je značajnijih lokaliteta na kojima su pronađeni ostatci velebnih postrojenja za preradu ulja i vina: Brijuni (Val Madona i Kolci), Banjole, Barbariga, Červar, Loron, Umag.⁶⁴

Keramičarska proizvodnja vrlo je dobro dokumentirana u Istri. Naime, poznata je proizvodnja amfora, ali i drugih keramičkih predmeta (uljanice i stolno posuđe) na području Fažane, Lorona i Červara. Proizvodile su se amfore za ulje kojima je ulje otpremalo u daleke krajeve poput Panonije, Norika, sjevera Italije i sl.⁶⁵ Mogući tragovi proizvodnje građevinske keramike uočeni su na području rijeke Mirne, u umaškoj okolici i na koparskom području.⁶⁶

Proizvodnja soli bila je vrlo značajna grana u antičko doba jer je sol služila za konzervaciju hrane, za preradu hrane i za životinje. U Istri postoje brojni toponimi koji bi upućuju na moguću proizvodnju soli, a to su: Soline kod Vinkurana, Veruda, Sv. Eufemija u Rovinju, Saline na Brijunima, Slanik kod Dajle (Novigrad).⁶⁷ Uzgoj stoke, lov, ribolov kao i proizvodnja žitarica, voća i povrća imale su značajnu ulogu u antičkom gospodarstvu, iako se te grane vrlo marginalno spominju u povijesnim izvorima. U Istri je postojala dobra predispozicija za uzgoj stoke. Plinije navodi podatke o istarskoj vuni, a postoje i epigrafski podatci o trgovcima odjevnih predmeta.⁶⁸

⁶² Cass. Var. 12, 26: „...*Et quoniam in Histria vinum abunde natum est comperimus, exinde, quantum de supra dictis civitatibus (sc. Concordia, Aquleia, Forum Iuli) speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipsi laedi possint, cum eis pretia iusta servantur...*”

⁶³ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 346-349.

⁶⁴ R. MATIJAŠIĆ, 1993, 251-253.; R. MATIJAŠIĆ, 1998, 145.

⁶⁵ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 75-76.; Y. MARION, A. STARAC, 2001, 99-125.; D. BULIĆ, I. KONCANI UHAĆ, 2010, 110-111.

⁶⁶ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 76-78, 389.

⁶⁷ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 353-354.

⁶⁸ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 75-76.

Raspored i distribucija vila govori kako su vile bile orijentirane prema moru, jer se većinom nalaze uz morsku obalu. Nije pronađena poveznica da vile prate cestu Via Flavia, očito je da je komunikacija morem bila pristupačnija.⁶⁹ Prema R. Matijašiću postoje dva glavna pravca kolanja istarske robe u 1. i 2. st., a to su: tzv. civilni pravac koji je bio koncentriran na prostoru sjevernoitalskih luka od Akvileje do Ravene i duž Padske nizine, i tzv. vojni pravac koji je vodio od Akvileje preko Julijskih Alpa do Norika i Panonije, a kojim su se istarski proizvodi distribuirali u vojne logore, ali i gradove na tom pravcu.⁷⁰

Polovicom 2. st. započinju upadi barbarskih naroda koji destabiliziraju ekonomski i gospodarski razvoj poluotoka. Zbog presijecanja prometnih pravaca kojima se ulje izvozilo u daleke krajeve Panonije, došlo je u Istri do smanjenja proizvodnje.⁷¹ Zbog vojno-političkih prilika u 3. st. destabilizira se gospodarstvo u većem dijelu Carstva. U Istri se život u vangradskom prostoru, u ruralnoj arhitekturi, nastavlja i u kasnoj antici, iako se poljoprivredna proizvodnja prilagođava tadašnjoj situaciji što dovodi do proizvodnje koja je dostatna za lokalne potrebe.⁷² Osim toga, zbog nestabilnosti unutar Italije i okolnog područja, cvjeta proizvodnja u sjevernoj Africi odakle se uvoze ulje, pšenica, vino, garum i razni keramički proizvodi koji preplavljaju kasnoantičke lokalitete.⁷³

2.4. Kopnena i morska povezanost poluotoka

Rimske ceste povezivale su značajnija politička i vojna središta, a najprije su služile za prodiranje vojske i osvajanje pojedinog prostora. Vrlo često su rimske ceste slijedile trase prapovijesnih putova, koji su pratili konfiguraciju i logičnost terena na način da su se koristili najjednostavnijim rješenjima. Postoje tri vrste rimskih cesta, a to su *viae terrenae*, *glareae* i *silicae stratae*. Izgradnja ceste najviše je ovisila o prirodnoj podlozi i dostupnosti materijala.⁷⁴

R. Matijašić navodi podatak kako je prva cesta kroz Istru trasirana ili samo modernizirana u drugoj polovici 1. st., a spajala je Akvileju i Tergeste s Polom. Trasa ceste vodila je od Akvileje, preko Monfalconea te je dolazila do izvora rijeke Timave (*Fonte*

⁶⁹ K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, R. MATIJAŠIĆ, 2013, 191.

⁷⁰ R. MATIJAŠIĆ, 2009, 57-59; D. BULIĆ, I. KONCANI-UHAČ, 2010, 111-112.

⁷¹ D. BULIĆ, I. KONCANI-UHAČ, 2010, 111-113.

⁷² D. BULIĆ, I. KONCANI-UHAČ, 2010, 134.

⁷³ R. MATIJAŠIĆ, 1997, 209.

⁷⁴ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 414-417.

Timavi). Ovdje se cesta račvala, jedan smjer vodio je uz obalu prema Tergesteu i nadalje prema Poli, dok je drugi smjer vodio preko Čičarije do Trsatike. Cesta je prolazila pokraj kolonije Tergeste nastavljajući prema Rižani, Egidi, dalje je prema jugu prolazila uz Buje, odakle se spuštala prema Ponte Portonu, u blizini rijeke Mirne, zatim je išla prema koloniji Parentium preko sela Kaštelir i Vižinada. Od Parentiuma je nastavljala prema jugoistoku do Linskog kanala, odakle se spuštala prema jugu, prema koloniji Pola prolazeći kroz Bale i Vodnjan. Kroz Istru je tekla i druga važna prometnica, a to je cesta koja je spajala koloniju Polu s Trsatikom. Trasa ceste kretala je iz Pole kroz Dvojna vrata (*Porta Gemina*), dalje je išla u smjeru istoka prema municipiju Nesactiumu, prolazeći pored današnjih naselja Marčana i Barban, prelazeći zatim u provinciju Dalmaciju uz municipije



Slika 2. Prikaz glavnog pomorskog puta i pružanje morskih struja (F. TASSAUX, 2015, 27.)

Alvona i Flanona odakle je skretala prema unutrašnjosti do Vranje (mjesto koje se nalazi ispod Učke), prelazeći masiv Čičarije na 922 m nadmorske visine i idući dalje prema Rijeci.⁷⁵ Prema pisanim i kartografskim izvorima cesta koja je spajala Tergeste i Polu naziva se *Via Flavia*, zbog dva miljokaza koji spominju Flavijevece.⁷⁶ Osim glavnih komunikacija, postojale su i sporedne ceste koje su povezivale manje antičke centre i vile.⁷⁷ Podatke o postojanju sekundarnih cesta spominje i A. Puschi u svojim rukopisima;⁷⁸ navodi kako su u njegovo doba još bili vidljivi tragovi ceste kod ruševina rimske vile u Katoru. Osim toga, donosi podatke i o tragovima ceste kod Dajle za koju pretpostavlja da se vrlo

⁷⁵ R. MATIJAŠIĆ, 1988, 10-12.; R. MATIJAŠIĆ, 1998, 420-425.

⁷⁶ CIL, V, 7987=ILS, 5831=InscrIt, X, 1, 705; IMP(ERATOR) CAES(AR)/ VESPASIANUS/ PONTIF(EX) MA[X(IMUS)] / TRIB(UNICIA) POT(ESTATE) X [IMP(ERATOR) III] / CENSOR CO(N)S(UL) [VIII] / [DES(IGNATUS)] VII[II] /VIAM FLAVI[AM F(ECIT)], CIL, V, 7986=InscrIt, X, 1, 706; IMP(ERATOR) TITUS CAESA[R] / VESPASIANUS / AUG(USTUS) / [P]ONTIF(EX) MAX(IMUS) TRIB(UNICIA) / POT(ESTATE) VIII [I]MP(ERATOR) XIII / [P(ATER) P(ATRIAE) CENS(OR) CO(N)S(UL) VII VIAM F(LAVIAM) F(ECIT)]

⁷⁷ K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, 2009, 44.

⁷⁸ K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, 2009, 32-38.

vjerojatno radilo o važnoj cesti koja je spajala Umag s Novigradom, a prolazila je uz obalu.⁷⁹ Djelo *Itinerarium Antonini*, koji potječe iz sredine 3. ili početka 4. st., prvi je povijesni izvor koji spominje ceste u Istri. Navodi trasu ceste *Item ab Aquileia per Istriam-Salonas, Fonte Timavi - Tergeste - Ningum - Parentium - Pola*. Između Trsta i Pule, u dolini rijeke Mirne, nalazi se postaja Ningum, današnji Ponte Porton (Portoportone), koja je i danas važno križanje putova. Nalazi se uz rijeku, pa se moglo koristiti kao pristanište; s ušća Mirne u more mogli su dolaziti manji brodovi te se od pristaništa dalje moglo ići prema unutrašnjosti, prema Pinguentumu ili prema jugu, prema Poli.⁸⁰ Drugi povijesni izvor, *Tabula Peutingeriana*, potječe iz 2. polovice 4. st. i početka 5. st., navodi smjer ceste od Akvileje prema Poli, i od Pole prema Trsatci: *Aquileia - Fonte Timavi - Tergeste - Parentio - Pola - Port. Planaticus - Arsia f. - Alvona - Trsatca*. Na karti se spominju Silvo i Quaeri koji su smješteni između Trsta i Poreča.⁸¹

Od većeg značenja bili su pomorski pravci jer je prijevoz roba i trgovanje bilo jednostavnije i jeftinije morem. Već je i A. Puschi zabilježio veliki broj luka, lučica i postrojenja na zapadnoj obali Istre.⁸² Poljoprivredni viškovi, kao što su, najprije, maslinovo ulje, zatim i vino i drugi proizvodi prevozili su se amforama brodovima do glavnog trgovačkog centra Akvileje, odakle su se proizvodi distribuirali na daljnja tržišta. Na sjeverozapadnom dijelu Istre uglavnom dominiraju manje lučice i pristaništa, iako su Sv. Ivan Kornetski i Savudrija definitivno bile vrlo važne luke za pristajanje, ali i za trgovanje. Kako je gotovo svaka vila imala ili svoje pristanište ili pristup pristaništu, viškovi proizvoda prevozili su se morskim putovima u manjim brodovima do većih centara.⁸³ Možemo zaključiti da je velik broj lučica, pristaništa i sidrišta nastao zbog frekventnosti ovog morskog pravca koji je vodio duž zapadne obale Istre.

U antici se plovidba odvijala tijekom toplijih mjeseci, od svibnja do rujna, a plovilo se danju. Brodovi su uglavnom bili pokretani snagom vjetera. Plovilo se s vjetrom u krmu, a koristili su križno ili kvadratno jedro. Plovidba je bila veoma opasna, pa se plovilo unutar vidljivih točaka, kako bi se u slučaju nevremena moglo skloniti u neku uvalu ili pristanište. Zbog takvih okolnosti, nastale su ustaljene plovne rute koje su korištene već u

⁷⁹ K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, 2009, 35-38.

⁸⁰ G. ROSADA, 2009, 52-56.

⁸¹ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 425.

⁸² A. DEGRASSI, 1957,

⁸³ R. MATIJAŠIĆ, 1986, 92.

prapovijesno doba, a održale su se sve do srednjovjekovnog doba.⁸⁴ Zbog nepredvidljivosti i promjenjivosti vremena, plovidba se odvijala u okviru niza stajališta, pristaništa i sigurnih luka koje su osiguravale zaklon. Jedno od tih utočišta na glavnom pomorskom pravcu bila je i luka antičke Savudrije.⁸⁵

Plovidba Jadranom odvijala se od Otranta do Tršćanskog zaljeva, prema Akvileji, koja je bila glavno trgovačko središte (Sl. 2.). Istočna obala Jadrana, za razliku od zapadne, obiluje brojnim uvalama, otocima, kanalima i sl. koji pružaju zaštitu od vjetrova. Brojni ostaci antičkih lučkih postrojenja, sidrišta i odmorišta govore u prilog tomu. Za plovidbu uz zapadnu obalu Istre brodovi su koristili južni vjetar koji je na otvorenom moru mogao dostići veliku jačinu, te su stoga bili primorani ploviti uz samu obalu. Zapadna obala Istre bogata je pristaništima i lukama, što je zamijetio već i A. Degrassi koji navodi kako je to specifično samo za Istru.⁸⁶ Na samom sjeverozapadnom kraju istarskog poluotoka smještena je savudrijska luka. Savudrijska luka bila je pogodna za sidrenje i pristajanje. Nudila je zaklon od bure i juga, što je bilo izuzetno važno.⁸⁷

Važnost savudrijske luke i prije carskog doba dokazuju dva brodoloma iz doba republike, koji su se dogodili u blizini Savudrije. Najstariji potopljeni rimski brod nalazi se na poziciji Pličina Buje, južno od Savudrije. Brod je istražen 2006. god. pod vodstvom M. Jurišića iz Hrvatskog restauratorskog zavoda. Brod je prevezio teret s grčko-italskim amforama te je datiran u 2. st. pr. Kr. Zbog dobre očuvanosti i velike količine sačuvanih amfora, brod i brodski teret zaštićeni su željeznim kavezom.⁸⁸ Drugi brodolom dogodio se uz sjevernu obalu savudrijskog rta. Nastradao je rimski brod koji je prevezio vino u amforama tipa Lamboglia 2. Brodolom je istraživao Š. Mlakar 60-ih godina 20. st. Sudeći prema brodskom teretu, plovidba i potonuće okvirno su datirani u razdoblje od 140. do 80. god. pr. Kr.⁸⁹ Osim ovih nalaza, posvjedočena su i dva antička brodoloma na pomorskom pravcu od Savudrije prema Akvileji, koji se nalaze na širem prostoru lokaliteta *Porto Buso*. Prvi je brodolom datiran u 3. st. pr. Kr., dok drugi pripada 2. st. Drugi je brod prevezio oko

⁸⁴ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 14.; Z. BRUSIĆ, 2009, 246.

⁸⁵ D. VRŠALOVIĆ, 2011, 255-256.; M. KOZLIČIĆ, 2012, 17-18.

⁸⁶ A. DEGRASSI, 1962, 830.

⁸⁷ Z. BRUSIĆ, 2009, 245-248.

⁸⁸ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 14.; I. MIHOLJEK, 2008, 45-47.

⁸⁹ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 14.; M. UHAČ, 2012, 2-8.

600 amfora s ribljim prerađevinama.⁹⁰ Osim nalaza s brodoloma, savudrijski akvatorij obiluje i brojnim odbačenim ili slučajnim nalazima iz rimskog doba koji svjedoče o frekventnosti tog pomorskog pravca.

Antički pomorski pravci korišteni su i kroz srednji vijek, što potvrđuju i brojni srednjovjekovni nalazi. U kasnoj antici krajnja točka polazišta bili su gradovi Grado i Ravena, te kasnije Venecija. O važnosti savudrijske luke u kasnoantičkom i ranosrednjovjekovnom dobu govore brojni arheološki nalazi iz luke (amfore, staklo, svjetiljke i sl.) koji se datiraju od 4. do 12. st.⁹¹

3. Savudrija

Savudrija (tal. *Salvore*) se nalazi 6 km sjeverozapadno od Umaga. Smještena je u zaljevu na sjeverozapadnom rubu istarskog poluotoka, u blizini rta Lako, najzapadnije točke u Hrvatskoj. U samoj uvali danas se nalazi nekoliko kuća i crkva sv. Ivana Apostola, dok se u blizini nalazi manji broj zaselaka u obliku stancija (Velika Stancija ili Villa Cesare, Volparija, Frančeskija) i niz zasebnih naselja (Bašanija, Borozija, Gamboci, Alberi) koja gravitiraju Savudriji. Legenda kaže da je toponim *Salvore* nastao kada je sin njemačkog cara Barbarosse, koji se borio u pomorskoj bitci kod Savudrije 1177. god. protiv flote pape Aleksandra III., upao ili se pokušao sakriti u jednu cisternu, kako bi se spasio. Tako je izraz *Salvo re*, što u prijevodu znači *Spašen kralj*, postao toponim *Salvore*.⁹²

Savudrijska uvala pruža dobar zaklon od bure i juga. Savudrijsko područje posebno je pogodno za poljoprivredu jer se sastoji od debelog sloja plodne crvene zemlje, dio koje je danas pošumljen. U blizini se nalazi rudište lesa (prapora) koje se u povijesti iskorištavalo u umaškoj tvornici cementa. Današnji stanovnici uglavnom žive od turizma i ribolova.

⁹⁰ R. AURIEMMA, P. MAGGI, 2013, 95-96.; R. AURIEMMA, 2006, 168-175.

⁹¹ Z. BRUSIĆ, 2009, 252.

⁹² C. DE FRANCESCHI, 1879, 112.

3.1. Topografija Savudrije

Pogodni uvjeti života na ovom području prepoznati su vrlo rano, već u mlađem paleolitu. Na sjevernoj obali savudrijskog rta nađeni su ostatci kamenog oruđa koji pripadaju jednom mlađepaleolitičkom nalazištu i jednom ranomezolitičkom nalazištu, koje predstavlja jedino naselje na otvorenom u Istri. Nekoliko kilometara južno od Savudrije, u



Slika 3. *Tabula Peutingeriana*, prikaz Istre (B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ-MARKEŽIĆ, 2012, 13.)

uvali Zambratija, 2008. god. pronađeni su ostatci prapovijesnog naselja. Naselje je specifično po tome što je izgrađeno od kuća koje su stajale na drvenim pilonima, a prema materijalu datira se u kasni neolitik do ranog eneolitika.⁹³

U okolici Savudrije u brončano doba osvanule su gradine Sv. Petar, Kolumbanija i Romanija. To su naselja koja su nastala na uzvišenim mjestima kako bi se lako obranila; naselja su bila opasana jednim redom bedema ili većim brojem njih, a bili su izgrađeni u tehnici suhozida. Sve gradine bile su smještene na strateški važnom položaju – gradina Romanija nadgledala je zaljev u Zambratiji, gradina Sv. Petar nadzirala je piranski zaljev dok je gradina Kolumbanija nadzirala prostor rijeke Dragonje i okolnog područja. Život na ovim gradinama nastavio se i kroz starije željezno doba. Željeznodobna naselja iz okolice Savudrije za sada još uvijek nisu poznata, međutim, u uvali Zambratija pronađen je željeznodobni brod, koji čini jedinstven nalaz u Jadranskom moru.⁹⁴

Dva republikanska brodoloma iz okolice Savudrije svjedoče o važnosti prometnog pravca koji je prolazio zapadnom obalom Istre, ali i o mogućoj ulozi koju je imala luka Savudrija, kako je prethodno navedeno.

⁹³ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 7.; I. KONCANI UHAČ, 2009, 263-268.

⁹⁴ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 8-10.; K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, 2007, 528.; I. KONCANI UHAČ, 2009, 268.

Važnost savudrijske luke potvrđuju i antički itinerari. Savudrija se prvi put spominje na *Tabuli Peutingeriani*, antičkom slikanom itineraru. Na karti je Savudrija smještena sjeverno od Pule, a zabilježena je pod nazivom *Silvo* (Slika 3.). Iz kasnijeg razdoblja, iz 6. st. potječe *Cosmographia* Anonimnog Ravenjanina koji donosi ime *Silbio* i *Silbonis* te naselje *Silbio* smješta između *Piranona* (Piran) i *Siparisa* (Sipar), na prostor današnje Stare Savudrije.⁹⁵

U srednjovjekovnim spisima s kraja 10. i početka 11. st. Savudriju spominje mletački ljetopisac Ivan Đakon. Spominje ime *portus Silvocris* u opisu bitke između Neretljana i Mlečana koja se odigrala krajem 9. st., prilikom koje su uništeni i zapaljeni Rovinj, Novigrad, Umag, Sipar i Savudrija. Još se jedna važna pomorska bitka održala ispred Savudrije 1177. god. Tom prilikom sukobili su se Oton, sin Fridrika Barbarosse i Lombardska liga koju je podržavao papa Aleksandar III.⁹⁶

Podatke o savudrijskoj luci donosi i Pietro Coppo u djelu *Del Sito de Listria* iz 1540. god. P. Coppo u svom djelu spominje ostatke rimskih molova kao i drugih podvodnih nalaza koji su mu privukli pažnju. Nakon njega, novigradski biskup Filippo Tommasini u svom djelu *Commentarii storico-geografici dell'Istria* iz 17. st. donosi podatke o potopljenim molovima iz Savudrije.⁹⁷ Savudriju u 19. st. spominje i P. Kandler, koji je između ostalog napisao popis rimskih luka i opisao one koje su bile najbolje vidljive.⁹⁸ Početkom 20. st. bečki konzervator A. Gnirs navodi lučka postrojenja i ostatke antičkih građevina u Savudriji,⁹⁹ osim njega i A. Puschi spominje u svojim rukopisima važnost luke.¹⁰⁰ Međutim, prvi detaljni podatci o savudrijskoj luci nastaju tek početkom 20. st., a donosi ih Attilio Degrassi. On se bavio istraživanjem antičkih luka i molova, a otkrio je i brojne nove luke koje ranije nisu bile poznate. U svom djelu *I porti romani dell'Istria* osim što donosi detaljan opis savudrijske luke, donosi i dimenzije lukobrana.¹⁰¹ Nakon njega, 60-ih god. 20. st. Š. Mlakar otkrio je ostatke brodoloma sjeverno od rta

⁹⁵ M. KRIŽMAN, 1997, 352-368.

⁹⁶ R. CIGUI, 1993, 274.

⁹⁷ F. TOMMASINI, 1837, 359.

⁹⁸ Z. BRUSIĆ, 2009, 249.

⁹⁹ A. GNIRS, 2009, 77.

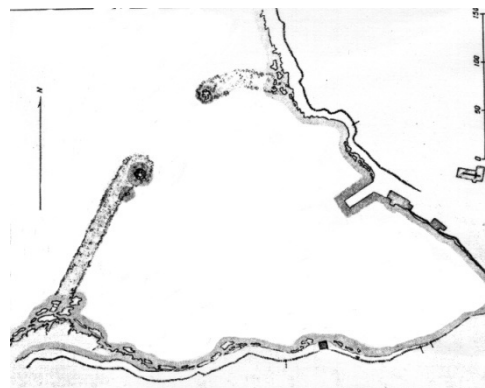
¹⁰⁰ K. BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, 2009, 39.

¹⁰¹ A. DEGRASSI, 1962, 821-823.

Savudrija, koji su arheološki istraženi, dok je u samoj uvali pronašao ostatke drvene brodske konstrukcije kao i brojne ulomke rimske keramike.¹⁰²

3.2. Antička luka Savudrije

Prvi detaljniji opis luke donosi A. Degrassi, te navodi: „*Meglio conservato è il molo meridionale, i cui massi appaiono per circa 110 metri. Il lato interno ha numerosi massi ancora al loror posto; il lato esterno, del quale non ho osservato nessun blocco in situ,...*“.¹⁰³ Navodi dalje kako je južni mol bio širok od 10 do 12 metara, ali da su na morskom dnu vidljivi kameni blokovi razasuti i šire. Za sjeverni mol navodi da je lošije očuvan i da mu je pretpostavljena dužina oko 50



Slika 5. Degrassijeva skica luke prije izgradnje sjevernog mola 1929. god. (B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ-MARKEŽIĆ, 2012, 15.)

metara, dok je širina slična kao i kod južnog mola. Donosi i opis kamenih blokova: „*Un blocco da me misurato del molo sud era lungo m. 1,90, largo 0,90, e alto 0,33.*“¹⁰⁴

Degrassi pretpostavlja kako je luka morala imati i dio operativne obale za ukrcaj i iskrcaj robe, međutim ona tada nije bila vidljiva (slika 4.). Uz luku su tada bili vidljivi ostatci rimskih zidova, a na okolnim je poljima i obalama pronađeno mnogo ulomaka amfora, građevinske keramike i sl. Prilikom građevinskih radova u luci 1929. god. pronađen je jedan veliki zid te brojni nalazi iz rimskog doba. Među nalazima



Slika 4. Rimski nadgrobni spomenik obitelji Ragoni (B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ-MARKEŽIĆ, 2012, 16.)

ističe se brončana figurica Izide Fortune¹⁰⁵ Figurica se datira u 1. ili 2. st. te se pretpostavlja kako je mogla činiti dio kućnog lararija bogatije obitelji.¹⁰⁶ Brončana figurica

¹⁰² Z. BRUSIĆ, 2009, 249.

¹⁰³ A. DEGRASSI, 1962, 839.

¹⁰⁴ A. DEGRASSI, 1962, 840.

¹⁰⁵ A. DEGRASSI, 1962, 840-841.

na glavi nosi tipičan Izidin ukras u obliku polumjeseca, u lijevoj ruci nosi rog obilja, a desnom se rukom naslanja na brodsko kormilo.¹⁰⁷

Osim pokretnih arheoloških nalaza na prostoru luke, otkrivena su i dva rimska nadgrobna natpisa. Prvi nadgrobni natpis, koji se nekad nalazio uzidan u crkvu sv. Ivana Apostola u Savudriji, nestao je krajem 18. st. Najprije je odvezen u Veneciju, a kasnije je prevezen u Englesku. Na natpisu se spominje obitelj *Trosius*, otac *Publius* i kćer *Nevia* koji su u 1. st. živjeli na području Savudrije. Drugi nadgrobni spomenik bio je u 19. st. uzidan u dvorišni zid stancije u Frančeskiji, nedaleko od Savudrije. Natpis spominje obitelj *Ragonius*¹⁰⁸ (slika 5.), za koju se pretpostavlja kako je bila među onim obiteljima koje su na prijelazu iz 1. st. pr. Kr. na 1. st. dobile veliki zemljišni posjed, moguće na području Savudrije.¹⁰⁹ Prema nalazu jednog krovnog crijepa iz Katora s pečatom, C. Zaccaria smatra kako su se bavili proizvodnjom krovih crjepova.¹¹⁰

3.3. Arheološka istraživanja luke

Antička luka Savudrije smjestila se na položaju koji se danas zove uvala Pijan. Uvala ima trokutasti oblik; pruža se u smjeru istok-zapad, a sa zapadne strane zatvarala su je dva lukobrana (sjeverni i južni). Unutrašnjost luke bila je ispunjena brojnim strukturama koje su djelomično i danas vidljive. Osim lukobrana, sačuvani su još i operativni mol, tragovi operativne obale sa sjeverne i južne strane uvale i tzv. cisterna. Prva podmorska arheološka istraživanja luke vršena su 1963. god. pod vodstvom Š. Mlakara prilikom izgradnje cementnog mola u luci. Tom prilikom Mlakar je otkrio dijelove drvenog broda i brojne druge arheološke nalaze.¹¹¹ Zbog izgradnje i nadogradnje sjevernog lukobrana, vođena su zaštitna istraživanja od 1995. god. do 1997. god., u dvije kampanje. Voditelji

¹⁰⁶ B. MILOSEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 13.

¹⁰⁷ V. JURKIĆ, 1976, 211.

¹⁰⁸ Q(UINTUS) RAGONIUS L(UCI) F(ILIUS) / ROM(ILIA TRIBU) TESTAMENT(O) / FIERI IUSSIT SIBI ET / L(UCIO) RAGONIO L(UCI) F(ILIO) ROM(ILIA TRIBU) FRATRI / L(UCIO) RAGONIO L(UCI) F(ILIO) L(UCI) N(EPOTI) (!) FRATRIS // AN AP(OLLNIO)

¹⁰⁹ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 15-16.

¹¹⁰ C. ZACCARIA, 1993, 163.

¹¹¹ Š. MLAKAR, 1963.

istraživanja bili su Z. Brusić i S. Glušćević. Tom prilikom identificirali su ostatke antičkog sjevernog mola i dio operativne obale.¹¹²

Novija podmorska arheološka istraživanja provedena su od 2011. god. do 2014. god., u tri kampanje, pod vodstvom Arheološkog muzeja Istre iz Pule i odjela *Dipartimento di Storia e Culture dall'Antichità al Mondo Contemporaneo* u suradnji s Muzejom grada Umaga. Cilj tadašnjih istraživanja bio je sondiranje južnog lukobrana, pozicioniranje kopnenih i podmorskih antičkih struktura te dobivanje kronološkog okvira korištenja luke.¹¹³ Vršeno je i arheološko istraživanje izvan sjevernog lukobrana, te je tom prilikom pronađena veća količina kasnocarskog i kasnoantičkog materijala istočne provenijencije (Kapitan 2, Late Roman 1 i 2).¹¹⁴

3.4. Arheološka istraživanja Savudrije 2012.-2013.

Arheološki nadzor i zaštitna arheološka istraživanja u Savudriji vršena su od 17. studenog 2012. do 15. siječnja 2013. godine. Arheološki nadzor i istraživanja vodila je B. Petrović Markežić, dugogodišnja djelatnica Muzeja grada Umaga. Istraživanja su vršena na nekoliko različitih pozicija, zbog izgradnje kanalizacijske mreže u naselju Savudrija. Istražena područja nalaze se s južne, ali najviše sa sjeverne i istočne strane uvale (Slika 6.), zbog čega su podložna morskom utjecaju. Istraživanja su vršena strojnim iskopom kanala prosječne dubine 1,5m i širine od 50 do 70 cm. Po projektu je trasa kanalizacije podijeljena na segmente: TL1, K1, K1.1, K1.2, K1.3, K2, K2.1, K2.2, K2.2.1. Prilikom ovih istraživanja pronađeni su brojni arheološki nalazi koji su obrađeni u ovom radu.

¹¹² Z. BRUSIĆ, 2009, 249-250.; V. KOVAČIĆ, 1996, 10-11.

¹¹³ I. KONCANI UHAČ, R. AURIEMMA et al., 2012, 572.

¹¹⁴ T. ŠALOV, 2012, 10-15.

3.4.1. Podjela po istraženim segmentima¹¹⁵

TL 1 (K.č. 3/1, 3/7)



Slika 6. zračni snimak istraženog područja s označenim istraženim trasama (plan preuzet od B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, Muzej grada Umaga)

Prvi istražen segment bio je TL 1 koji se nalazio s južne strane uvale, a proteže se u pravcu Z-I (Slika 6.). Područje uz morsku obalu, naročito u turističkom kampu Veli Jože, pokazalo se veoma bogato arheološkim nalazima, stoga je trasa TL 1 podijeljena na segmente od 10 m (prvih 140 m) kako bi se lakše dokumentirale strukture. Slojevi i strukture podijeljeni su po fazama, vremenskim razdobljima, a postavljeni su kako je tekao slijed iskopavanja, a ne po vremenskom slijedu.

U fazi 1 zabilježeni su slojevi i strukture koji pripadaju novijem razdoblju. U fazi 2 nalaze se slojevi koje je okarakteriziralo uništenje i napuštanje lokaliteta uz luku, u ovu fazu uključeni su slojevi SJ 2, SJ 3 i SJ 31. Faza 3 sastoji se od slojeva SJ 4, 5, 6, 7, 8, 9,

¹¹⁵ Opis stratigrafskih jedinica i drugih situacija donesen je na temelju izvještaja arheološkog nadzora Muzeja grada Umaga upućenom Konzervatoricom odjelu Pula, terenskog dnevnika te formulara s opisima stratigrafskih jedinica.

10, 11, 12, 13, 22, 24, 25 koje karakteriziraju urušenja i kamene strukture. Unutar pravca segmenta TL1 zabilježen je i dječji ukop u amfori SJ 26.

Stratigrafska jedinica (SJ)	Položaj unutar istraženih trasa	Iznad SJ	Ispod SJ	Opis SJ	Nalazi unutar SJ	Datacija SJ
SJ 1	TL 1		SJ 2, 48	Tamno sivo-smeđi humusni sloja s ostacima nasipa, debljine oko 15 cm.		Recentno
SJ 2	TL 1	SJ 1	SJ 3, 4, 31	Žučkasto-crvenskatog glinastog tvrdog depozita.	Sporadični nalazi keramike	Kasnoantički sloj
SJ 48	TL 1	SJ 1 (kvadranti 6 do 15)	SJ 3	Popločanije za šetalište.		Recentno
SJ 3	TL 1	SJ 2, 48	SJ 4	Tamno sivo-smeđi sloja zemlje s ostacima žbuke i sitnim komadićima ugljena, debljine oko 20 cm.	Africana II B i D, III A Keay 36, afrička t.s.(Hayes 66), staklena čaša, čavli i pet kovanica (jedna cara Honorija)	Druga polovica 4. st. i početak 5. st.
SJ 31	TL 1	SJ 2		Tamno sivo-smeđa zemlja, s neobrađenim kamenjem (dim. oko 10x20 cm) i komadićima žbuke, debljine 50-60 cm.	Tripolitana III, Africana IIIA i B, Keay 24, afrička kuhinjska keramika (Hayes 196) čavao, i brončana kovanica	Kroz 4. st.
SJ 4	TL 1	SJ 3	SJ 7, 8, 9, 10, 11, 12	Tamno smeđa zemlja s neobrađenim i obrađenim kamenjem, ostacima žbuke, debljine 20-25 cm.	Late Roman 1, 3, Keay 26, Keay 3B similis, Camoludunum 184, Dressel 2-4, t.s. (Hayes 67, Hayes 61C), gruba i afrička kuhinjska keramika (Hayes 23B) te kovanice (Dioklecijan ova i Gracijanova kovanica i dvije ne čitljive.	Kroz 4.st. i početak 5. st.
SJ 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 22, 24, 25	TL 1	SJ 3, 4, 31		Kamene strukture koje se mogu okarakterizirati kao temelji zidova		

SJ 26	TL 1			Dječji ukop u amfori		Početak 5. st.
SJ 27	TL 1			Smeđe-crvenkasta zemlja s neobrađenim i obrađenim kamenjem većih i manjih dimenzija bez veziva, debljine 30 cm.	Dressel 6B amfore, arentinska i sjevernoitalska t. s., gruba kuhinjska keramika, ručka staklenog vrča, kovanica cara Valentinijana	Polovica 1. st.

K1 (K.č. 105/2)

Segment trase K1 pružao se u smjeru SI - JZ uz sjeverni dio obale uvale (Slika 6.), počevši od njezinog tjemena sve do kraja uvale. Dužina trase iznosila je 215 m.

Stratigrafska jedinica (SJ)	Položaj unutar istraženih trasa	Iznad SJ	Ispod SJ	Opis SJ	Nalazi unutar SJ	Datacija SJ
SJ 16	K 1	SJ 15	SJ 17	Nasip za cestu		Recentno
SJ 17	K 1	SJ 17	SJ 18	Smeđe zemlje s neobrađenim kamenjem manjih dimenzija	Africana IIA	Kasna antika
SJ 18	K 1	SJ 18	SJ 19	Tamno smeđe zemlje s neobrađenim kamenjem manjih dimenzija	Africana I, Africanan IIA, Africana IIC	3. st., početak 4. st.
SJ 20	K 1	SJ 16	SJ 19	Zid s dva lica koji je prepoznat kao dio mola		Mol izgrađen 1929. god.
SJ 21	K 1	SJ 16	SJ 19	Zid s dva lica, dio mola		Mol izgrađen 1929. god.

K1.2 (K. č. 105/2)

Segment K1.2 protezao se u smjeru JI-S (Slika 6.).

Stratigrafska jedinica (SJ)	Položaj unutar istraženih trasa	Iznad SJ	Ispod SJ	Opis SJ	Nalazi unutar SJ	Datacija SJ
SJ 16	K 1.2		SJ 52	Nasip za cestu		Recentno

SJ 52	K 1.2	SJ 16	SJ 18	Sloj gareži, debljine 10 cm		
SJ 18	K 1.2	SJ 52		Tamno sivo- smeđi glinasti sloj.	Ulomci amfora, nisu određeni	Kasnoantički

K1.3 (K.č. 90/4, 10572, 135/1)

Segment trase K1.3 pružao se od II kraja uvale prema SZ dijelu, prema crkvi Sv. Ivana Apostola i današnjeg groblja (Slika 6.). Dužina trase iznosila je oko 140 m. Na većem dijelu trase zabilježeni su isti slojevi kao i kod trase segmenta K1 i K1.2.

Stratigrafska jedinica (SJ)	Položaj unutar istraženih trasa	Iznad SJ	Ispod SJ	Opis SJ	Nalazi unutar SJ	Datacija SJ
SJ 14, 15	K 1.3		SJ 42	Nasip za cestu		Recentno
SJ 42	K 1.3	SJ 14,15		Geološka osnova		
SJ 38	K 1.3		SJ 38	Nasip za cestu		Recentno
SJ 39	K 1.3	SJ 38		Tamno sivo smeđe boje s većom koncentracijom neobrađenog kamenja, debljine 40 cm.	Građevinska keramika i ulomci amfora	Kasnoantički
SJ 44	K 1.3	SJ 39	SJ 41	Tamno smeđe boje s manjom koncentracijom kamenja, debljine 20 cm.	Late Roman 2, Tripolitana III, Africana IIIB, Keay 61 C, brojnim ulomci afričke sigilate (Hayes 73 B, Hayes 82 B, Hayes 61 A, B, C, Hayes 50B).	Kraj 4. st. početak 5. st.
SJ 41	K 1.3	SJ 44		Smeđe boje sloj s manjom količinom neobrađenog kamenja i ulomcima žbuke, debljine 30 cm.	Late Roman 4, Africana IIIB i C, Keay 26 i afrička sigilata (Hayes 61, Hayes 91A/B)	Polovica 4. st.
SJ 43	K 1.3	SJ 39	SJ 44	Kamena struktura		Kasna antika
SJ 47	K 1.3		GROB 2	Pločasto kamenje		Kasna antika
GROB 2	K 1.3	SJ 47		Dječji ukop u amfori	Keay 27	Kraj 4. i početak 5. st.
GROB 3	K 1.3			Dječji ukop u amfori	Keay 26, tip 1	Početak 5. st.

K 2.2 (K. č. 105/1, 96, 105/2)

Segment trase K 2.2 protezao se od istočnog kraja uvale prema istočnom dijelu naselja.

K 2.2.1 (K. č. 105/2) i K 2, K 2.1 (K.č. 93/1, 93/2, 95/3, 95/10, 135/5)

Segment trase K 2.2.1 pružao se u pravcu Z-I, a nalazi se sjeverno od K 2.2 pružajući se gotovo paralelno s K 2.2.(Slika 6.).

Stratigrafska jedinica (SJ)	Položaj unutar istraženih trasa	Iznad SJ	Ispod SJ	Opis SJ	Nalazi unutar SJ	Datacija SJ
SJ 53	K 2.2	SJ 2	SJ 42	Tamno smeđe boje s manjom količinom neobrađenog kamenja, debljine 10 cm.	Ulomci keramike	Kasna antika
SJ 54	K 2.2.1	SJ 15		Kameno popločenje		Novi vijek

3.5. Dječji ukopi u amfori

Prilikom istraživanja, na dvije su različite lokacije pronađena tri groba s ukopima djece u amfori. Ostaci pokojnika nisu podvrgnuti osteološkim analizama, stoga nije moguće govoriti o točnom spolu i dobi pokojnika, iako je prilikom istraživanja zaključeno kako je riječ o dječjim ukopima.

Običaj pokapanja u keramičke posude pojavljuje se već u prapovijesno doba u Anatoliji (u 2. tisućljeću pr. Kr.), a običaji su kasnije preneseni u egejski svijet te na zapadni Mediteran (Sardinija, južna Italija i sjeverna Afrika). U Italiji se taj običaj posebno koristio i kroz željezno doba, a kasnije se pojavljuje u rimsko doba. Iako se sporadično koristila i ranije, za ukope novorođenčadi,¹¹⁶ praksa pokapanja djece u amfore vrlo se brzo raširila početkom 3. st., najprije na zapadnom Mediteranu, a kasnije i na istočnom. *Enchytrismos*, pokop u amfori, posebno se koristio kroz 4. i 5. st. a u nekim slučajevima taj

¹¹⁶ Plin. NH. 7, 16, 72: "...*Hominem priusquam genito dente cremari mos gentium non est...*", iz povijesnih izvora doznajemo kako se spaljivanje nije provodilo kod djece do šest mjeseci života.

način ukopa ostaje prisutan i do 7. st. Za ukop su se najčešće koristile amfore afričkog podrijetla, koje su bile vrlo prisutne u kasnoj antici zbog masovnog uvoza poljoprivrednih dobara. Pretpostavlja se kako su korištene amfore služile za zaštitu krhkih dječjih tijela. Kasnije se pojavljuju i ukopi odraslih osoba u amfore, jer se veličina amfora povećala.¹¹⁷

Velika učestalost ovog načina pokapanja uočljiva je kroz kasnu antiku i posebno je koncentrirana na ruralnim prostorima, uz vile i druge ruralne objekte. Pokopi mogu biti unutar kuća ispod podnica, ali i uz njihov vanjski rub ili u okolici.¹¹⁸ Ukopi djece u amfore zabilježeni su u cijeloj sjevernoj i dijelom centralnoj Italiji, a prisutni su i u Istri. Treba napomenuti da su takvi grobovi pronađeni i u Trstu¹¹⁹, u Kopru¹²⁰, u Školaricama blizu Kopra¹²¹, u blizini Herkulovih vrata u Puli,¹²² nekropoli na Marsovom polju (grob 90, 93, 94)¹²³, nekropoli Burle kod Medulina.¹²⁴ Zanimljivo je da su u okolici Umaga zabilježeni kasnoantički ukopi djece u amfore, ali u sklopu rimskih vila. Jedan primjer pronađen je u sjevernom dijelu vile u Katoru, koji je datiran u 3. st., zajedno s drugim kasnoantičkim ukopom koji je datiran pomoću novca.¹²⁵ Drugi zanimljivi primjer potječe iz Sv. Ivana Kornetskog gdje su u ruševinama ranocarske vile pronađeno četiri dječja ukopa u amfori.¹²⁶

Amfore su mogle biti položene direktno u zemlju bez grobne arhitekture ili su imale improviziranu grobnu arhitekturu koja se sastojala od nekoliko kamena iznad i ispod amfore. Ne postoji tipična orijentacija grobova jer su ukopi najčešće bili u kućama ili izvan njih, te su stoga pratili orijentacije zidova.¹²⁷

Prvi grob (SJ 26) koji je pronađen na lokalitetu, nalazio se na jugoistočnoj strani uvale (Slika 7.). Nazvan je Grob 1, a činila ga je amfora tipa Keay 26 s ostatcima dječjeg

¹¹⁷ A. CONSTANTINI, 2013, 669-671.

¹¹⁸ S. GAIO, 2005, 68-75.

¹¹⁹ P. VENTURA, 2015, 288-289.

¹²⁰ R. CUNJA, 1996, 44.

¹²¹ T. ŽERJAL, 2010, 703.

¹²² A. STARAC, 2001, 33.

¹²³ R. MATIJAŠIĆ, 1991a, 58-62.

¹²⁴ V. GIRARDI JURKIĆ, 2003, 73.

¹²⁵ N. BOLŠEC FERRI, B. MILOŠEVIĆ, 2012, 90.

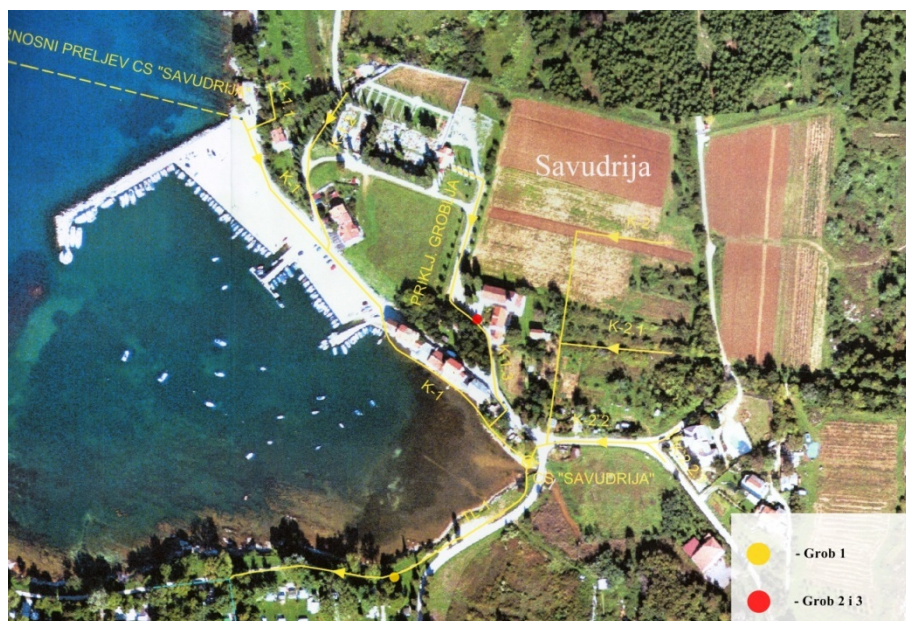
¹²⁶ T. KATUNARIĆ, 2009, 375.

¹²⁷ R. CUNJA, 1996, 44.

skeleta. Iznad amfore nalazile su se kamene ploče koje su činile grobnu konstrukciju. Amfora je bila u ležećem položaju orijentirana SZ-JI, a zbog težine gornjih slojeva bila je sačuvana u fragmentima. Uz ostatke pokojnika, grob je sadržavao i bogate priloge, ulomak nosa uljanice, više perlica manjih dimenzija (staklena pasta – zelene boje), jedna crna perla od gagata s prikazom dva portreta u profilu, jedna crna perla većih dimenzija s ornamentom cik-cak u žutoj boji i stakleni privjesak u obliku vrčića. Ispod ukopa nalazi se sloj sterilne zemlje bez arheoloških nalaza.

Grob se za sada ne može dovesti u vezu s nekom građevinom jer područje oko groba nije istraženo. Iz priloženog možemo zaključiti kako je ukopu djeteta pridana velika pažnja, jer su iznad amfore položene kamene ploče koje su na neki način činile grobnu konstrukciju. Grob je osim toga sadržavao bogate priloge koji mogu nagovijestiti imovinski status samog pokojnika, ali i mogući poganski ritus. Amfora se datira u prvu polovicu 5. st., dok se nakit datira u razdoblje od 3. do početka 5. st., po čemu se može zaključiti kako je grob nastao početkom 5. st.

Na prostoru ispred današnjeg župnog dvora i crkve sv. Ivana Apostola (Slika 7.), pronađena su još dva dječja ukopa u amforama (Grob 2 i Grob 3). Amfore su dužine oko 1 m, tragovi grobne jame nisu uočeni. Unutar amfore bili su smješteni ostatci dječjih kostiju bez grobnih priloga. Za dječji pokop u Grobu 2 korištena je amfora tipa Keay 27; grob se uz amforu sastojao i od grobne konstrukcije u obliku tankog pločastog kamena koji je služio kao poklopac amfori. Prema tipu amfore, grob se može datirati u kraj 4. i početak 5. st. Za drugi dječji ukop korištena je amfora tipa Keay 26, a osim amfore nije bilo drugih tragova grobne konstrukcije. Prema tipu amfore, grob se datira u početak 5. st.



Slika 7. Položaj grobova na lokalitetu (plan preuzet od B. Petrović Markežić, Muzej grada Umaga)

Zanimljiva je razlika između ova tri ukopa koji su datacijski vrlo bliski, ako ne i istovremeni. Za sva tri groba korištene su afričke amfore kojih je zasigurno na lokalitetu bilo u izobilju. Amfore tipa Keay 26 nešto su manjih dimenzija s obzirom na tip Keay 27. Najveća zanimljivost je ta što je prvi grob bio bogat grobnim priložima koji su došli iz različitih dijelova Carstva, što može govoriti o imovinskom stanju obitelji pokojnika. Također je zanimljivo da su posljednja dva groba pronađena u blizini sadašnje crkve. Crkva Sv. Ivana Apostola nastaje u 11. st.¹²⁸ a okolo crkve pronađeni su srednjovjekovni grobovi. Značajno je da su već kasnoantički dječji ukopi smješteni upravo tamo, zbog čega se može smatrati kako postoji kontinuitet ukopa od kasne antike nadalje, iako sam prostor oko crkve nije detaljno istražen, te je prerano za dovođenje točnih zaključaka.

3.6. Arhitektura

Najbrojniji tragovi arhitektonskog zdanja koncentrirani su na južnoj strani uvale. Ostatci zidova i drugih pokretnih nalaza bili su vidljivi već i 50-ih god. 20. st. kada A. Degrassi navodi kako su u profilima južne obale vidljivi tragovi arhitekture, kao i brojni pokretni nalazi na samoj obali.¹²⁹ Prilikom arheološkog nadzora na sjevernoj strani uvale, dokumentirani su tragovi mola izgrađenog 1929. god.

¹²⁸ B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 31.

¹²⁹ A. DEGRASSI, 1962, 840.

Na zapadnom dijelu južne obale nalazi se SJ 5, a čini ga kamena struktura. Struktura se sastoji od većeg neobrađenog ili djelomično obrađenog kamena povezanog bijelosivom žbukom. Dimenzije kamenih blokova su 15 x 40 cm, zid je izrađen s dva lica. Sačuvana visina kamene strukture iznosi oko 20 cm, dužina iznosi 3,8 m, dok je širina istražene strukture oko 85 – 90 cm što je ovisilo o širini iskopa. Struktura se pruža u smjeru istok-zapad, iako je vidljivo da se nastavlja ispod oba (sjevernog i južnog) profila. Utvrđeno je postojanje tri zida koji su činili jednu prostoriju širine oko 2,9 m, nepoznate dužine. Zidovi s tri strane omeđuju unutrašnji prostor unutar kojeg se nalazi ispuna (SJ 6), koja se sastoji od otpadnog građevinskog materijala (keramike, tegule, imbreksi, lomljeni kamen manjih dimenzija).

Istočnije od SJ 5 nalazi se SJ 7, koji čini kamenu strukturu od grubo obrađenog kamena (dim. 15 x 25 cm) međusobno povezana žbukom. Zbog polukružnog smjera pružanja, može se pretpostaviti kako je struktura činila dio polukružnog objekta. Dužina strukture je oko 70 cm, dok je širina oko 40 cm. Prosječna debljina je 20 cm, a orijentirana je u smjeru SI-JZ. Uz SJ 7, nalazi se SJ 9, također kamena struktura, okarakterizirana kao zid jer se sastoji od djelomično obrađenog kamenja (dim. 15 x 30 cm) povezanog žbukom. Zid se sastoji od dva lica, a unutrašnjost je ispunjena manjim neobrađenim kamenjem. Orijentiran je u smjeru sjever-jug, nalazi se između SJ 7 i 10, a od oba je udaljen oko 1 m. Širina zida iznosi oko 55 cm, dok mu je dužina oko 50 cm što je uvjetovano strojnim iskopom. Zid se nastavlja u sjeverni i u južni profil. SJ 10 čini kamena struktura postavljena u obliku slova L, a sastoji se od obrađenog kamenja (dim. 15 x 20 cm) povezanog blijedom, crvenkastobijelom žbukom. Struktura je napravljena od jednog reda kamenja, položenog uspravno, a na kraju se nalazi jedan kamen (dim. 20 x 25 cm) položen pod pravim kutom u odnosu na ostalo kamenje. Debljina je 20 cm, dužina 42 cm, a širina je oko 35 cm. Pruža se u smjeru sjeverozapad-jugoistok. SJ 11 kamena je struktura sastavljena od neobrađenog kamenja, različitih dimenzija, postavljenog bez nekog reda, s ostacima žbuke. Osim kamenja i žbuke, sloj je sadržavao i građevinsku keramiku, te je moguće kako je taj sloj povezan s urušivanjem nekog objekta. Dužina strukture je oko 3 m, dok je širina 50-ak cm, uvjetovana širinom iskopa.

SJ 12 kamena struktura sastavljena je od obrađenog i djelomično obrađenog kamenja, na pojedinim mjestima povezanog žbukom (slika 8.). Možda je bila dio objekta ili sastavni dio više povezanih objekata. Sastoji se od više različitih komponenti: ostatci zidova, žbuka, ostatci kamenih stupova s bazom te ostatci kamenih greda. Dužina iznosi

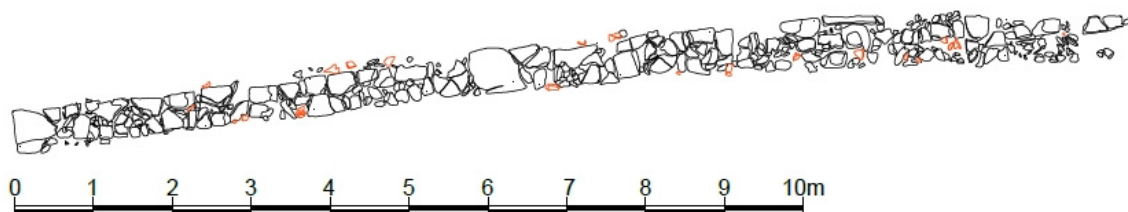


Slika 8. Pogled na kamenu strukturu SJ 12 (autorica fotografije: B. Petrović Markežić)

oko 21 m, dok je sačuvana visina od oko 50 cm. Zid je izrađen s dva lica kamenja, vanjsko kamenje je obrađeno, dok je unutrašnjost ispunjena sitnim neobrađenim kamenjem, širine oko 50 cm. Na istočnoj strani zida vidljive su dvije baze za stupove, koje se sastoje od obrađenog kamenja u obliku trokuta, koji čine okruglu bazu. Zid se pruža u smjeru istok-zapad, a na zapadnom kraju vidljiv je nastavak zida prema južnoj strani, ali nije dokumentiran jer izlazi izvan istraženog područja.

SJ 24 kamena struktura sastavljena je od različitih ulomaka obrađenog i neobrađenog kamenja, moguće je da je bila

dio objekta (slika 9.). Smjer i opseg građevine nije se mogao ustanoviti jer se pruža izvan iskopanog područja. Dijelovi SJ 24 različite su grede, dijelovi stupa, ostatci građevinske keramike i kamenja raznih dimenzija, sličan je SJ 12. Dužina strukture iznosi 16 m, a širina je ovisila o iskopu koji je iznosio od 1 do 1,5 m, smjer pružanja je istok-



Slika 9. Crtež kamene strukture, SJ 24 (autor crteža: Vjekoslav Iličić)

zapad. Zid se sastoji od dva vanjska lica, a čini ga kamenje većih dimenzija i djelomično obrađeno, dok je unutrašnjost ispunjena manjim neobrađenim kamenjem, širine oko 50 cm. Na dva mjesta uočeni su tragovi baze za stupove koji se sastoje od obrađenog kamenja u obliku trokuta, koji čine okruglu bazu. Posljednjih 6 m u smjeru zapada kamenje je manjih dimenzija i nepravilno raspoređeno, iako se pruža u istom smjeru kao i zid.

Iznad navedenih kamenih struktura nalazi se SJ 4 koji je, prema pokretnim arheološkim nalazima pronađenim unutar sloja, datiran u razdoblje od 4. do početka 5. st. S obzirom na to, ovaj sloj čini svojevrsni *terminem ante quem* prikazanih kamenih struktura, odnosno to znači da su kamene strukture mogle nastati prije ovog datuma. Pretpostavlja se kako su kamene strukture bile povezane s lučkim kompleksom. Unutar sloja SJ 4 iznad arhitektonske strukture SJ 5 pronađene su 4 tegule s pečatom. S obzirom na to da tegule potječu iz sredine 1. st., izgradnja bi se mogla povezati s tim razdobljem, međutim u nedostatku sustavnijih istraživanja nije moguće utvrditi točnu dataciju. Također unutar sloja SJ 4 a iznad strukture 12 pronađen je ulomak mramorne bordure koja bi se mogla atribuirati toj strukturi.

Istočnije od navedenih struktura nalazi se SJ 13 koju čini kamena struktura sastavljena od djelomično obrađenog kamena, prosječnih dimenzija 30 x 20 x 15 cm međusobno povezanog blijedom, crvenkastom žbukom. Širina kamene strukture iznosi 50cm, sačuvana je visina od oko 20 cm, dok je dužina oko 80 cm, ali struktura izlazi izvan iskopanog polja u smjeru SZ-JI. Zid se sastojao od dva lica koja su djelomično uništena. Za razliku od ostalih kamenih struktura koje su prekrivene kasnoantičkim slojevima SJ 3 ili 4, iznad ove strukture nalaze se slojevi SJ 2 i SJ 1. U nastavku se nalazi SJ 25 kamena struktura sastavljena od djelomično obrađenog kamenja, dimenzija 100 x 50 x 20cm. Kamenje je povezano blijedom, crvenkastom žbukom. Dužine je 90 cm i širine 100 cm. Pruža se u smjeru S-J, širi se izvan iskopanog područja.

SJ 22 kamena struktura sastoji se od djelomično obrađenog kamena povezanog žbukom, a sa svoje tri strane obrubljuje ispunu od zemlje i građevinske keramike. Struktura se širi izvan iskopa, dužine 217 cm, širine 53 cm i visine oko 20cm. Na južnom dijelu strukture može se vidjeti kako je izrađena od dva lica, dok je na krajnjem zapadnom dijelu vidljiv samo jedan red kamenja, koje je obilno povezano žbukom. Smjer pružanja zida je istok-zapad, dok se sa zapadne strane vidi nastavak zida, pod pravim kutom, prema sjeveru. Nastavak zida koji se pruža u pravcu sjevera sastoji se od samo jednog reda kamenja. Iznad SJ 22 nalazi se sloj SJ 48 koji je interpretiran kao recentno popločenje.

Može se reći kako su svi rimski zidovi nastali tehnikom *opus incertum*, tehnika kojom se zid podiže nizanjem redova kamenja, povezanih žbukom, na oba njegova lica, dok je unutrašnjost ispunjena žbukom i šljakom.¹³⁰ Kako je ranije spomenuto, na južnoj

¹³⁰ A. KILIĆ MATIĆ, 2004, 97.

strani uvale Savudrije već su ranije zabilježeni ostatci zidova u profilu obale. I. Koncani Uhač pretpostavlja kako su zidovi vidljivi u profilu, kao i oni koji su pronađeni prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja, činili dio najniže terase rimskih objekata i kako su se pružali do mora.¹³¹ Na morskoj obali, u blizini istraženih struktura nalazi se objekt, tzv. cisterna, koji se može povezati s ranije spomenutim kamenim strukturama (SJ 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 24, 13, 25, 22) zbog njihove blizine. Taj je objekt orijentiran u pravcu sjever-jug, dok su mu dimenzije 10 x 11,5 m. S tri su strane vidljivi zidovi objekta koji su sačuvani do 3 m visine, dok je južna strana prekrivena zemljanim profilom. Zidovi objekta izgrađeni su u tehnici *opus mixtum*, u kombinaciji klesanca i opeke. Objekt je mogao služiti kao podrumski prostorija za skladištenje stvari ili za čuvanje namirnica, u svakom slučaju povezan je s unutarnjim molom luke. Stoga se pretpostavlja kako su kamene strukture zajedno s tzv. cisternom služile kao dodatna lučka postrojenja, za skladištenje i sl.¹³²

Na segmentu trase K 1 dokumentirana je kamena struktura SJ 20, zid s dva lica koji je prepoznat kao dio mola, izgrađen 1929. god., a sastavljen je od većih obrađenih kamenih blokova (dim. 50 x 70 cm) povezanih žbukom. Dokumentiran je samo dio jer dio ide izvan iskopanog dijela. Dokumentirana dužina iznosi 21 m, dok mu je širina 70 – 90 cm. Na taj zid se nadovezuje druga kamena struktura SJ 21 i pruža se u smjeru I-Z, pod pravim kutom u odnosu na SJ 20. Sastavljena je od obrađenog kamenja, povezanog sivom žbukom. Dužina mu iznosi 3 m, dok je širina 70 cm. Obje strukture nalaze se ispod recentnog nasipa SJ 16 te SJ 15 i SJ 14. Ispod se nalazi SJ 19 geološka osnova. Zid se nalazi na sjevernoj strani uvale.

Na segmentu trase K1.3 uočeni su tragovi polukružne kamene strukture SJ 43. Struktura se sastoji od neobrađenog kamenja i komadića crvenkaste žbuke. Smjer pružana je sjever-jug, a struktura se nastavlja u istočni profil iskopa. Dužina strukture je 50 cm, širok oko 24 cm a visina 10 cm. Struktura se nalazi ispod SJ 39, a iznad SJ 44. Sj 44 je datiran u kraj 4. i prvu polovicu 5. st. stoga kamena struktura nastaje nakon tog razdoblja. Osim ovih slojeva, uočeni su tragovi i kamena strukture (SJ 49 i 50). Sj 49 je kamena struktura sastavljena od kamenih ploča sive boje, debljine od 10 do 15 cm, dimenzija od 20

¹³¹ I. KONCANI UHAČ, R. AURIEMMA et al., 2012, 574-576.; I. KONCANI ZHAČ, R. AURIEMMA, 2014, 146-148.

¹³² I. KONCANI UHAČ, R. AURIEMMA et al., 2012, 574-576.; I. KONCANI UHAČ, R. AURIEMMA, 2014, 146-148.

do 40 cm. Kamene ploče su sa sjeverne strane obrubljene bočno postavljenim obrađenim kamenom SJ 50. Dužina strukture je 3,10 m, dok je širina 60 cm ali se širi izvan istraženog područja. Ovo popločenje je interpretirano kao novovjekovno popločenje.

4. Pokretni arheološki nalazi

U skupinu pokretnih arheoloških nalaza uključeni su keramički predmeti poput stolnog posuđa, kuhinjskog posuđa, skladišno-transportnog posuđa, građevinskog i ostalog keramičkog materijala. Osim keramičkih predmeta koji su najbrojnije zastupljeni, u Savudriji su pronađeni i metalni, numizmatički i stakleni nalazi te ulomak mramorne bordure.

4.1. Stolno posuđe

Stolno posuđe služilo je stanovnicima savudrijskog prostora za pohranu, pripremu i konzumaciju jela i pića. U skupinu stolnog posuđa ubrajaju se ulomak helenističke reljefne keramike te mnogobrojni ulomci tere sigilate.

4.1.1. Helenistička reljefna keramika



Helenistička reljefna keramika pojavljuje se u 3. st. pr. Kr. u atenskim radionicama, a nastaje po uzoru na skupocjeno metalno posuđe. Najčešći oblik je poluloptasta zdjela koja je izrađivana u kalupu. U starijoj literaturi ova vrsta keramike nazivala se

Slika 10. Ulomak helenističke reljefne keramike (kat. 1.) „megarskim“ zdjelama, međutim, u novije vrijeme ustalio se opisni naziv helenistička reljefna keramika. Motivi koji se pojavljuju na posudama mogu biti vegetabilni, geometrijski ili figuralni. Centri proizvodnje bili su smješteni u Grčkoj i na

grčkim otocima, u Italiji, Albaniji i dr., iako je u novije vrijeme zabilježena proizvodnja i u Dalmaciji.¹³³

Prilikom arheoloških istraživanja u Savudriji, na južnom dijelu uvale, pronađen je ulomak helenističke reljefne keramike. Ulomak oboda pripadao je poluloptastoj zdjeli s dekoracijom na stijenci posude (slika 10., kat. br. 1.). Zbog kiselosti tla i poroznosti, ulomak je poprilično izlizan te mu nedostaje vanjski premaz. Zdjela je bila ukrašena vegetabilnim motivima što je vidljivo na ostacima reljefne dekoracije. S obzirom na oblik i boju gline, ulomak se može pripisati delskom tipu reljefne keramike, čija je proizvodnja dokumentirana u Dirahiju, a smješta se u razdoblje od 3. st. pr. Kr. do 2. st. pr. Kr. Te posude karakterizira ravan ili konkavan obod, manja dimenzija i prstenasto dno. Glina može biti smeđecrvenkasta, ali i siva s tamnim premazom.¹³⁴

Ulomak helenističke reljefne keramike vrlo je značajan jer svjedoči o kontinuitetu naseljenosti Savudrije. Vrlo je značajan i zbog toga što je zabilježeno tek nekoliko ulomaka helenističke reljefne keramike u Istri, s apsolutnom koncentracijom na južnom dijelu poluotoka.¹³⁵

4.1.2. Terra sigillata

Pojmom *terra sigillata* označava se rimsko stolno posuđe koje karakterizira sjajan crvenkasti premaz na vanjskoj i unutrašnjoj strani. Proizvodi su se oblikovali od pročišćene gline, na kolu ili u kalupu te su prije pečenja premazivani, nakon čega bi uslijedio oksidacijski postupak pečenja. Proizvodnja terre sigillate započinje u Arezzu i Puzzuoliju, u središnjoj Italiji, polovicom 1. st. pr. Kr. te se kasnije širi na cijelu Italiju. Osim na italskom poluotoku, terra sigillata se proizvodila u istočnomediteranskim, galskim, germanskim, hispanskim i afričkim radionicama.¹³⁶ Terra sigillata na lokalitetu je dobro zastupljena. Detaljna analiza ulomaka keramike omogućila je preciznu dataciju i određivanje centra proizvodnje, te se utvrdilo da manji dio sigillate pripada italskoj proizvodnji (arentinskoj i sjevernoitalskoj), dok veći dio pripada afričkoj proizvodnji.

¹³³ L. ŠEŠELJ, 2009, 147-149.

¹³⁴ L. ŠEŠELJ, 2005, 52-55.

¹³⁵ L. ŠEŠELJ, 2009, 149.

¹³⁶ G. GAZZETTI, 1994, 107-111., J. W. HAYES, 1997, 41., ATLANTE II, 185-187.

Arentinsku terru sigillatu odlikuje dobro pročišćena glina ružičaste boje u presjeku i premaz visoke kvalitete koraljne boje. U Savudriji su pronađena dva oboda tanjura arentinske terre sigillate (kat. br. 2. i 3.). Jedan se posebno ističe jer na stijenci ima prikazana dva konja za koje se smatra da predstavljaju motiv božice Nike koju na bizi vuku konji.¹³⁷ Ovi ulomci pripadaju tanjuru koji je klasificiran kao tip *Consp. 20*.¹³⁸ Taj tip predstavlja jedan on najraširenijih tipova tanjura koji su se proizvodili od 1. do početka 2. st. Tip ima vertikalni obod koji na gornjoj strani može završavati laganim prstenastim zadebljanjem, kao i na donjoj strani gdje se spaja s dnom koje završava na prstenastoj nozi. Zbog vertikalnog je oboda bilo moguće aplicirati motive na stijenske tanjura. Tanjur s prikazom božice Nike koju vuku konji datira se u prvu polovicu 1. st., dok se drugi primjeri datiraju u sredinu 1. st.¹³⁹ Motiv konja i bige pronađen je na ulomku arentinske sigillate u Loronu¹⁴⁰, dok se tanjur tipa *Consp. 20*. pojavljuje i na drugim lokalitetima kao što su Školarice, Sermin, Brijuni.¹⁴¹ Pretpostavlja se kako su proizvodi arentinskih radionica dolazili trgovačkim putovima kroz Rimini, Ravenu, Akvileju ili su mogli pristizati pomorskim putovima.¹⁴² Posljednji primjerak ulomak je zdjelice tipa *Consp. 34*. (kat. br. 4.).¹⁴³ Zdjelice su to koje mogu imati promjer od 7 do 9 cm, pa se smatraju manjim zdjelicama (*acetabulum*), ili veći promjer od 11 do 13 cm (*paropsis*). Karakteristične su po plastičnom rebru koje se nalazi na stijenci zdjelice, a također mogu biti ukrašene i s vanjske strane. Vrlo su rasprostranjene na sjevernom Jadranu, Noriku i u Panononiji. Datiraju se u razdoblje od prve četvrtine 1. st. gotovo do početka 2. st.¹⁴⁴ Slični primjerci zabilježeni su na brojnim nalazištima poput Karpinjana i Lorona¹⁴⁵

Sjevernoitalske radionice terre sigillate u Padskoj nizini nastaju krajem 1. st. pr. Kr. otvaranjem arentinskih filijala na tom području. Sjevernoitalska proizvodnja dijeli se na glatku i reljefnu sigillatu. Pod reljefnom sigillatom podrazumijevaju se reljefno ukrašeni

¹³⁷ P. MAGGI, 2001, 149-151.

¹³⁸ CONSPECTUS, 2002, 87.

¹³⁹ CONSPECTUS, 2002, 86-87.; I. BORZIĆ, 2010, 139.

¹⁴⁰ P. MAGGI, 2001, 149.

¹⁴¹ T. ŽERJAL, 2008, 6.; J. HORVAT, 1997, 108.; V. BEGOVIĆ DVORŽAK, I. DVORŽAK SCHRUNK, 2010, 169.

¹⁴² P. MAGGI, 2001, 149.

¹⁴³ CONSPECTUS, 2002, 113.

¹⁴⁴ CONSPECTUS, 2002, 112-113.; T. ŽERJAL, 2008, 65-66.

¹⁴⁵ P. MAGGI, 2001, 135.; A. STARAC, 2002, 33.

proizvodi izrađeni u kalupu (*Sarius* i *Aco* čaše). Pretpostavljeni centri proizvodnje glatke terre sigillate nalazili su se u Padskoj nizini (Cremona, Faenza, Ravena i Akvileja). Proizvodnja sjevernoitalske sigillate trajala je do polovice 2. st.¹⁴⁶ U Savudriji je pronađena mala količina sjevernoitalskih proizvoda. Ulomak vertikalnog oboda tanjura pripada tipu *Consp. 20.*¹⁴⁷ koji karakterizira vertikalni obod koji može biti ukrašen apliciranim motivima na prstenastoj nozi (kat. br. 5.). Tanjuri ovog tipa pronalaze se na brojnim lokalitetima jer predstavljaju vrlo rašireni tip tanjura u 1. st.¹⁴⁸ Iz Savudrije potječe i dno koje je vrlo oštećeno stoga je atribucija tipu vrlo upitna, ali je pripisan tipu *Consp. 12.*,¹⁴⁹ tipu tanjuru na prstenastoj nozi (kat. br. 6.). Ovaj tip tanjura datira se u rano 1. st.¹⁵⁰

Osim italskih proizvoda, u Savudriji su zabilježeni brojni ulomci afričke terre sigillate. Afrička sigillata proizvodila se na sjeveru Afrike u razdoblju od kraja 1. do početka 7. st., kada proizvodnju prekida invazija Arapa. Iako je najprije bila namijenjena lokalnom tržištu, u 2. st. postepeno preuzima mediteransko tržište. Nešto lošije kvalitete od svojih prethodnica, afrička sigillata ubrzo se raširila zbog svoje masovne proizvodnje. Trgovačkim putovima, sigillata je dolazila zajedno s uljem, vino, žitom i drugim proizvodima iz Afrike. Proizvodni centri bili su smješteni na prostoru Kartage, u antičkim provincijama Afrike, Numidije i Bizacenuma. Zbog sastava gline, ali i jednostavnih oblika, ovi su se proizvodi lakše izrađivali te su se lakše otpremali u udaljene krajeve. Afrička sigillata u stranoj se literaturi naziva još i *African Red Slip ware*, a dijeli se na tri veće serije proizvoda: terra sigillata africana A, C i D. Terra sigillata africana A proizvodila se na području Kartage od 75. do 300. god. Terra sigillata africana D proizvodila se u više centara na sjeveru Tunisa, a karakteristika ovih proizvoda je to što se premaz nalazi s unutrašnje strane ili samo s vanjske. Proizvodnja terre sigillate africana C smješta se u središnji Tunis, od 220. do 500. god.¹⁵¹

Prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja u Savudriji, pronađena su četiri ulomka koja su pripisana afričkoj terri sigillati C produkcije. Terra sigillata C produkcije proizvodila se u srednjem Tunisu, razvija se iz prethodne A/D produkcije. Prvi ulomak

¹⁴⁶ ATLANTE II, 185-188.

¹⁴⁷ CONSPECTUS, 2002, 54.

¹⁴⁸ P. MAGGI, 2001, 140.

¹⁴⁹ CONSPECTUS, 2002, 47.

¹⁵⁰ CONSPECTUS, 2002, 46.

¹⁵¹ J. W. HAYES, 1997, 59-64.

oboda tanjura pripisan je tipu **Hayes 66 similis** (kat. br. 7.) koji spada pod kasnu C produkciju, a moguće i C/E produkciju. Tanjur je većih dimenzija te ima obod izdignut i uvijen prema unutra, s unutrašnje strane ima stepeničasti prijelaz između oboda i dna, dok je dno na niskoj nozi. Datira se u razdoblje od druge četvrtine 3. st. do treće četvrtine 4. st., prema sličnom nalazu pronađenom u Akvileji.¹⁵² Druga dva ulomka tanjura, koja su ukrašena nizom plitkih vertikalnih žljebova na vanjskoj strani, atribuirana su tipu **Hayes 82** (kat. br. 8. i 9.). Ovaj tip tanjura proizveden je u C5 produkciji. Tanjuri su inače većih dimenzija s manjom izraženom nogom, dok je obod vertikalno uzdignut. S unutarnje strane mogu sadržavati dekoraciju u tehnici ruletiranja, dok se s vanjske strane pojavljuje niz plitkih vertikalnih žljebova. Prema motivu, ulomci se mogu datirati u razdoblje od oko 460. god. do oko 500. god.¹⁵³ Unutar C produkcije pojavljuje se tanjur Hayes 50 koji je



vrlo čest na gotovo svim kasnoantičkim lokalitetima.¹⁵⁴ U Savudriji je pronađen ulomak koji je identificiran kao dio tanjura **Hayes 50 B** (kat. br. 10.). Tanjur je mogao biti većeg promjera s niskom neprimjetnom nogom i s koso uzdignutim stranicama te jednostavnim nenaglašenim obodom. Tip se datira u kraj 4. st. i početak 5. st., a pojavljuje se na brojnim lokalitetima u okolici, kao što su Akvileja, Školarice, Fizine i Loron.¹⁵⁵

Među arheološkim nalazima iz Savudrije pronađeni su mnogobrojni ulomci terre sigillate africane D produkcije. Među najraširenijim oblikom nalazi se tanjur **Hayes 61**, karakterističan po trokutastom profilu oboda i često utisnutom dekoracijom na unutrašnjoj strani (Hayes A i-iii). U

Slika 11. Ulomci tanjura s utisnutom dekoracijom (kat. br. 11. i 12.)

Savudriji su pronađena dva ulomka tanjura s utisnutim specifičnim ukrasom u obliku tri koncentrične kružnice koje omeđuju utisnute točkice (slika 11., kat. br. 11. i 12.). Ukraas se

¹⁵² ATLANTE I, 148., T. LXXVIII, 2. ; E. ZULINI, 2015, 185-186, FIG. 13.

¹⁵³ J. W. HAYES, 1972, 129-131.; ATLANTE I, 68.

¹⁵⁴ T. ŽERJAL, 2008, 89.

¹⁵⁵ J. W. HAYES, 1972, 69-73.; P. MAGGI, 2001, 155.; A. GASPARI, V. VIDRIH PERKO, M. ŠTRAJHAR, I. LAZAR, 2007, 179.; T. ŽERJAL, 2008, 90.

na dnu tanjura inače pojavljuje u šest primjeraka, a okružuju ga dvije paralelne urezane linije. Zbog fragmentarnosti ulomaka, teško ih je tipološki odrediti, ali možemo ih pripojiti ovom tipu prema dekoraciji. Prema Hayesu pripadaju stilu A koji karakteriziraju florealni i geometrijski motivi, a datiraju se od 350. do 420. god.¹⁵⁶ Iz Savudrije potječe jedan ulomak oboda tanjura identificiran kao **Hayes 61 A** (kat. br. 13.). Ovi tanjuri proizvodili su se u južnotuniskim radionicama D1 produkcije, od 325. god. do 420. god. U mnogobrojnu skupinu spadaju tanjuri **Hayes 61 B** koji čine i najčešći oblik D2 produkcije (kat. br. 14.-17.). Pretpostavlja se kako su proizvedeni u sjevernom Tunisu, a datiraju se u razdoblje od 400. god. do 450. god.¹⁵⁷ M. Bonifay pridodao je tipu Hayes 61 još i C varijantu.¹⁵⁸ Dva ulomka oboda iz Savudrije pripadaju tipu **Hayes 61 C** (kat. br. 18. i 19.), karakterističnom po trokutastom obodu koji može imati kaneluru s unutrašnje strane, a datira se u sredinu 5. st.¹⁵⁹

U produkciju D1 i D2 spadaju i široke zdjele **Hayes 67**. Zdjela je većih dimenzija sa zaobljenim tijelom, karakteristično izvučenim obodom i gotovo neprimjetnom nogom (kat. br. 20.) Specifična je po tome što ispod oboda može imati nekoliko pregiba. Na dnu može imati utisnutu dekoraciju. Oblik se dugo izrađivao, gotovo jedno stoljeće, od kraja 4. st. do kraja 5. st.¹⁶⁰ Slični primjerci takve zdjele pronađeni su u Fizinama, Trsatičkom principiju, u Školaricama.¹⁶¹

Ulomak oboda manje zdjelice pripisuje se tipu **Hayes 73 B** (kat. br. 21.). Obod je horizontalno podignut, na gornjem dijelu oboda ima male trokutaste ureze, tijelo je zaobljeno i ima malu neizraženu nogu. Ovaj se tip proizvodio u srednjotuniskim i sjevernotuniskim radionicama. Datira se u razdoblje od 420. do 475. god.¹⁶² iako se primjerci s urezima na gornjoj strani oboda prema Hayesu mogu datirati već oko 400.

¹⁵⁶ J. W. HAYES, 1972, 219, 236.

¹⁵⁷ J. W. HAYES, 1972, 100-107.; M. BONIFAY, 2004, 55-56, 168-170.

¹⁵⁸ M. BONIFAY, 2004, 167-171.

¹⁵⁹ M. BONIFAY, 2004, 170-171.

¹⁶⁰ J. W. HAYES, 1972, 113-116.

¹⁶¹ A. GASPARI, V. VIDRIH PERKO, M. ŠTRAJHAR, I. LAZAR, 2007, 180.; T. ŽERJAL, 2008, 94.; T. PRECAN, 2009, 75, T.I., 1, 2, 3, 4.

¹⁶² J. W. HAYES, 1972, 123-124.

god.¹⁶³ Ova se forma pogotovo javlja u C4 produkciji, vrlo rijetko u D. Raširena je po cijelom Mediteranu u centralnoj Europi i te na Jadranu.¹⁶⁴

Između ostalog, u Savudriji su pronađena i dva ulomka terre sigillate koji pripadaju tipu **Hayes 91** (kat. br. 22. i 23.). Zdjelica ima karakteristično izvijeni jezičak koji se nalazi ispod nenaglašenog oboda. Forma je karakteristična za D produkciju, naročito za D2 produkciju. Primjerci se datiraju u razdoblje od 450. do 530. god. prema Hayesu, a ovi primjerci spadaju pod B varijantu, te ih se može datirati u sredinu 5. st. jer spadaju među najranije tipove.¹⁶⁵ Slični primjerci pronađeni su u Trstu, u Školaricam, u Puli na forumu.¹⁶⁶

Među posljednjim ulomcima dva su ulomka tanjura većih dimenzija, pripisani tipu **Hayes 62 A** (kat. br. 24.). Tanjur može imati veliki promjer, ravno dno, a stijenke su izdignute prema gore dok je obod lagano uvijen prema unutra. Tip se pojavljuje u C3, E i D 1 produkciji, a datira se u razdoblje od 350. do 425. godine.¹⁶⁷

Osim italske i afričke sigillate iz Savudrije, prisutna su i dva ulomka sigillate (kat. br. 27. i 28.) kojima se može pripisati istočnomediteransko podrijetlo. Zbog fragmentarnosti i nedostatka premaza ulomci nisu točnije tipološki određeni.

U skupini stolnog posuđa najveći postotak zauzima terra sigillata, a zanimljiv je izostanak keramike tankih stijenki kao i ostalih skupina stolnog posuđa karakterističnih za rimsko razdoblje. Od terre sigillate najviše dominiraju afrički proizvodi koji se počinju pojavljivati krajem 3. st., a prisutni su sve do kraja 5. i početka 6. st. Italski su proizvodi malobrojni, ali bolje izrade i kvalitete, a koncentrirani su isključivo na 1. st. Od oblika, najviše je zabilježenih ulomaka tanjura te u manjoj količini zdjela i zdjelica.

¹⁶³ J. W. HAYES, 2008, 78.

¹⁶⁴ R. CUNJA, 1996, 95.

¹⁶⁵ ATLANTE I, 106-107., M. BONIFAY, 2004, 179, R. CUNJA, 1996, 96-97.

¹⁶⁶ V. DEGRASSI, D. GADDI, L. MANDRUZZATO, 2007, 504., K. DŽIN, 2007, 31., T. ŽERJAL, 2008, 95.

¹⁶⁷ ATLANTE II, 120., J. W. HAYES, 1972, 107-109.

4.2. Obično stolno posuđe

U skupinu običnog stolnog posuđa ubrajamo recipijente koji su služili za serviranje, konzumaciju i pohranu hrane i pića. Stolno posuđe vrlo je često korišteno u svakodnevnom životu i nije imalo zahtjevan estetski izgled. Najčešće je napravljeno od pročišćene gline, oksidacijskim načinom pečenja. Korišteno je gotovo svakodnevno, stoga se često nalazi u arheološkim kontekstima. To su najčešće vrčevi s jednom ili dvije ručke, boce, zdjele i tanjuri za hranu, lonci i sl. Većina običnog stolnog posuđa lokalno se proizvodila s obzirom na to da je posuđe bilo poprilično krhko te je njegov transport bio skup. Međutim, osim lokalno proizvedenog posuđa koje se češće pojavljuje u kasnoj antici, ima nalaza koji potječu i iz sjeverne Italije.¹⁶⁸



Slika 12. Ručka vrča (kat. br. 30)

Tijekom zaštitnog arheološkog istraživanja Savudrije zabilježena je manja količina običnog stolnog posuđa, s tim da najveća koncentracija nalaza pripada dijelovima vrčeva. Zanimljiv je ulomak tanjura s motivom valovnice na vertikalnom izvučenom obodu (kat. br. 29.), a slični primjerci, bez valovnice, pronađeni su u Akvileji gdje ih autori navode kao imitacije afričkog posuđa, dok su u Suasi u blizini Ancone pronađeni slični tipovi tanjura, ali je motiv valovnice naslikan. Autori zaključuju da tanjuri iz Suase spadaju u kasnoantičko doba,¹⁶⁹ s obzirom na to, isto se može zaključiti i za primjer iz Savudrije. Na južnom dijelu uvale u Savudriji, pronađena je ručka vrča (slika 12., kat. br. 30.), okruglog presjeka. Prema fakturi, vjerojatno potječe iz sjevernoitalskih radionica te se smješta u 1. st. Osim toga, u Savudriji su pronađeni i brojni ulomci kasnoantičkih vrčeva. Pronađen je dio ravnog dna vrča čije su stijenke ukrašene vertikalnim rebrima po uzoru na kasnoantičku keramiku (kat. br. 32.). Drugi ulomak ravnog dna mogao je pripadati ili manjoj amfori ravnog dna, kakve se već rano pojavljuju, (kat. br. 33.) ili većem vrču. Pronađen je ulomak oboda vrča, cilindričnog vrata i prstenasto zadebljanog oboda, a može

¹⁶⁸ T. ŽERJAL, 2008, 178.

¹⁶⁹F. BIONDANI, 2014, 439, FIG. 30., A. CAEAZZI, A. DEL BRUSCO, 2014, 943.

se usporediti s amforama manjih dimenzija (kat. br. 31.). Slični primjerci pronađeni su u Akvileji gdje se datiraju u razdoblje od 1. do 3. st.¹⁷⁰ Osim toga, pronađen je i ulomak oboda vrča koji se pripisuje afričkim radionicama, no zbog fragmentiranosti ulomka, teško je točnije tipološki ga odrediti, može se samo pripisati kasnonatičkom posuđu.

Iz Savudrije prevladavaju ulomci vrčeva koji su korišteni za serviranje ili skladištenje raznih tekućina. Većinom prevladavaju kasnoantički vrčevi, a prema načinu izrade moguće je kako se radi o lokalno proizvedenim primjerima.

4.3. Kuhinjsko posuđe

Kuhinjska keramika služila je najprije za pripremu hrane. Zbog izlaganja vatri, bilo je potrebno da bude otporna na veliku toplinu, stoga se glina miješala s različitim inkluzijama, poput kvarcnog pijeska, groga, vapnenca, tinjca i sl. Za kuhanje i pripremu hrane koristili su se razni oblici lonaca (*olla*), zdjela (*casserola*), tava (*tegame*), razni poklopci (*opreculum*) te tarionici (*mortarium*). Kuhinjska keramika mogla je biti lokalne izrade, ali se često i uvozila iz sjeverne Italije, Egeje i sjeverne Afrike.¹⁷¹

Među nalazima keramike iz Savudrije pronađeni su ulomci sjevernoafričke kuhinjske keramike. Afrička kuhinjska keramika dijeli se na tri velike skupine: afrička kuhinjska keramika A (*ceramica africana con vernice*), koja je bila povezana s proizvodnjom afričke sigillate A koja se izrađivala u okolini Kartage; afrička kuhinjska keramika B (*polita a strisce*), koja se izrađivala u okolini Bizacene; afrička kuhinjska keramika C (*ceramica a patina cenerognola e ceramica ad orlo annerito, Black Top Ware*), koja se izrađivala na sjeveru Tunisa, u Bizaceni i u Tripolitani.¹⁷² U prvu skupinu spada ulomak *casserole* (kat. br. 36.) tipa Hayes 23. **Hayes 23 B** ima vertikalne stijenke, zadebljan obod s unutarnje strane i lagano okruglo dno. Datira se u razdoblje od polovice 2. do početka 4. st.¹⁷³ Primjerci ovog tipa posuđa pronađeni su još i na Brijunima, u Tergesteu, Concordiji, Akvileji i drugdje.¹⁷⁴ Drugi primjerak kuhinjskog posuđa pripada tipu *casserole* **Hayes 197** (kat. br. 37.), koji spada u skupinu afričke kuhinjske keramike C

¹⁷⁰ A. CAEAZZI, A. DEL BRUSCO, 2014, 943.

¹⁷¹ T. ŽERJAL, 2008, 158-159.

¹⁷² ATLANTE I, 208-210., M. BONIFAY, 2004, 67.

¹⁷³ ATLANTE I, 217., M. BONIFAY, 2004, 211.

¹⁷⁴ T. ŽERJAL, 2008, 166.

varijante. To je tip zdjele koji ima vertikalne stijenke i zadebljan obod s kanelurom, a dno je zaobljeno. Datira se u razdoblje od kraja 2. do kraja 4. st.¹⁷⁵ U skupinu afričke kuhinjske keramike C spada i ulomak poklopca tipa **Hayes 196 B** (kat. br. 38.). Ulomak poklopca jednostavne je konkavne forme, bez zadebljanja na obodu i s izraženim tragovima gorenja s unutarnje i vanjske strane. Datira se u razdoblje od 2. do 4. st.¹⁷⁶

Ostatak kuhinjskog posuđa možemo pripisati gruboj keramici lokalne izrade. Posuđe je grube izrade s brojnim primjesama kalcita, pijeska, tinjca i sl. te im boja varira od smeđocrvene prema sivoj sve do tamnosivo-crne boje zbog izloženosti vatri. U Savudriji od forma prevladavaju lonci (*olla*), koji mogu imati dekoraciju na ramenom dijelu u obliku valovnica, češljanog uzorka ili drugog (kat. br. 41. - 45.). Lonci najčešće imaju obod izvijen prema van, kratki vrat i loptasto tijelo, dok je dno ravno.¹⁷⁷ S obzirom na to da se ovakav tip keramike upotrebljava na širem području i kroz duži vremenski raspon, keramika s ovog lokaliteta može se usporediti sa sličnim nalazima iz Akvileje i Školarica gdje se datira u rasponu od 5. do 7. st.¹⁷⁸ Osim lonaca, u Savudriji su prisutne i zdjele u različitim varijantama ovisno o obliku oboda (kat. br. 46. – 47.). Prevladavaju zdjele sa zadebljanim obodom, dok je na jednom primjeru prisutna dekoracija na obodu u obliku utisnutih točkica. Među nalazima je prisutan i jedan primjer zdjele zadebljanog oboda koji je uvijen prema unutra. Ovakav tip posuđa pojavljuje se na cijelom sjevernom Jadranu te se datira u kasnu antiku.¹⁷⁹

Od prikazanog kuhinjskog posuđa jedan manji dio pripada posuđu uvezenom iz afričkih radionica, dok se veći dio pripisuje lokalnoj proizvodnji grube izrade. Kuhinjsko posuđe koje se koristilo svakodnevno za pripremu hrane bilo je potrošna roba koja se vrlo često razbijala, stoga je bilo potrebno pribaviti jeftinije posuđe iz lokalnih radionica.

4.4. Amfore i čepovi

Amfore su u antičko doba služile za skladištenje i transport mnogobrojnih namirnica koje su pristizale iz svih dijelova Carstva. Najčešće se prevozilo vino i ulje, ali i

¹⁷⁵ M. BONIFAY, 2004, 224.

¹⁷⁶ M. BONIFAY, 2004, 227.

¹⁷⁷R. CUNJA, 1996, 122-126. , M. TOPIĆ, 2003, 303-305.

¹⁷⁸ T. ŽERJAL, 2008, 167-169., A. CEAZZI, A. DEL BRUSCO, 2014, 944.

¹⁷⁹ T. ŽERJAL, 2008, 173-174.

razne riblje prerađevine kao i suho voće. Napunjene amfore bile su zatvarane čepovima koji su mogli biti keramički ili pluteni. Amfore su zbog svoje česte upotrebe i najčešći nalaz na arheološkim lokalitetima. Prevozile su se najčešće brodovima zbog čega su imale šiljak na dnu koji bi se uglavio u pijesak u potpalublju broda. Većina amfora pronađenih u Savudriji potječe iz sjeverne Afrike, ali ima i primjera s istočnog Mediterana, Jadrana i iz drugih dijelova Carstva.

Italske i Jadranske amfore

U Savudriji je pronađena manja količina amfora koje se mogu atribuirati italiskim, odnosno jadranskim radionicama. Jedna ručka pripada amfori **Dressel 2-4** (slika 13., kat. br. 48.). To je tip amfore kojeg karakterizira duguljasto tijelo i bifidne ručke koje su koljenasto savijene u predjelu vrata. Počele su se proizvoditi sredinom 1. st. pr. Kr. u tirenskim radionicama, ali se proizvodnja u brzo proširila po zapadno mediteranskim provincijama. U Italiji su se proizvodile do kraja 2. st. i činile su čestu ambalažu za vinske proizvode. Izvozile su se na



Slika 13. Dio ručke amfore Dressel 2-4 (kat. br. 48.)

prostor Zapadnog Mediterana, ali na prostor istočnog Jadrana i sjeverne Italije.¹⁸⁰ Na zapadnoj obali Istre nalazi ovih amfora zabilježeni su u savudrijskoj luci, u Loronu, u Veštru.¹⁸¹

Prilikom istraživanja u Savudriji su pronađeni i ulomci oboda, ručka i dna amfore **Dressel 6B** (kat. br. 49. – 52.). Ovaj tip amfore karakterističan je po vrećastom tijelu, čepolikoj nozi te zadebljanom obodu. Oblici variraju ovisno o radionici i o vremenu izrade. Proizvodile su se od kraja 1. st. pr. Kr. sve do 3. st., iako novi podatci iz Istre govore o nastavku proizvodnje za lokalnu upotrebu sve do početka 4. st. Amfore su se proizvodile na zapadnoj obali Jadrana, u Dalmaciji i Istri te na sjeveru Italije, najvjerojatnije u Veroni, Padovi i Trstu. U Istri su se proizvodile na posjedima Loronu i Fažani. Korištene su prvenstveno za prijevoz i skladištenje ulja, no prema nekim saznanjima mogle su se

¹⁸⁰ A. STARAC, 2006, 92-93.

¹⁸¹ Y. MARION, A. STARAC, 2001, 119.; T. ŠUFLAJ, 2011-2012, 47.; L. BEKIĆ, M. PEŠIĆ, 2014, 123.

koristiti i za prijevoz vina i garuma. Nalazi Dressel 6B amfora rasprostranjeni su po Istriji, Cisalpinskoj Galiji, Noriku, Panoniji, a ima ih i u Hispaniji.¹⁸²

Afričke amfore

U kasno antičko doba na Mediteranu dominiraju afrički predmeti poput amfora, terre sigillate, uljanica, kuhinjskog posuđa i sl. U kasno carsko doba dolazi do intenzivnog izvoza poljoprivrednih dobara iz sjeverne Afrike, što rezultira brojnim afričkim proizvodima. U afričkim amforama prevozilo se ulje, vino, ali i riblji umaci. Velika količina amfora na lokalitetima dovela je do njihove sekundarne upotrebe, što je rezultiralo ponovnim iskorištavanjem za dječje ukope..

Ulomak dna amfore pripisuje se **Africana I** (slika 14., kat. br. 53.); tip amfore karakterističan je po dugom cilindričnom tijelu, prstenasto zaobljen prema van i maloj nožici na dnu. Centri



proizvodnje smještaju se u Tunis i Bizacenum, **Slika 14. Dno amfore Africana I (kat. br. 53.)** točnije u Leptis Minor, Hardumentum i Tenu.¹⁸³

Proizvodile su se od polovice 2. do 4. st., a korištene su za prijevoz ribljih preradevina ili ulja. Nalazi ovog tipa amfora na Jadranu nisu naročito česti, pojavljuju se na pojednima podvodnim nalazištima Savudrija, Rogoznica, rt Gradina, rt Ploče.¹⁸⁴



Slika 15. Dno amfore Africana II A (kat. br. 54.)

Među najranije primjerke afričke proizvodnje spadaju i amfore **Africana II**, a pripadaju različitim podtipovima. Proizvodile su se od početka 2. sve do početka 5. st. na prostoru Tunisa, Bizacene, s radioničkim centrima u Hadrumentunu, Teni, Sulectumu i Leptis Minoru. Riječ je o skupini amfora velikih dimenzija, cilindričnog tijela, kratkog vrata s malim ručkama.

¹⁸² A. STARAC, 2006, 91-92.

¹⁸³ M. BONIFAY, 2004, 107-111.

¹⁸⁴ I. KONCANI UHAČ, 2011, 32.; M. PEŠIĆ, 2013, 1207-1208.

Služile su za transport ulja i garuma.¹⁸⁵ Amfore u podijeljene u podskupine A, B, B pseudo-tripolitana, C i D prema M. Bonifay.¹⁸⁶ Najraniji primjerci (kat. 54.-55.) spadaju pod varijantu A (slika 15.), a amfore ovog tipa služile su za transport ulja krajem 2. i početkom 3. st.¹⁸⁷ U skupinu Africana II ubrojen je i primjerak (kat. br. 56.) koji spada u podskupinu II B Pseudo Tripolitana, a razlikuje se po profiliranom obodu u obliku slovo S. Pretpostavlja se kako se u njima izvozilo vino ili ulje. Moguće je da su bile u upotrebi istovremeno s Africana IIA, a datiraju se u 3. st.¹⁸⁸ U Savudriji je pronađen i primjer (kat. br. 57.) koji spada u podskupinu II C, a karakterizira ga zadebljan obod D presjeka. Posljednji ulomak iz Savudrije (kat. br. 58.) spada u podskupinu II D, prijelaz na Africana III, a može se datirati u kraj 3. i 4. st.¹⁸⁹ Nalazi Africana II amfora poprilično su učestali na istočnoj obali Jadrana, pa se nalaze i u podvodnim, ali i u kopnenim nalazištima (Savudrija, Veštar, Pula, Trsatika, Lopar, Omišalj, Žuljana, Supetrić, Zadar, Split).¹⁹⁰

Amfore velikih dimenzija i cilindričnog tijela su amfore tipa **Africana III**. Karakterizira ih dugo cilindrično tijelo, prstenasti obod te kraće ručke koje mogu biti kanelirane. Proizvodile su se na prostoru Bizacene u radioničkom centru Ariani, a možda i u Teni na obali Tunisa. Datiraju se u razdoblje od kraja 3. do 5. st. te su podijeljene u podtipove A, B, C i D. Služile su za prijevoz vina, ali možda i drugih dobara. Predstavljaju jedan od najraširenijih tipova amfora na zapadnom Mediteranu. Vrlo su prisutne i na istočnoj obali Jadrana pa tako i u Istri (Trst, Piran, Savudrija, Rovinj, Vižula, Medulin, Ližnjan).¹⁹¹ Među najranije primjerke Africane III iz Savudrije spada noga amfore (kat. br. 59.) koja je ubrojena u podtip A, dok je veća količina oboda svrstana je u podtip B (kat. br. 65. – 69.), čija je proizvodnja datirana u 4. i početak 5. st. Posljednji primjerak iz ove skupine (kat. br. 70.) spada u podtip C, a amfore iz ove skupine karakterizira suženije tijelo i uvijeniji obod; datiraju se u razdoblje od druge polovice 4. i u 5. st.¹⁹² U skupinu Africana

¹⁸⁵ M. BONIFAY, 2004, 107-119.; I. KONCANI, UHAČ, 2006, 361.

¹⁸⁶ M. BONIFAY, 2004, 107-119.

¹⁸⁷ M. PEŠIĆ, 2012, 1208.

¹⁸⁸ M. BONIFAY, 2004, 114.

¹⁸⁹ J. VIŠNJIĆ, 2009, 125-127.

¹⁹⁰ M. PEŠIĆ, 2012, 1208.

¹⁹¹ M. BONIFAY, 2004, 119-122.; V. VIDRIH PERKO, M. ŽUPANČIĆ, 2005, 522-523.; V. DEGRASSI, D.GADDI, L. MANDRUZZATO, 2007, 504.; I. KONCANI UHAČ, 2007, 369.; M. PEŠIĆ, 2012, 1209.

¹⁹² J. VIŠNJIĆ, 2009, 126-127.

III ubrojene su i brojne ručke amfora (kat. br. 60. - 65.) koje se nisu mogle točnije svrstati u neku od podskupina.

Jedan ulomak noge amfore iz Savudrije (kat. br. 71.) pripada tipu **Tripolitana II**. To su amfore izduženog cilindričnog tijela, završavaju šiljastom nogom i imaju karakteristično profiliran obod. Proizvodile su se na prostoru Tripolitanijske, u radioničkim centrima Tripolija, Gargareša i Leptis Magne od 2. do 4. st., iako je najveća proizvodnja bila kroz 3. st. Služile su za transport maslinovog ulja. Također, jedan ulomak oboda iz Savudrije može se pripisati tipu **Tripolitana III** (kat. br.72.). Tripolitanske amfore nisu jako česte na istočnoj obali Jadrana, iako su primjerci pronađeni i u kopnenim i u podvodnim nalazištima (Toronda, Zlarin, Split)¹⁹³

Sljedeća u nizu afričkih amfora je **Keay 26** ili **Spatheion**, a to su amfore manjih dimenzija, izduženog tijela, ljevkastog ili prstenastog oboda, a završavaju karakterističnim cilindričnim dugim šiljkom. Proizvodile su se na prostoru sjeverne Afrike, u Kartagi i Hispaniji u razdoblju od 5. do 7. st. Nije točno utvrđeno koji se teret prevozio u ovim amforama, stoga se smatra kako se prevozilo vino, ulje, riblje preradevine, med i sl.¹⁹⁴ Prema razlikama, podijeljene su u tri podtipa: tip 1 datira se u razdoblje do sredine 5. st., tip 2 se datira u razdoblje od sredine 5. sve do kraja 6. st., dok se tip 3 datira u razdoblje od kraja 6. do kraja 7. st. Amfore ovog tipa možemo pronaći na podvodnim i kopnenim nalazištima diljem Jadrana (Trst, Piran, Savudrija, Rovinj, Veštar, Trsat, Unije, Hvar).¹⁹⁵ S obzirom na to da je riječ o vrlo čestom tipu amfore, u Savudriji je zabilježen veći broj amfora ovog tipa (kat. br. 73. - 80.). Zanimljivo je kako su dvije amfore sekundarno iskorištene i za dječje ukope (Grob 1 i 3, kat. br. 73. i 74.).¹⁹⁶ Osim ovog, pronađen je veći dio trbuha amfore tipa Keay 26 no nije moguće identificirati o kojemu se podtipu radi jer nedostaju obod i dno.

Amfora **Keay 27** spada u skupinu velikih cilindričnih afričkih amfora. Ovaj tip amfore karakterizira dugo cilindrično tijelo velikog promjera, dugi cilindrični vrat bez izraženog oboda te čepolika noga na kraju amfore. Proizvodile su se na prostoru Kartage, a

¹⁹³ M. BONIFAY, 2004,89-92.; I. KONCANI UHAČ, 2007, 370.

¹⁹⁴ I. KONCANI UHAČ, 2007, 370.

¹⁹⁵ M. BONIFAY, 2004, 124-129.; V. VIDRIH PERKO, M. ŽUPANČIĆ, 2005, 522-523.; V. DEGRASSI, D.GADDI, L. MANDRUZZATO, 2007, 504.; J. VIŠNJIĆ, 2009, 126-127.; B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 44-45.; M. PEŠIĆ, 2012, 1209.; M. PEŠIĆ, 2014, 124.

¹⁹⁶ M. BONIFAY, 2004, 125.

datiraju se u drugu polovicu 4. st. do prve polovice 5. st. Služile su za transport ulja, iako ni druge namirnice nisu isključene. Široko su rasprostranjene na zapadnom Mediteranu, posebice u Francuskoj, Italiji i Hispaniji, ali i na istočnom Mediteranu. Prema Bonifayu, postoje dva tipa, A i B, koji se međusobno razlikuju po zadebljanju oboda i po ručkama.¹⁹⁷ U Savudriji je pronađena cijela amfora koja je činila dio dječjeg groba (Grob 2), a prema karakteristikama može se svrstati u skupinu B (kat. br. 80.), prema kojoj se može datirati u prvu polovicu 5. st.¹⁹⁸ Amfora **Keay 36** se povezuje s Keay 27 zbog morfoloških sličnosti, ali je tijelo nešto manje i zaobljenije. Radionički centri smještaju se u sjeverozapadni dio Tunisa, a amfore su se proizvodile od kraja 4. st. te kroz 5. st.¹⁹⁹ Iz Savudrije potječe dio oboda koji se pripisuje ovom tipu amfore (kat. br. 81.). Također, pronađen je i ulomak dna koji ima čepoliki završetak, a pripisuje se tipu **Keay 3B similis** (kat. br. 82.). Amfore karakterizira cilindrično tijelo većih dimenzija, kratki cilindrični vrat sa zadebljanim obodom i dvjema malenim ručkama. Pretpostavlja se kako su služile za prijevoz ulja, a prisutne su na zapadnom Mediteranu. Datiraju se u kraj 4. st. i početak 5. st.²⁰⁰ Ostaje nekoliko ulomaka amfora koje nije bilo moguće točno tipološki odrediti. Šuplje konično dno amfore (kat. br. 83.) po nekim bi se sličnostima moglo pripisati tipu **Keay 24**, zbog sličnog ulomka koji je pronađen na Rifniku, a autorica ga pripisuje tom tipu amfore. Amfore tog tipa datiraju se u rano 4. st. do sredine 5. st.²⁰¹

U Savudriji je također pronađen i ulomak oboda amfore (kat. br. 84.) koji bi se mogao pripisati tipu **Keay 61 C**. Amfore imaju cilindrično dugo tijelo, proizvodile su se u tuniskim radionicama a prevozile su ulje. Posebno su prisutne na zapadnom Mediteranu, a datiraju se od kraja 4. i kroz 5. st.²⁰²

Istočnomediteranske amfore

Najraniji primjer amfore istočnomediteranskog podrijetla iz Savudrije pripada skupini rodskih amfora (kat. br. 91.), točnije tipu **Camulodunum 184**. Ovaj tip amfora proizvodio se na otoku Rodosu i na okolnim otocima, kao i na obali Male Azije. Amfore su manjih dimenzija, a karakterizira ih cilindrični vrat i rošćići na vrhovima ručki. Razvijaju

¹⁹⁷ M. BONIFAY, 2004, 132.

¹⁹⁸ M. BONIFAY, 2004, 132.

¹⁹⁹ M. BONIFAY, 2004, 22, 131-132.

²⁰⁰ M. BONIFAY, 2004, 129.

²⁰¹ M. BAUSOVAC, 2010, 696.

²⁰² R. CUNJA, 1996, 109.

se iz helenističkih prototipova u 1. st. pr. Kr., a korištene su do 2. st. Služile su za prijevoz cijenjenog roskog vina po cijelom Mediteranu i u unutrašnjosti. Amfore su čest nalaz na brojnim podvodnim i kopnenim lokalitetima. Predstavljaju čest nalaz na zapadnoj obali Istre, nađene su u Savudriji u luci, u Umagu, Poreču, Rovinju i Puli.²⁰³

U skupinu kasnoantičkih istočnomediteranskih amfora spadaju Late Roman 1, Late Roman 2, Late Roman 3 i Late Roman 4, odnosno Almagro 54. Prilikom arheoloških istraživanja pronađeni su ulomci oboda i ručka **Late Roman 1** amfore. To su amfore srolskog tijela, bez istaknute nožice i široko postavljenih zaobljenih ručki te imaju mali cilindrični vrat sa zadebljanim obodom. Proizvodile su se na Cipru, Kilikiji i crnomorskom ušću Dunava. Zbog različito rasprostranjenih radioničkih centara, međusobno se razlikuju po boji i kvaliteti gline. Datiraju se od 5 do 7. st., a pretpostavlja se da su služile za prijevoz vina i ulja. Široko su rasprostranjene po cijelom Mediteranu, a prisutne su i na istočnoj obali Jadrana (Piran, Savudrija, Rovinj, Dragonera).²⁰⁴ Prilikom zaštitnih istraživanja u Savudriji zabilježen je veći broj ulomaka oboda i ručka Late Roman 1 amfora (kat. br. 92. - 95.).

Osim toga, u Savudriji je pronađen i ulomak tijela amfore (kat. br. 96.) koji je pripisan skupini **Late Roman 2** zbog specifičnog narebrenja koje se pojavljuje na stijenama tijela amfore. Zbog nedostatka ključnih dijelova poput oboda ili dna, teško je preciznije datirati ulomak. Amfore su se proizvodile na grčkim otocima, Knidu i Kiju i sl. Pojavile su se već u 4. st., ali je veća koncentracija u 6. st., dok se proizvodnja gasi početkom 7. st.²⁰⁵ Služile su za prijevoz ulja i vina. Prisutne su na brojnim kopnenim lokalitetima (Kopar, Piran, Fizine).²⁰⁶

²⁰³ A. STARAC, 2006, 95-96.; I. KONCANI UHAČ, 2007, 367.; I. KONCANI UHAČ, 2011, 31.

²⁰⁴ A. STARAC, 2006, 101.; V. VIDRIH PERKO, M. ŽUPANČIĆ, 2005, 522.; B. MILOŠEVIĆ, B. PETROVIĆ MARKEŽIĆ, 2012, 46-47.; A. STARAC, 2010, 112.

²⁰⁵ M. BONIFAY, D. PIERI, 1995, 109-110.

²⁰⁶ A. GASPARI, V. VIDRIH PERKO, M. ŠTRAJHAR, I. LAZAR, 2007, 180.; M. BAUSOVAC, 2010, 696.

Late Roman 3 amfore karakteristične su po izduženom tijelu, šiljastoj nozi i uskom cilindričnom vratu, a tijelo amfore je prekriveno rebrima. Počinju se proizvoditi krajem 1. st. te se sastoje od samo jedne trakaste ručke, dok se krajem 4. st. počinju proizvoditi varijante s dvije ručke. Postoje dva tipa s dvije ručke, koji se razlikuju po različitim dnima i dužinom vrata.



Slika 16. Dio Late Roman 3 amfore (kat. br. 97.)

Proizvodile su se na nekoliko mjesta u Maloj Aziji, a bile su široko rasprostranjene (Britanija, Luzitanija, Tunis, Egipat te općenito istočni Mediteran).²⁰⁷ U Savudriji je pronađen ulomak vrata i ručke amfore karakteristične crvenkastosmeđe boje (slika 16., kat. br. 97.). Nažalost, primjeru je sačuvan samo gornji dio vrata, stoga je bilo teško definirati o kojemu se točno podtipu radi ali je, s oprezom, svrstana u drugu skupinu koja se datira u sredinu 5. st. Na lokalitetima po istočnoj obali Jadrana Late Roman 3 amfore mogu se pronaći na brojnim lokalitetima poput Pirana, Savudrije i drugih.²⁰⁸

Poslijednji ulomak koji pripada istočnomediteranskim radionicama, a pronađen je u Savudriji pripisan je amfori tipa **Almagro 54 (Late Roman 4)**. Amfore su karakteristične po svom obliku „cigare“, imaju male prstenast ručke na ramenima i nenaglašeni prijelaz ramena u vrat amfore. Obod je nenaglašen i može biti zadebljan. Proizvodile su se da obalnom dijelu Palestine od 4. do 7. st.²⁰⁹ Distribuirane su po istočnom Mediteranu, ali ima ih i na zapadnom dijelu. Služile su za prijevoz poznatog palestinskog vina. Primjer oboda iz Savudrije može se svrstati pod A varijantu (kat. br. 98.) prema kojoj se datira u 5.

²⁰⁷ M. BONIFAY, B. PIERI, 1995, 117-120.

²⁰⁸ V. VIDRIH PERKO, M. ŽUPANČIĆ, 2005, 522-523.

²⁰⁹ V. DEGRASSI, D.GADDI, L. MANDRUZZATO, 2007, 505.

st.²¹⁰ Analogije se mogu pronaći u Kopru, u Fizinama kod Portoroža, luci Savudrije, u Dragoneri kod Vodnjana.²¹¹

Amfore nepoznatog podrijetla



Slika 17. Ulomak cilindrične noge amfore (kat. br. 85.)

U ovu skupinu smještene su amfore koje nisu točno tipološki određene zbog teško odredivog oblika ili drugih karakteristika. Prilikom istraživanja, u Savudriji je pronađen ulomak cilindričnog šiljka amfore crvenkaste boje s tragovima žućkastog premaza (slika 17., kat. br. 85.). Prema obliku, mogao bi se pripisati Egiphtienne 1 tipu amfore koje se datiraju u 3. st. Sličan ulomak pronađen je u Trstu, ali su ga autori smjestili među istočnomediteranske amfore te nije točnije tipološki određen.²¹² Drugi primjer šiljaste noge amfore (slika 18., kat. br. 100.) mogao bi se pripisati Haltern 70 tipu koji se datira u 1. i 2. st. Prema obliku šiljka mogao bi također odgovarati i tipu Dressel 24 koji se datira od 1. do 3. st.²¹³



Slika 18. Šiljasto dno amfore (kat. br. 100.)

Posljednji ulomak pripada dnu amfore koji ima čepolik završetak (kat. br. 101.), a mogao bi se pripisati Brindisi tipu, koji se datira u 1. st.

Najveća skupina arheoloških nalaza pripada amforama koje su pristizale iz različitih dijelova Carstva. Najranije amfore pripisane su italiskim, odnosno jadranskim radionicama, dok se u kasnijem razdoblju pojavljuju afričke amfore koje potpuno zauzimaju tržište i preplavljuju ga.. Uz afričke, istočnomediteranske amfore pojavljuju se vrlo rano, a drže kontinuitet sve do 7. st.

²¹⁰ M. BONIFAY, B. PIERI, 1995, 121.

²¹¹ R. CUNJA, 1996, 111.; A. GASPARI, V. VIDRIH PERKO, M. ŠTRAJHAR, I. LAZAR, 2007, 180.; A. STARAC, 2010, 112.

²¹² V. DEGRASSI, D. GADDI, L. MANDRUZZATO, 2007, 505-507.

²¹³ T. BERTOLDI, 2012, 33-38, 155.

Čepovi amfora



Slika 19. Čep amfore (kat. br. 109.)

lončarskog kola.²¹⁴

U poglavlje o amforama uključeni su i čepovi (*opercula*) koji su služili za zatvaranje amfora. Prilikom istraživanja pronađena su tri cjelovita i nekoliko ulomaka čepova amfora. Prema S. Cipriano i S. Mazzocchin, čepove možemo podijeliti u 3 skupine: 1. skupina su čepovi izrađeni u kalupu, 2. skupina su čepovi napravljeni od stijenkā amfora, a 3. skupina su čepovi napravljeni uz pomoć

Dva čepa spadaju u skupinu 1., odnosno u skupinu čepova koji su izrađeni u kalupu. Kalup kojima su izrađivani ovi tipovi bio je jednodijelan, a do tog se zaključka došlo zahvaljujući gornjoj strani koja je glatka i obrađena, dok je donja strana često smežurana i nije glatka. Tri čepa (kat. 105. – 108.) spadaju u skupinu 1., odnosno izrađeni su u kalupu, dok četvrti (slika 19., kat. br. 109.) spada u skupinu 3., odnosno u skupinu čepova koji su izrađeni uz pomoć lončarskog kola. Ova vrsta čepa izrađena je od pročišćene gline. Vanjski rub lagano im je zadebljan i uzdignut prema gore, može imati lagano konkavni oblik s konkavnim izbočenjem na sredini.²¹⁵ Nažalost, teško ih je točno datirati, ali ih se može datirati prema sloju u kojemu su nađeni.

4.5. Građevinska keramika

U Savudriji je pronađena velika količina građevinske keramike (tegula i imbreksa) koja je služila za pokrivanje krovova objekata. Od mnoštva nalaza izdvajaju se tri tegule s pečatima: CAL. CRISPINILLAE (kartuša u obliku tabule ansate), CRISPINILLAE (u pravokutnoj kartuši) te P. C. QVIR., dok posljednji primjerak nije čitak, vidljiva je samo kartuša u obliku tabule ansate.

Prvi pečat pripisuje se *Calvii Crispinilli*, koja je bila jedna od najzloglasnijih i najbogatijih žena u vrijeme cara Nerona. Osim na tegulama, ovi se pečati pojavljuju i na amforama Dr. 6B koje su se izrađivale u Loronu. Pečati se pojavljuju u raznim varijantama pa se tako i CAL. CRISPINILLAE pojavljuje u raznim ligaturama. Pečati Crispinillae

²¹⁴ S. CIPRIANO, S. MAZZOCCHIN, 2012-2013, 94-95.; P. MAGGI, 2012-2013, 49.

²¹⁵ S. CIPRIANO, S. MAZZOCCHIN, 2012-2013, 94-95.

pronalaze se u Trstu, Barcoli, Štamaru, Grljanu, Simonovom zaljevu, Sipru, Picalu, Puli i Loronu.²¹⁶ Calviu Crispinillu Tacit je nazivao „*magistra libidinum Neronis*“. Bila je vlasnica vile u Loronu od 50. god., te je imala posjede u Barcoli, Rimu i Apuliji.²¹⁷

Iz Savudrije potječe ulomak tegule s pečatom [CAL. CRISPI]NILAE u kartuši oblika tabule ansate (slika 20., kat. br. 110.), a isti primjer je pronađen u Novigradu te je puno primjera i iz Lorona i u okolici. Drugi primjer ima pečat [CRISPINI]LL'AE' te ima pravokutnu kartušu (kat. br. 111.), a sličan primjer je pronađen na Sipru. Ovaj se pečat razlikuje od prethodnog po tome što gentilicij Calvia nije prisutan, a nedostaje i kartuša u obliku tabule ansate. Stoga je C. Gregorutti ovaj pečat povezo s obitelji koja je imala posjed u okolici Trsta,²¹⁸ međutim u novije vrijeme se pretpostavlja kako je riječ o istoj proizvodnji.²¹⁹



Slika 20. Tegula s pečatom [CRISPINI]LL'AE' u tabuli ansati (kat. br. 110.)

Drugi pečat tumači kao *P(alpellius) C(lodius) Quir(inalis)*, (slika 21., kat. br. 112.). Palpelius je obnašao dužnost prefekta Ravenske flote u vrijeme cara Nerona, a imao je brojne posjede na teritoriju kolonije Tergeste. Povezuje se s P. C. Qvirinalisom koji se spominje na jednom nadgrobnom spomeniku iz Tergeste, a koji bi mu mogao biti otac. S obzirom na to da je najveća količina pečata pronađena u vili kod Barcole, pretpostavlja se kako je tamo bila proizvodnja²²⁰ iako R. Matijašić smatra kako je proizvodnja bila smještena na umaškom području.²²¹ Osim pečata na tegulama, u Magdalensbergu su

²¹⁶ T. KOMPARE, 2015, 70.

²¹⁷ P. CHEVALIER, F. TASSAUX, M. H. SANTROT, et al., 2015, 70.

²¹⁸ C. GREGORUTTI, 1888, 66.; R. MATIJAŠIĆ, 2001, 46-48.

²¹⁹ T. KOMPARE, 2015, 70.

²²⁰ V. BEGOVIĆ DVORŽAK, I. DVORŽAK SCHRUNK, 2004, 89.

²²¹ R. MATIJAŠIĆ, 1998, 389.

pronađene amfore Dr. 6B s tim pečatom. Pretpostavlja se kako je proizvodnja bila aktivna polovicom 1. st.²²²

Koncentracija pečata P. C. QVIR zabilježena je na krajnjem sjevernom dijelu zapadne obale Istre. Najviše primjera pronađeno je u Katoru, gdje su tri tegule s pečatima sekundarno iskorištene za grob. Osim u Katoru, tri su primjera pronađena na Siplu, od kojih dva potječu s arheoloških istraživanja, te je jedan pronađen u Savudriji.



Slika 21. Tegula s pečatom P. C. QVIR (kat. br. 112.)

Pronađen je i ulomak šuplje opeke (*tubulus*). Tubuli su se često postavljali u hipokaustima kako bi topao zrak strujao kroz njih. Vanjska strana im je često bila ukrašena urezima ili otiskom češlja, što je imalo praktičnu svrhu, odnosno služilo je da se žbuka bolje veže za tubul.²²³

Obrađene tegule čine tek jedan manji dio od sveukupnog broja pronađenih tegula u Savudriji. S obzirom na to da su dio građevinske keramike i da su imale tehničku funkciju pokrivanja krovova i sl., ne začuđuje njihova količina u Savudriji kao i na drugim lokalitetima.

4.6. Keramički pršljenovi i uteg

U ovo poglavlje uključeni su keramički utezi i pršljenovi. Keramički pršljenovi mogli su služiti kao utezi za mreže²²⁴ te ih često pronalazimo po raznim lokalitetima uz mora, ali i prilikom podvodnih istraživanja. Jedan je primjer s ovog lokaliteta pronađen u grobu 1 kao prilog. Pršljenovi su izrađeni od gline sive, oker i crvenosmeđe boje s bojnim primjesama (kat. br. 114. - 119.). Oblikovani su poput nepravilnih lopta s perforacijom u

²²² C. ZACCARIA, M. ŽUPANČIĆ, 1993, 166.

²²³ L. ČATAJ, 2013, 194-195.

²²⁴ P. CHEVALIER, F. TASSAUX et al., 2015, 80.

sredini koja je služila za provlačenje konopa. Pršljenovi su vrlo značajni jer nam omogućuju da spoznano privredu tog kraja, kao i prehrambene navike.

4.7. Numizmatički nalazi

Prilikom arheoloških istraživanja na lokalitetu Savudrija pronađeno je 13 numizmatičkih nalaza u različitim stratigrafskim jedinicama. Veći dio je, zbog korozije metala, nečitljiv, stoga nije moguće odrediti preciznu dataciju novca. Numizmatički nalazi pripadaju razdoblju od kraja 3. sve do prve polovice 5. st. U 4. st. pojavljuje se nova monetarna politika koja potiče kovanje velike količine novca malih nominala, zbog čega se na brojnim kasnoantičkim nalazištima pojavljuje veća količina novca.²²⁵ Tako i u Savudriji najveća količina novca potječe iz tog razdoblja. To su bakreni novci koji su označeni nominalama Ae. I-IV po sustavu Guida Brucka.²²⁶

Iako je veći dio kovanica uništen korozijom, 5 je kovanica uspješno identificirano. Najbolje sačuvana, ali i najmlađa kovanica je antoninijan tetrarhijskog doba koja prikazuje cara Maksimijana Herkulija (kat. br. 120.), Dioklecijanovog suvladara. Na reversu kovanice nalazi se legenda CONCORDIA MILITVM, dakle, prema legendi i prikazu cara i Jupitera kako drže malu Viktoriju može se pripisati kovnicama u Antijohiji.²²⁷ Kovanica se datira se u sam kraj 3. st. i početak 4. st. Duga kovanica pripisuje se uzurpatoru Magnenciju ili njegovom suvladaru Deciju (kat. br. 121.), a s obzirom da je kovanica vrlo oštećena teško je precizno odrediti. Magnencijev novac često se nalazi i na drugim lokalitetima u Istri (u uvali Verige, u pećini Laganiši, u Dragoneri kod Vodnjana).²²⁸ Jedna se kovanica pripisuje Valentinijanu I. ili Valentu (kat. br. 122.), a datira se u drugu polovicu 4. st. Kovanica cara Teodozija I. (kat. br. 123.) pripisuje se kraju 4. st. Kovanica cara Honorija (kat. br. 124.), koja je iskovana u Rimu, pripisuje se početku 5. st. Ostale kovanice su vrlo oštećene, stoga je moguće samo zaključiti kako se radi o kasnoantičkom novcu, nominala Ae. III ili IV, a datiraju se od druge polovice 4. st. do početka 5. st. (kat. br. 125. - 132.).

²²⁵ L. BEKIĆ, 2010, 281.

²²⁶ G. BRUCK, 1961.

²²⁷ RIC V, 210-211, 294.

²²⁸ L. BEKIĆ, 2009, 38.

Zbog monetarne reforme, ali i inflacije u kasnoj antici, kuje se veći broj kovanica manje vrijednosti, što dovodi i do velikog broja otkrivenih kasnoantičkih numizmatičkih nalaza u Savudriji, kao i na drugim lokalitetima.

4.8. Metalni nalazi

Čavli (lat. *clavus*) su imali svakojaku primjenu u svakodnevnom životu, služili su graditeljstvu, drvodjelstvu, tesarstvu i sl.²²⁹ Čavli su se izrađivali od bronce ili željeza u različitim dimenzijama, ovisno o namjeni. Tipičnog su oblika, tijelo ima kvadratni presjek, a glava je kružnog ili kvadratnog oblika. Zbog učestale upotrebe, teško ih je točno datirati s obzirom na to da se koriste kroz cijelu povijest.²³⁰ Prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja pronađeno je 11 čavla, od kojih su tri brončana dok su ostali željezni (kat. br. 133. - 142.).

4.9. Stakleni nalazi

Staklenih nalaza vrlo je malo pronađeno na lokalitetu, pronađeno je tek nekoliko ulomaka staklenih čaša, dna boca i ostalih nedefiniranih oblika. Pronađeno staklo pripada slobodno puhanim proizvodima prozirno zelene i plave boje. Ulomci stakla pripadaju stolnom posuđu, koje se upotrebljavalo za serviranje i konzumiranje tekućina poput vina ili vode, dok drugi oblici nisu zabilježeni.



Prilikom istraživanja u Savudriji, zabilježeno je oko 10 ulomaka staklenih nalaza, od kojih je obrađeno 5 jer se ostali nisu mogli točnije odrediti. Značajan je ulomak ručke ukrašene horizontalnim rebrima koja se šire prema dnu (kat. br. 146.). S obzirom na to da je ulomak vrlo fragmentaran, interpretiran je kao ručka vrča ili boce, a datiran je u 1. st. Osim ovog, pronađen je i ulomak noge staklene čaše (slika 22., kat. br. 143.). Staklena čaša spada u skupinu staklenih čaša na visokoj nozi. Imaju šuplju nogu na koju se nastavlja konični

²²⁹ I. KONCANI UHAČ, 2010, 248.

²³⁰ D. KLIŠKIĆ, 2002, 506-507.

recipijent. Po obliku, mogao bi se pripisati formi 111 prema Isingsu, koja se datira u kraj 4. i početak 5. st.²³¹ Drugi primjerci pripadaju ulomcima konkavnog dna, a vjerojatno su pripadali dnima boca, ali zbog loše sačuvanosti teško ih je preciznije tipološki odrediti (kat. br. 144., 145. i 147.). Slični primjerci pronađeni su u Koprju te se datiraju u 4. st.²³²

Iako su stakleni nalazi iz Savudrije razmjerno rijetki, što se može opravdati i krhkosti stakla, ali i drugim motivima, vidljivo je kako je njihov repertoar raznolik.

4.10. Nakit

Nakit je sredstvo koje je stoljećima služilo za ukrašavanje tijela. Vrijedan predmet koji se mogao izrađivati od plemenitih metala, staklene paste, dragog kamenja, keramike i sl., a koji je nerijetko čuvan generacijama. Vrlo je često nakit korišten kao sredstvo iskazivanja vlastite moći, ali i društvenog statusa. Nalazi nakita iz Savudrije vrlo su oskudni, zapravo svi pronađeni primjerci pripadaju inventaru dječjeg groba (Grob 1). Unutar groba pronađene su perlice manjih dimenzija napravljene od staklene paste zelene boje, crni privjesak s prikazom dva portreta u profilu, crna perla s ornamentom u žutoj boji i stakleni privjesak u obliku vrčića.

Perle napravljene od staklene paste vrlo su čest oblik nakita. Perle sa središnjom perforacijom mogle su služiti kao glavice na igli ili štapu, ali i kao ukrasi na ogrlici ili narukvici. Mogu biti načinjene od bojanog stakla u raznim oblicima te mogu biti glatke, ukrašene „očima“, festonima, cik-cak linijama, kapljicama i sl. Zbog činjenice da se staklene perle izrađuju od otkrića staklene paste, teško ih je precizno datirati.²³³



Slika 23. Privjesak od gagata (kat. br. 149.)

Vrlo zanimljiv predmet čini crni privjesak s prikazanim muškim i ženskim portretom u profilu (slika 23., kat. br. 149.). Pojedini autori nazivaju ih perlama, ali I. Fadić smatra da ih je zbog njihove upotrebe prikladnije nazivati privjescima. Privjesci ovog tipa nisu vrlo česti. Izrađuju se od neprozirne staklene smjese u raznim bojama

²³¹ C. ISINGS, 1957, 139-140.

²³² R. CUNJA, 1996, 79.

²³³ I. FADIĆ, 2011, 53-54.

(ljubičaste, smeđe, crne, i sl.). Datiraju se od 3. do početka 5. st.²³⁴ Privjesci su ovalne forme s prstenasto zadebljanim rubom i s reljefnim prikazom. Pretpostavlja se kako su ti privjesci nošeni kao središnji ukras na ogrlici. Privjesci su izrađeni od gagata (lat. *lapis gagates*)²³⁵ što je vrsta fosiliziranog drva baršunasto crne ili tamno smeđe boje, voštana sjaja. Zbog svojih svojstva, ubraja se u plemenite materijale. Nalazišta gagata nalaze se u Engleskoj, Njemačkoj, Španjolskoj, Francuskoj, Češkoj, Slovačkoj, Poljskoj i dr. Nakit od gagata izrađuje se još od neolitičkog doba. U antičko doba vjerovalo se kako gagat ima magična svojstva i odbija uroke. Gagat se često povezivao i sa zagrobnim životom, stoga je često prisutan kao grobni prilog u nekropolama kroz 3. i 4. st, u Italiji i ostalim dijelovima sjeverne Europe. Točno mjesto proizvodnje za sada nije poznato.²³⁶



Slika 24. Privjesak u obliku vrčića (kat. br. 150.)

Privjesak pronađen u Savudriji ima elipsasti oblik, na gornjem su dijelu prikazani desni profil žene i lijevi profil muškarca. Oba prikazana lika imaju kovrčavu kosu. Sličan privjesak pronađen je na nekropoli Burle kod Medulina, a datiran je od 3. do 4. st.²³⁷, u Čitluku kraj Sinja, a datiran je u razdoblje od 3. do 5. st.²³⁸, dok su primjerci iz Burnuma i Zadra datirani u razdoblje od 3. do 4. st.²³⁹ Stoga se može pretpostaviti slična datacija i za ovaj primjer.

Posljednji stakleni privjesak iz Groba 1 napravljen je u obliku vrčića (slika 24., kat. br. 150.). U kasnoj antici na istočnomediteranskom prostoru pojavljuju se novi oblici nakita koji reproduciraju posude u minijaturi. Slični oblici nakita poznati su još iz helenističkog doba, ali se posebno pojavljuju u kasnoj antici. Privjesci se izrađuju od staklene paste zelene, plave, ljubičaste ili crne boje. Najčešće se izrađuju u formi vrčića, ali mogu biti i u formi amfora i drugih posuda. Izrada ovog tipa nakita smješta se na prostor južnog Libanona, južne Sirije, sjevernog Izraela i Palestine, zbog velike koncentracije nalaza na tom prostoru. Slični privjesci datiraju se u 4. i 5. st.²⁴⁰

²³⁴ I. FADIĆ, 2012, 54-55.

²³⁵ Naziv proizlazi od imena rijeke i grada Gages u Likiji, Maloj Aziji.

²³⁶ K. GIUNIO, 2010, 194-198.

²³⁷ V. GIRARDI JURKIĆ, 2003, 74.

²³⁸ I. FADIĆ, 2012, 87.

²³⁹ K. GUINIO, 2010, 199-200.

²⁴⁰ V. ARVEOLLER DULONG, M. D. NENNA, 2011, 63-71.

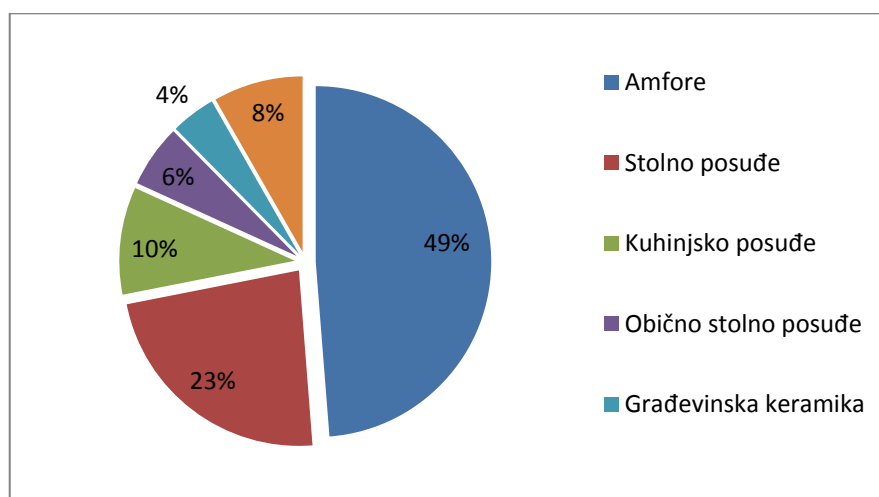
Inventar Groba 1, koji je sadržavao dječji ukop u amfori, vrlo je značajan jer donosi specifične forme nakita koje su korištene u kasnoantičko doba. Zanimljiva je činjenica da je nakit dolazio iz raznih dijelova Carstva te je naposljetku završio u dječjem grobu. S obzirom na sve to, moglo bi se reći kako je u tom grobu bio pokopan pokojnik koji je uživao ugledniji društveni status.

4.11. Mramorna dekoracija

Uz brojne keramičke, metalne i staklene nalaze, pronađen je i ulomak mramorne bordure (kat. br. 151.). Mramorne bordure bile su korištene kod oblaganja zidova. Naime, mramorne ploče pričvršćivale su se za zid pomoću sloja žbuke, dok su bordure postavljane na rubove prostorija i služile su kao podloga pločama. Slični primjeri pronađeni su u Trsatičkom principiju kod bazilike, u Puli kod Herkulovih vrata i u ulici Porta Stovagnaga.²⁴¹

5. Promet i trgovina

Zaštitnim istraživanjem lokaliteta, dobiven je samo djelomični uvid u arheološku situaciju na tom prostoru. Istraživanje je omogućilo analizu raznovrsnog materijala počevši od najbrojnije skupine keramike, zatim metala, stakla i mramora, koji se kronološki mogu smjestiti u razdoblje od kraja 1. pa sve do kraja 5. st., odnosno početka 6. st.

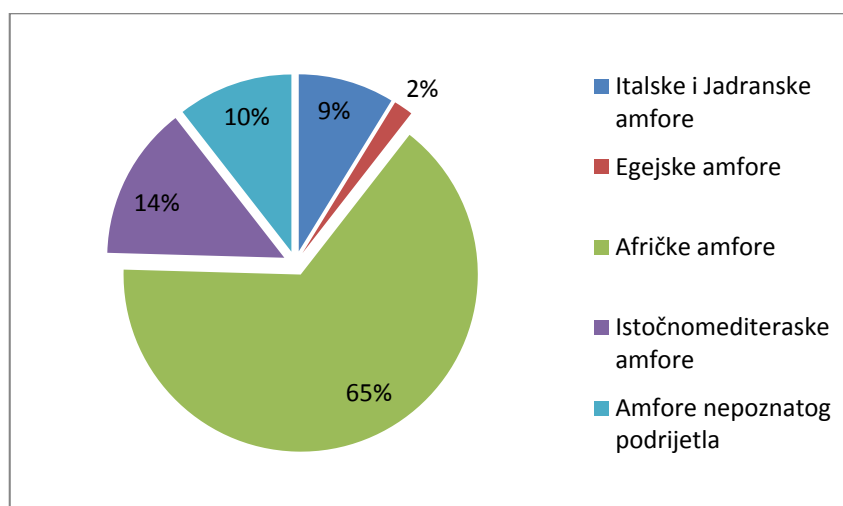


Grafički prikaz 1. Prikaz međusobnog odnosa skupina keramičkih nalaza

²⁴¹ A. STARAC, 1998, 49.; A. STARAC, 2006a, 96-97.; J. VIŠNJIĆ, 2009, 35-69.

Keramički predmeti pristizali su iz raznih dijelova Carstva, poput Italije, Prokonzularne Afrike, Egeje, istočnog Mediterana i sl. Jaka trgovačka povezanost sjevernog Jadrana s ostalim dijelovima Carstva bila je moguća zbog Akvileje, koja je bila glavni distribucijski i trgovački centar. Proizvodi koji su pristizali u Akvileju bili su dalje distribuirani kopnenim i riječnim putovima na sjever, istok i zapad.²⁴² Trgovačka ruta koja je vodila iz istočnog Mediterana, sjeverne Afrike, ali i iz drugih dijelova Carstva prema Akvileji i kasnije Raveni, prolazila je istočnom obalom Jadrana, što je dovelo do velikog razvoja i važnosti luka i pristaništa na tom putu. Brojni brodolomi, kao i odbačeni nalazi koji se pronalaze u podmorju Jadrana, svjedoče tomu.

Gotovo 50 % od ukupnog broja keramičkih nalaza čine amfore (grafički prikaz 1.). Amfore su općenito i najčešći nalaz na podvodnim i kopnenim istraživanjima. Amfore su služile za transport i skladištenje vina, ulja, ribljih preradevina, žitarica, voća i dr. Njihova važnost je u tome što nam omogućavaju razumijevanje kretanja dobara, kao i trgovačkih veza. Najraniji primjerci amfora (Dressel 2-4, Dressel 6B) vrlo vjerojatno potječu iz italskih radionica, odakle je dopremano vino i ulje u tom najranijem razdoblju. Osim amfora, s italskog poluotoka potječe i značajna skupina terre sigillate i građevinske keramike. Italski proizvodi na lokalitetu karakteristični su za 1. st., dok u kasnijim razdobljima prevladavaju proizvodi s drugih tržišta.



Grafički prikaz 2. Prikaz međusobnog odnosa importiranih amfora

Afrički proizvodi počeli su s dominacijom tržišta u kasno carsko doba; na nekim se jadranskim nalazištima afrički uvoz može pronaći već u flavijejsko doba, međutim to su

²⁴² V. VIDRIH PERKO, 2006, 209-210.

rijetki nalazi amfora tipa Africane I. Zbog dobrih geografskih predispozicija sjeverne Afrike, brzo je započela proizvodnja maslinovog ulja, vina, različitih keramičkih proizvoda, koji su najprije služili za izvoz proizvedenih dobara, kao i jeftinog stolnog posuđa koje je preplavilo tržište. Veća koncentracija afričke keramike prisutna je u 3. st. i kroz 4. st., što je vidljivo i na brojnim lokalitetima u unutrašnjosti. U Savudriji se već rano pojavljuju afričke amfore Africana IIA-D produkcije, kuhinjska keramika (Hayes 23, Hayes 196, Hayes 197) kao i neki raniji primjeri afričke sigillate. Kroz 4. i 5. st. gotovo pa dominiraju afrički proizvodi, poput velikih amfora (Africana III, Keay 27, Keay 36), ali i onih manjih dimenzija (Keay 26). Osim amfora pojavljuje se i velika količina uvezene afričke sigillate (Hayes 50, 82, 61 A-C, 62, 67, 73, 91). Amfore su sa sjevera Afrike prevozile vino, ulje i riblje preradevine. Zanimljiv je nedostatak afričkih uljanica, što ne znači nužno kako ih na lokalitetu nema. Koncentracija afričkih nalaza prisutna je i na brojnim drugim lokalitetima, poput vila, urbanih naselja i utvrda koje su imale duži kontinuitet života.²⁴³

Osim afričkih proizvoda (grafički prikaz 2.), na lokalitetu su vrlo brojni i proizvodi s istočnog Mediterana. Najčešći proizvod bilo je vino, koje je bilo i vrlo cijenjeno kroz cijelo rimsko razdoblje. Vino je na naša područja pristizalo u amforama, pa je tako u Savudriji zabilježena rana vinska amfora Camulodunum 184. Kontinuitet uvoza vina zabilježen je kasnoantičkim amforama (Late Roman 1, 2, 3 i 4), čija količina znatno nadmašuje prijašnji uvoz. Osim vina, ristizalo je i ulja ali i razni keramički i drugi proizvodi. Zanimljiv je primjer nakita iz dječjeg groba u obliku vrčića koji je također izrađen u nekoj od istočnomediterranskih radionica. Svi su ti proizvodi trgovačkim rutama pristizali u Akvileju, odakle su se distribuirali po ostalim dijelovima Carstva, a manjim brodovima ili kopnenim putovima stizali su i na zapadnu obalu Istre.²⁴⁴

²⁴³ V. VIDRIH PERKO, 2006, 218-222.

²⁴⁴ T. ŽERJAL, 2008a, 139.

6. Zaključak

Savudrija i okolica bili su naseljeni već u prapovijesno vrijeme, a kontinuitet života na tom prostoru zadržan je gotovo do danas. Arheološki nalazi, kao i razni povijesni izvori dokazuju da je Savudrija bila vrlo značajna u rimsko doba, a što se nastavilo sve do ranog srednjeg vijeka. Prostor Savudrije i okolice naseljavan je zbog brojnih pogodnosti, kao što su ugodna klima, plodno tlo, trgovačke veze, ali i pomorska kontrola.

Luka u uvali Savudrija smatra se jednom od najvažnijih na istarskoj obali zbog svog položaja na trgovačkoj ruti prema Akvileji. Od davnina je pružala zaklon i utočište moreplovcima. O značajnosti luke govore i povijesni izvori poput *Tabule Peutingeriane* i *Cosmographie* Anonimnog Ravenjanina, koji spominju imena *Silvo*, *Silbio*, *Silbionis*. O važnosti trgovačkog puta koji je prolazio zapadnom obalom Istre svjedoče i dva brodoloma iz republikanskog doba, kao i brojni odbačeni nalazi amfora, sidra i drugih nalaza u savudrijskom podmorju. Prema mnogobrojnim slučajnim nalazima, ali i nalazima koji potječu iz podvodnih arheoloških istraživanja, možemo zaključiti kako je savudrijska uvala bila aktivna već krajem 1. st. pr. Kr., a naročito u 1. st.

Glavni cilj ovog rada bio je objaviti, tipološki i kronološki analizirati arheološke pokretne nalaze. Sukladno tomu, analiziran je 151 arheološki keramički, stakleni, metalni, numizmatički i mramorni nalaz, što je dovelo do dobivanja vremenskog okvira od 1. st. sve do početka 6. st. Nesumnjivo su dominirali keramički nalazi poput amfora, ali i stolnog posuđa, kuhinjskog posuđa, pršljenova, građevinske keramike, te u manjoj mjeri stakleni nalazi, metalni nalazi, numizmatički nalazi i mramorna bordura. Osim dobivanja samog kronološkog okvira nalaza, dobivena je i slika trgovačkih veza i distribucije dobara. Kako je ranije spomenuto, u Savudriji apsolutno dominiraju ulomci amfora, koji su pristizali iz Italije, s istoka Mediterana, a najviše iz sjeverne Afrike, prevozeći ulje, vino, riblje prerađevine i ostalo. Amfore su također značajne jer su sekundarno upotrebljene za dječje ukope, što je bila česta praksa u kasnoj antici. Najviše afričkih proizvoda pristizalo je iz tuniskih radionica, ali osim amfora pristizalo je i brojno stolno posuđe, terra sigillata, dok je kuhinjsko posuđe bilo malobrojno. Osim afričkih amfora, prisutne su i istočnomediteranske amfore, dok ostale kategorije proizvoda istočnomediteranskih radionica gotovo zanemarive. Za trgovanje bio je potreban novac, o čemu svjedoče mnogobrojni kasnoantički numizmatički iz Savudrije.

Kuhinjsko i stolno posuđe bilo je predmetom svakodnevne upotrebe. Zbog česte upotrebe, ali i izlaganja visokim temperaturama, posuđe se često lomilo. To bi mogao biti razlog zašto se preferiralo lokalno proizvedeno posuđe koje je bilo dostupnije, ali zbog načina izrade i jeftinije. Kroz kasnoantičko razdoblje dominirala je gruba kuhinjska keramika lokalne proizvodnje, što je specifično i za ostale lokalitete na sjevernom Jadranu. Stakleni repertoar nalaza vrlo je oskudan, pojavljuje se tek u nekoliko primjeraka u kasnoantičkim slojevima i sporadičnim ulomcima iz 1. st. Većinom su to ulomci boca i vrčeva koji su služili za skladištenje tekućina. Osim toga u Savudriji su zabilježeni i brojni tragovi keramičkih utega i pršljenova koji nam mogu sugerirati kako su se stanovnici ovog prostora bavili ribolovom, što je i karakteristično za nalazišta uz more.

Temeljem podataka prikupljenih prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije, ali i obradom arheološkog materijala, najraniji nalaz, helenistička reljefna keramika potječe iz 2. st. pr. Kr. Ovaj nalaz predstavlja jedinstveni primjerak koji je pronađen na sjeveru Istre, a spada u skupinu od tek nekoliko nalaza ove vrste u Istri. Značajan je jer donosi podatke o najranijim jadranskim trgovačkim vezama na tom području.

Međutim, značajnija skupina nalaza povezuje se uz razdoblje sredine 1. st. Iako se nalazi 1. st. pojavljuju na gotovo ograničenom prostoru, predstavljaju jednu značajnu skupinu koja uključuje luksuznije stolno posuđe, poput arentinske i sjevernoitalske terre sigillate, staklene nalaze, građevinsku keramiku i druge nalaze. Arentinska i sjevernoitalska terra sigillata značajne su i za razumijevanje trgovačkih putova i trgovine koja se odvijala na tom prostoru, ali i ekonomskih mogućnosti stanovništva. Također su značajne i amfore jadranskih radionica kojima je dopremano ulje i vino, ali vidljivo je i postepeno otvaranje istočnomediterranskog trgovačkog krugu, što je zabilježeno ranijim primjerima amfora. Tegule s pečatima svjedoče o lokalnoj trgovini koja se odvijala u uskom krugu. Pečati *C. Crispinillae* kao i *P. C. Qurinalis* odgovaraju slici trgovine građevinske keramike koja se odvijala na prostoru Tergestinskog agera, gdje su zabilježeni brojni primjerci ovih pečata.

Osim nalaza iz arheoloških istraživanja, prijašnjih godina zabilježeni su brojni slučajni nalazi koji se mogu svrstati u najranije rimsko razdoblje u Savudriji. Među najranije nalaze, dakako spada i nadgrobni natpis obitelji *Ragonius* iz 1. st., za koju se pretpostavlja kako je na prijelazu iz 1. st. pr. Kr. u 1. st. dobila posjed u blizini Savudrije,

gdje su izrađivali građevinsku keramiku. Osim ove obitelji, spominje se i nadgrobni spomenik obitelji *Trosius*, koji zajedno s obitelji *Ragonius* čine najranije poznate stanovnike ovog područja iz rimskog doba. Dakle, značajno je da se tijekom 1. st., djelomično i 2. st. u Savudriji nalaze predmeti koji su dopremani iz italskih radionica.

U 1. st. gradi se i cijelo lučko postrojenje s dva lukobrana i unutarnjim operativnim obalama u uvali luke Savudrija. Prema nalazima koji su pronađeni unutar same luke, može se zaključiti kako je luka bila aktivna od 1. st. pa sve do 7. st. Iako se ranije mislilo kako je luka bila povezana s nekom određenom rimskom vilom, danas se pretpostavlja kako je okolica bila poprilično gusto naseljena, te da nije bila ograničena samo na jednu vilu. Pretpostavlja se da je iskorištavan prostor za poljoprivredu u okolici Savudrije te da je okolno stanovništvo gravitiralo prema luci i kako bi mogli trgovati s vlastitim viškovima ali i s drugim proizvodima koji su pristizali iz raznih dijelova Carstva..

Prikupljenim podacima iz zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije dobiven je samo djelomičan uvid u kopneni prostor iz rimskog doba. S obzirom na to da je istraživanje bilo ograničeno isključivo na trasu kanalizacije, bilo je nemoguće dodatno istražiti nepokretne arheološke strukture kako bi se utvrdilo njihovo točno pružanje i veličina. Također je zbog uskog pojasa istraživanja dobivena samo djelomična, odnosno isprekidana slika lokaliteta. Na južnoj strani luke pronađeni su ostatci mnogobrojnih antičkih zidova koji se mogu povezati s ostacima zidova koji vire iz profila na obali, kao i s pravokutnim objektom na obali, tzv. cisternom. Svi ovi ostatci arhitekture mogli su činiti donju terasu postrojenja povezanog s lukom, zbog svoje povezanosti i blizine s unutarnjim molom. Na dvama dužim arhitektonskim segmentima koji se pružaju usporedno s južnom obalom zabilježene su temeljne stope stupova, što bi moglo dovesti do pretpostavke kako su ta zdanja imala višu estetsku funkciju od ostatka, te kako su mogli imati ulogu trijema. Daljnjim istraživanjem lokaliteta mogla bi se razjasniti funkcija tih objekata, kao i njihovu međusobnu povezanost. Prema načinu gradnje zidova i prema nalazima tegula s pečatima, mogli bismo s velikom oprenošću datirati izgradnju arhitektonskih struktura u sredinu 1. st., što bi odgovaralo i izgradnji luke, kao i operativne obale. Međutim, kako sami nalazi tegula ne mogu biti isključivi datacijski nalaz, pitanje datacije ostaje otvoreno za daljnja istraživanja.

Nalazi iz 1. st., a naročito oni iz 2. st. vrlo su oskudni na istraženim površinama, te su isključivo povezani uz južni dio uvale. Nedostatak nalaza iz 2. st. trenutno je teško

točno razjasniti, moglo bi se navesti više različitih hipoteza. Međutim, važno je naglasiti kako je istražen samo vrlo mali dio lokaliteta, te se može pretpostaviti kako su zahvaćeni dijelovi koji nisu bili naročito korišteni u 2. st., što ne znači kako se u daljnjim istraživanjima neće pronaći arheološki materijal iz 2. st. Nalazi unutar luke iz 2. st. govore o njezinoj frekventnosti, stoga je samo pitanje kada će se i na kopnenom dijelu naići na arheološke nalaze.

Bez obzira na slabu zastupljenost ranocarskih nalaza, primjetno je povećanje količine, ali i raznolikosti nalaza prelaskom u kasnocarsko, odnosno u kasnoantičko doba. Na svim istraženim trasama, gdje su zabilježeni arheološki slojevi, dominiraju nalazi iz 3., 4. i 5. st. Slična situacija događa se i s lukom, gdje je također zabilježena veća koncentracija kasnoantičkog materijala. U kasnoantičkim slojevima prevladavaju amfore koje su služile za transport vina, ulja, ribljih prerađevina i sl., a koje su pristizale najvećim dijelom iz sjeverne Afrike, ali i s istoka Mediterana. Također su uz sjevernoafričke amfore pristizali i drugi proizvodi, poput kuhinjske keramike, stolnog posuđa i sl. koji su naročito prisutni u Savudriji. Afričko stolno posuđe gotovo pa dominira kasnoantičkim slojevima uz amfore. Osim u Savudriji, situacija je gotovo ista ili vrlo slična na svim kasnoantičkim lokalitetima u okolici, bili oni uz more ili u unutrašnjosti.

Zanimljivo je kako nije zabilježena naročita koncentracija kasnoantičke arhitekture, osim jednog manjeg dijela zida na sjevernoj strani uvale. Međutim, otkrićem tri kasnoantička dječja ukopa, dobiven je uvid u duhovnu sferu stanovnika Savudrije. Nažalost, odnos tih ukopa naspram arhitekture, odnosno cjelokupnog prostora još uvijek ostaje nepoznat. Značajno je to što su dva ukopa pronađena u blizini crkve sv. Ivana Apostola, na mjestu gdje se u srednjem vijeku nalazila crkva i groblje, što bi moglo sugerirati kontinuitet duhovnog mjesta Savudrije. Također je značajna i međusobna razlika ukopa; prvi ukop sadržavao je brojne grobne priloge koji su pristigli iz istočnomediteranskih i drugih radionica, dok druga dva ukopa nisu sadržavala nikakve grobne priloge.

Prije ovih zaštitnih arheoloških istraživanja nisu postojali nikakvi sigurni dokazi o naseljenosti Savudrije, osim pokojeg slučajnog nalaza za koji se nije znalo točno mjesto pronalaska. Zbog premalenog obima istraženosti, teško je govoriti o strukturi naselja (ako postoji) i disperziji naseljenosti, međutim, možemo zaključiti kako postoji kontinuitet života od 1. st. pa zasigurno sve do 6. st., što odgovara i dataciji luke. Daljnjim

istraživanjem moći će se dobiti potpuniji uvid u modele naseljenosti, kao i u funkcioniranje luke i njezinih postrojenja.

SAŽETAK

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja Savudrije (2012. - 2013.)

Prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja u Savudriji krajem 2012. i početkom 2013. god. istražen je južni i sjeverni dio uvale, kao i okolica crkve sv. Ivana Apostola. Arheološki nadzor proveden je zbog polaganja kanalizacijskih cijevi u naselju i u kampu Veli Jože. Na južnom dijelu uvale utvrđeno je postojanje više arhitektonskih struktura koje se protežu usporedno s obalom. Strukture bi se mogle povezati s ostacima zidova koji su prethodnih godina uočeni u zemljanom profilu na južnom dijelu obale. Nastajanje arhitektonskih struktura može se povezati i s izgradnjom rimske luke koja je bila jedna od najznačajnijih rimskih luka u Istri. Iz tog najranijeg razdoblja nalazi su veoma oskudni, no uočeno je zamjetno povećanje kasnoantičkih nalaza, koji su pronađeni na gotovo svim istraženim dijelovima lokaliteta. Najviše dominiraju afričke amfore kao i stolno posuđe, što govori o trgovačkim kontaktima i vezama tog razdoblja. Na jugoistočnom dijelu uvale kao i u blizini crkve sv. Ivana Apostola zabilježena su tri dječja ukopa u amfori afričkog podrijetla koji se prema tipu amfore okvirno mogu datirati u početak 5. st.

Ključne riječi: rimska luka, sjeverna Afrika, dječji ukopi, amfore

SUMMARY

The results of rescue archaeological excavations in Savudrija (2012 - 2013)

The southern and northern parts of the bay, including the surroundings of the Church of St. John the Apostle were explored during the rescue archaeological excavations in Savudrija at the end of 2012 and beginning of 2013. Archeological supervision was conducted because of laying of the sewage pipes in the settlement and the "Veli Jože" camping site. In the southern part of the bay, the existence of multiple architectural structures which stretch along the coast has been affirmed. Structures could be related to the remains of the walls which were observed in the profile in the southern part of the coast. Formation of architectural structures can also be linked to the construction of the Roman port, which was one of the most important Roman ports in Istria. Findings from the earliest period are very scarce, but there is a noticeable increase in findings from the Late Antiquity in almost all of the explored parts of the site. The African amphorae and the tableware account for most of the findings which tells about the trade relations of the period. In the southeastern part of the bay and near the Church of St. John the Apostle, were three child burials in amphorae of African origin which by the amphora type can be roughly dated to the beginning of the 5th century.

Key words: roman port, north Africa, child burials, amphorae

7. Literatura

ARVEOLLER DULONG, V., NENNA, M. D., 2011. - *Les verres antiques du musee du Louvre III, Parures, instruments et elements d'incrustation*, Paris.

ATLANTE I, 1985. - *Atlante delle forme ceramiche I, Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (medio e tardo impero)*, Enciclopedie dell'arte antica, classica e orientale, Roma.

ATLANTE II, 1985. - *Atlante delle forme ceramiche II, Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (tardo ellenismo e primo impero)*, Enciclopedie dell'arte antica, classica e orientale, Roma.

AURIEMMA, R., 2006. - Relitti lungo la costa occidentale dell'Adriatico, *Les routes de l'Adriatique antique, Geographie et economie - Putovi antičkog Jadrana*, ur: S. Čače, A. Kurilić, F. Tassaux, Zadar - Bordeaux, 167-177.

AURIEMMA, R., MAGGI, P., 2013. - *Alle porte del mare*, Paesaggi d'acqua e storia nella Laguna di Marano, Percorsi di Archeologia 5, Trieste.

BALDAŠ, V., MILOTIĆ, D., MILOTIĆ, I., 2007. - *Lovrečica i Sveti Ivan Kornetski, Ogledi o kulturno-povijesnom i zbiljskom krajoliku*, Lovrečica.

BAUSOVAC, M., 2010. - Late Roman Amphorae from Rifnik near Celje (Slovenia), *Late Roman Coarse Ware 3, Vol. II*, Oxford, 685-701.

BEGOVIĆ, V., SCHRUNK, I., 2002. - Rimske vile Istre i Dalmacije, I. dio. pregled lokaliteta *Prilog instituta za arheologiju u Zagrebu*, 19, Zagreb, 113-130.

BEGOVIĆ, V., SCHRUNK, I., 2003. - Rimske vile Istre i Dalmacije, II. dio: tipologija vila, *Prilog instituta za arheologiju u Zagrebu*, 20, Zagreb, 95-112.

BEGOVIĆ DVORŽAK, V., DVORŽAK SCHRUNK, I., 2004. - Roman villas in Istria and Dalmatia, *Pril. inst. arheol. Zagrebu*, 21, Zagreb, 65-90.

BEGOVIĆ DVORŽAK, V., DVORŽAK SCHRUNK, I., 2010. - Life in Maritime villa in Verige Bay in the Early Empire in the Light of Imported Ceramic and Glass Objects, *Histria Antiqua*, 19, Pula, 167-176.

BEKIĆ, L., 2009. - Podvodni numizmatički nalazi iz uvale Verige na Brijunima, *Jurišićev zbornik, Zbornik radova u znak sjećanja na Marija Jurišića*, Zagreb, 36-52.

BEKIĆ, L., 2010., Numizmatički nalazi s Dragonere, Dragonera - dva bisera, *Katalozi i Monografije 19*, Arheološki muzej Istre, Pula, 279-293.

- BEKIĆ, L., PEŠIĆ, M., 2014. - Amfore i njihovi čepovi iz Veštra, *Luka Veštar, Podvodno arheološko istraživanje u uvali Veštar kod Rovinja, Hrvatska, 2008-2014*, Zadar, 121-136.
- BENUSSI, B., 1928. - Dalle annotazioni di Alberto Puschi per la carta archaeologica dell'Istria, *Archeografo Triestino*, 42, Trieste, 243-282.
- BERTOLDI, T., 2012. - *Guida alle amfore romane di eta imperiale, Forme impasti e distribuzione*, Roma.
- BIONDANI, F., 2014, Ceramica comune, *Scavi di Suasa I. I reperti ceramici e vitrei dalla domus dei Coredii*, ur.: L. Mazzeo Saracino, Bologna.
- BOLŠEC FERRI, N., MILOŠEVIĆ, B., 2012. - Baština Umaga i okolice, *Umago, Monografija grada Umaga*, Umag, 59-110.
- BONIFAY, M., PIERI, D., 1995. - Amphores du Ve au VIIe s. À marseille: nouvelles données sur la typologie et le contenu, *Jurnal of Roman Archaeology*, 8, Rodhe Island, 94-124.
- BONIFAY, M., 2004. - *Etudes sur la ceramique romaine tardive d'Afrique*, Oxford.
- BORZIĆ, I., 2010. - *Keramički nalazi s arheološkog lokaliteta Burnum - amfiteatar*, Doktorska dizertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- BRUCK, G., 1961. - *Die Spätromische Kupferprägung*, Graz.
- BRUSIĆ, Z., 2009. - Uvala Pijan u Staroj Savudriji (rimski Silvo), strateška luka antičke navigacijske rute duž istočne obale Jadrana, *Histria Antiqua*, 18-1, Pula, 245-256.
- BULIĆ, D., KONCANI-UHAČ, I., 2010. - Figlina u Fažani i njezina preobrazba u kasnoj antici, *Histria archaeologica*, 41, Pula, 109-146.
- BULIĆ, D., 2014 - *Rimska ruralna arhitektura Istre u kontekstu ekonomske i socijalne povijesti*, Doktorska dizertacija, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, K., 2007. - *Gradine Istre. Povijest prije povijesti*, Pula.
- BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, K., 2009. - Prapovijesne i antičke komunikacije sjeverozapadne Istre u rukopisima Alberta Puschija, *Histria Antiqua*, 17, Pula, 31-48.
- BURŠIĆ MATIJAŠIĆ, K., MATIJAŠIĆ, R., 2013. - L'Istria: dai castellieri al sistema delle ville romane, dalle ville ai villaggi altomedievali ed oltre, *Antichita Altoadriatiche*, 76, Trieste, 181-198.

CEAZZI, A., DEL BRUSCO, A., 2014 - La ceramica comune, la ceramica da cucina locale e importata, e le anfore dallo scavo di via Bolivia, Aquileia (Udine-Italia), *Late Roman Coarse Ware*, 4, Oxford, 943-953.

CHEVALIER, P., TASSAUX, F., SANTROT, M. H., et al., 2015. - Istra/Istrie, *Aquileia, Salona, Apollonia, Putevima Jadrana od 2. st. pr. Kr. do početka srednjeg vijeka*, Zagreb, 44-87.

CIGUI, R., 1993. - I nomi locali del territorio di Salvore, *Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e della Storia Patria*, 23, Trieste, 269-295.

CIPRIANO, S., MAZZOCCHIN, S., 2012-2013. - Tappi d'anfora dell'area Veneta: Tipologia, cronologia ed epigrafia, *Quaderni Friulani di Archeologia*, 22/23, Aquileia, 93-100.

CONSPECTUS, 2002. - *Conspectus Formarum Terrae Sigillatae Italico mondo confectae*, Bonn.

CONSTANTINI, A., 2013. - Il reimpiego delle anfore tardo antiche, Considerazione sulle sepolture ad enchytrismos in Toscana, *Archeologia classica, nouva serie, Rivista del Dipartimento di Scienze dell'antichita*, 54, n.s.II. 3, Roma, 657-673.

CUNJA, R., 1996. - *Poznorimski in Zgodnjesrednjeveški Koper, Arheološko izkopavanje na bivšem Kapucinskem vrtu v letih 1986-1987 u luči bronih najdbi 5. do 9. stoletja*, Pokrainski muzej Koper, Koper.

ČATAJ, L., 2013. - Antički građevinski kompleks na lokalitetu Sipčina u Okešincu, *Godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda*, 4, Zagreb, 187-200.

ČUČKOVIĆ, Z., 2009. - Sipar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 6, Zagreb, 392-394.

DE FRANCESCHI, C., 1879. - *L'Istria - note storiche*, Poreč.

DEGRASSI, A., 1954. - *Il confine nord-orientale dell'Italia Romana, ricerche storico-topografiche*, Dissertationes Bernenses, Bern.

DEGRASSI, A., 1957. - I porti romani dell'Istria, *Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria*, 57, n. s. 5. Trst., 35-68.

DEGRASSI, A., 1962. - I porti romani dell'Istria, *Scritti vari di antichita*, Trieste.

- DEGRASSI, V., GADDI, D., MANDRUZZATO, L., 2007. - Amphorae and coarse ware from Late Roman-Early Medieval Layers of the recent Excavations in Tergeste/Trieste (Italy), *Late Roman Coarse Ware 2*, 2, Oxford, 503-511.
- DŽIN, K., 2007. - Pula - forum arheološka građa 2006.-2007. godine, *Katalog izložbe, Arheološki muzej Istre*, Pula.
- FRASCETTI, A., 1979. - Per le origini della colonia di Tergeste e del municipio di Aegida, *Siculrum Gymnasium*, 28, Catania, 319-335.
- GAIO, S., 2005. - "Quid sint suggrundaria" La sepoltura infantile a *Enchytrismos* di Loppio - S. Andrea (TN), *Ann. Mus. civ. Rovereto*, Vol. 20 (2004), 53-90.
- GASPARI, A., VIDRIH PERKO, V., ŠTRAJHAR, M., LAZAR, I., 2007. - Antični pristaniški kompleks v Fizinah pri Portorožu - zaščitne raziskave leta 1998, *Arheološki vesnik*, 58, Ljubljana, 167-218.
- GAZZETTI, G., 1994. - Terra sigillata italica e nord italica, *Ceramica Romana guida allo studio I*, Roma, 105-199.
- GIRARDI JURKIĆ, V., 2003. - Sjaj antičkih nekropola Istre, *Monografije i katalogi 13, Arheološki muzej Istre*, Pula.
- GIRARDI JURKIĆ, V., 2011. - Circumstances of discovery of the first ceramic kiln in Northern Adriatic in Červar-Porat in 1976, u: *Rimske keramičarske i staklarske radionice, Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru, Zbornik I. međunarodnog arheološkog kolokvij, Crikvenica, 23. – 24. Listopada 2008.*, Goranka Lipovac Vrkljan – Irena Radić Rossi – Bartul Šiljeg (ur.), Crikvenica, 53-64.
- GIUNIO, K., 2010. - Nakit od gagata iz fundus Arheološkog muzeja Zadar, *Histria Antiqua*, 19, Pula, 193-204.
- GNIRS, A., 1908. - Neue Funde aus der Gegend zwischen Kap Salvore un Cittanova, *Jahrbuch für Altertumskunde*, 2, Wien, 216-220.
- GNIRS, A., 2009. - *Arheološki tekstovi, Istra kroz stoljeća*, Pula.
- GREGORUTTI, C., 1888. - Le marche di fabbrica dei laterizi di Aquileia, *Archeografo Triestino*, 2, Trieste, 348-398.
- HAYES, J.W., 1972. - *Late Roman Pottery*, The British school at Rome, London.
- HAYES, J.W., 2008. - *Roman Pottery, Fine ware imports*, The Athenian Agora, 32, Princeton.
- HORVAT, J., 1997. - Sermin, Prazgodovinsko in zgodnjerska naselbina v sverozahodni Istri, *Opera Instituti Archaeologici Sloveniae*, 3, Ljubljana.

JURKIĆ, V., 1970. - Meduze na reljefima Arheološkom muzeja Istre u Puli, *Histria archaeologica*, 1/2, Pula.

JURKIĆ, V., 1976. - Izbor antičke kultne plastike na području Istre, *Materijali XII: IX Kongres arheologa Jugoslavije 1972.*, Zadar, 209-223.

ISINGS, C., 1957. - Roman Glass, from dated finds, *Archaeologica Traiectina*

KANDLER, P., 1846. - *L'Istria, anno I, 9.*

KATUNARIĆ, T., 2008. - Sv. Ivan Kornetski, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 5, Zagreb, 373-376.

KATUNARIĆ, T., 2009. - Sv. Ivan Kornetski. *Hrvatski arheološki godišnjak*, 6, Zagreb, 395-397.

KILIĆ MATIĆ, A., 2004. - Prilog proučavanju tehnika i struktura gradnje rimskih vila rustika na obali rimske provincije Dalmacije, *Opuscula Archaeologica*, 28, Zagreb, 91-109.

KLIŠKIĆ, D., 2002. - Oruđe i oružje, *Longae Saloniae I*, Split, 483-549.

KOMPARE, T., 2015. - *Rimske tegule na pordočju severozahodne Istre*, Doktorska disertacija, Kopar.

KONCANI UHAČ, I., 2007. - Transport vina i ulja u šibenskom akvatoriju kroz antiku, *Histria Antiqua*, 15, Pula, 361-376.

KONCANI UHAČ, I., 2009. - Podvodna arheološka istraživanja u uvali Zambratija, *Histria Antiqua vol. 17*, Pula, 263-268.

KONCANI UHAČ, I., 2010. - Metalni i koštani predmeti iz dva rimska gospodarska kompleksa na Dragoneri, Dragonera dva bisera, *Katalozi i monografije 19, Arheološki muzej Istre*, Pula, 241-269.

KONCANI UHAČ, I., 2011. - Izvještaj o podmorskom arheološkom istraživanju antičke luke u uvali Savudrija, 2011., *Izvještaj Arheološkog muzeja Istre*, Pula.

KONCANI-UHAČ, I., AURIEMMA, R., GADDI, D., ALFONSO, C., DELL'ANNAS FURLANI, A., 2012. - Savudrijski zaljev: luka i priobalje u rimsko doba, *Histria Antiqua*, 21, Pula, 571- 579.

KOVAČIĆ, V., 1996. - Hidroarheološka istraživanja porečko-novigradsko-umaškog podmorja, *Časopis muzealaca i galerista Istre, god. 2*, Rovinj, 9-11.

KOZLIČIĆ, M., 2012. - Adriatic sea routes from the antiquity to the early modern age, *Histria Antiqua*, 21, Pula, 13-20.

- KRIŽMAN, M., 1997. - *Antička svjedočanstva o Istri*, Povijest Istre 1., Pula.
- MAGGI, P., 2012-2013. - Coperchi senza anfore. Alcuni tappi del museo di Aquileia, *Quaderni Friulani di Archeologia*, 22/23, Aquileia, 49-56.
- MARION, Y., STARAC, A., 2001. - Les Amphores, *Loron (Croatie) Un grand centre de production d' Amphores a huile istriennes (I - IV S. P. C.)*, ur. F. Tassaux, R. Matijašić, V. Kovačić, Bordeaux.
- MARUŠIĆ, B., 1973-1975. - Neki problemi kasnoantičke i bizantske Istre u svjetlu arheoloških izvora, *Jadranski zbornik*, 9, Pula-Rijeka, 334-348.
- MATIJAŠIĆ, R., 1986. - Topografija antičke ruralne arhitekture na obalnom području sjeverne Istre, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 11/2, Zagreb, 75-98.
- MATIJAŠIĆ, R., 1988. - *Ageri antičkih kolonija Pola i Parentim i njihova naseljenost od I. do III. stoljeća*, Zagreb.
- MATIJAŠIĆ, R., 1991. - L'Istria tra Epulone e Augusto: Archeologia e storia della romanizzazione dell'Istria (II sec.a.C. - I sec. d. C.) *Antichita Altoadriatiche*, 37, Aquileia, 235-251.
- MATIJAŠIĆ, R., 1991a. - Campus Martius, Antička nekropola između Premanturske i Medulinske ulice u Puli, *Monografije i katalogi, Arheološki muzej Istre Pula*, Pula.
- MATIJAŠIĆ, R., 1991b. - Monumento funerario romano a Zambrattia, *Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria*, 21, Trs, 317-331.
- MATIJAŠIĆ, R., 1993. - Oil and Wine production in Istria and Dalmatia in Classical Antiquity and the Early Middle Ages, *La production du vin et d l'huile en Mediteranee*, Buletin de correspondance Hellenique, sup. 26, Paris, 247-261.
- MATIJAŠIĆ, R., 1997. - L'istria tra l'antichita classica e la tarda antichita, *Arheološki vesnik*, 48, Ljubljana, 203-218.
- MATIJAŠIĆ, R., 1998. - *Gospodarstvo antičke Istre, Arheološki ostatci kao izvor za poznavanje društveno-gospodarskih odnosa u Istri u antici (1. st. pr. Kr.- 3. st. posl. Kr.)*, Pula.
- MATIJAŠIĆ, R., 2001. - I bolli su tegole, *Loron (Croatie), Un grand centre de production d'amphores a huile Istriennes (Ier - IVe S.P.C.)*, Bordeaux, 2001, 45-48.
- MATIJAŠIĆ, R., 2001a. - Loron e le ville dell'Istria, *Un grand centre de production d'amphores a huile Istriennes (Ier - IVe S.P.C.)*, Bordeaux, 2001, 299-303.

MATIJAŠIĆ, R., 2002. - Modeli i strukture naseljenosti novigradskog područja u rimsko doba, *Novigrad - Cittanova 599-1999., Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa*, ur. J. Zihlerl, Novigrad, 21-26.

MATIJAŠIĆ, R., 2009. - Citta e territorio: aspetti della romanizzazione dell'Istria, Aspetti e problemi della romanizzazione, Venetia, Histria e arco alpino orientale, *Antichita Alto Adriatiche*, 68, Trieste, 383-400.

MIHOLJEK, I., 2008. - Spašeno blago antičkog brodoloma - primjer zaštite podvodnog nalazišta, *Poluotok uronjen u more, Podmorska arheologija južne Istre u antici, Katalog izložbe*, Arheološki muzej Istre u Puli, Pula.

MILOŠEVIĆ, B., PETROVIĆ MARKEŽIĆ, B., 2012. - *Savudrija putovanje u prošlost, Katalog izložbe*, Muzej grada Umaga, Umag.

MIRABELLA ROBERTI, M., 1937. - Notiziario archeologico (1935.-1937.), *Atti e Memorie della Societa Istriana di Archeologia e Storia Patria*, 50, Pula, 235-264.

MLAKAR, Š., 1956.-1957. - Muzejsko-konzervatorski radovi na otočju Brioni, *Muzeji*, 11-12, Zagreb, 12-42.

MLAKAR, Š., 1963. - *Savudrija kao podmorsko arheološko nalazište, Izvještaj*, Ljubljana.

MLAKAR, Š., 1979. - Neki prilozi poznavanju arheološke topografije Istre, *Histria Archaeologica*, 10/2, Pula, 9-50.

PEŠIĆ, M., 2013. - Connections between Eastern Adriatic Coast and African Provinces in the Period from 2nd - 5th Century AD Based on the Underwater Finds of Amphorae in Croatia, *Soma 2012 Identity and Connectivity, Proceedings of the 16th Symposium on Mediterranean Archaeology, Florence, Italy, 1-3 March 2012, Vol. II, BAR International series*, Oxford, 1207-1215.

RIC, 1927. - *The Roman Imperial Coinage, vol. V, part 1, Valerian to Flavian*, P. H. Weeb, London.

ROSADA, G., 2009. - Dove portanao le strade dell'Istria Terra, *Histria Antiqua*, 17, Pula, 49-64.

- STARAC, A., 1998. - Pula - Herkulova vrata 1997.-1998., sitni nalazi, *Histria Archaeologica*, 29, Pula, 49-101.
- STARAC, A., 1999. - Rimsko vladanje u Istriji i Liburniji I, *Histrija, Monografije i katalogi 10/I*, Arheološki muzej Istre, Pula.
- STARAC, A., 2001. - Pula iza Herkulovih vrata, Arheološka istraživanja 1997-1998. godine, *Katalog izložbe, Arheološki muzej Istre*, Pula.
- STARAC, A., 2002. - Rimaska vila u Karpinjanu, *Novigrad - Cittanova 599-1999.*, *Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa*, ur. J. Zihlerl, Novigrad, 27-63.
- STARAC, A., 2006. - Promet amfora prema nalazima u rovinjskom podmorju, *Histria Arcaeologica*, 37, Pula, 85-116.
- STARAC, A., 2006a. - Tragovima kamenoklesara-arheološki nalazi u ulici Porta Stovagnaga, *Monografije i katalogi 17*, Arheološki muzej Istre, Pula.
- STARAC, A., 2010. - Dragonera, dva bisera, *Monografije i katalogi 19*, Arheološki muzej Istre, Pula.
- ŠALOV, T., 2012. - Podmorsko arheološko rekognosciranje luke Savudrija na lokaciji izgradnje isusta otpadnih voda, *Izješće Arheološkog muzeja Istre*, Pula.
- ŠEŠELJ, L., 2005. - Utjecaj dirahijskih keramičkih radionica na području srednje Dalmacije, *Vjesnik za arheologiju i historiju Dalmatinsku* 98, Split, 45-57.
- ŠEŠELJ, L., 2009. - *Promunturium Diomedis: Svetište na rtu Ploča i jadranska pomorska trgovina u helenističkom razdoblju*, Doktorska dizertacija, Zadar.
- ŠUFLAJ, T., 2011.-2012. - *Il porto romano di Salvore. Materiali anforari dagli scavi subaquei 1995-1996*, Diplomski rad, Trieste.
- TOMMASINI, F., 1837. - De commentari storici-geografici della provincia dell'Istria, Libro 8, *Archeografo Triestino*, Trieste.
- TOPIĆ, M., 2003. - Posude za svakodnevnu uporabu grublje izradbe, amfore, terakote i kultne posude iz Augusteuma Narone, *Vjesnik za arheologiju i historiju Dalmatinsku*, 96, Split, 303-515.

UHAC, M., 2012. - Nova dognanja o antičnem brodolmu na rtu Savudrija, Potopljene preteklost, *Arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji*, ur. A. Gaspari, M. Erič, Ljubljana, 1-9.

VENTURA, P., 2015. - Attestazioni funerarie a Tergeste fra il III e il IV secolo d.C., *Le necropoli della media e tarda eta Imperiale (III -IV secolo d. C.) a Iulia Concordia e nell' arco Altoadriatico, Organizzazione spaziale aspetti monumentali e strutture sociali, Atti del convegno di studio (Concordia-Sagittaria, 5-6 giugno 2014.)*, Udine, 281-311.

VIDRIH PERKO, V., ŽUPANČIČ, M., 2005. - Amphorae in Western Slovenia and in Northern Istria, *Late Roman Coarse Ware*, 1, Oxford, 521-537.

VIDRIH PERKO, V., 2006. - Amphorae of the Eastern Adriatic and its Northeastern Hinterland, *Putovi antičkog Jadrana, Geografija i gospodarstvo*, Bordeaux-Zadar, 210-233.

VIŠNJIĆ, J., 2009. - Antička arhitektura, *Trsatički principij - kasnoantičko vojno zapovjedništvo*, ur. N. Radić Stivić, L. Bekić, Rijeka, 35-69.

VRŠALOVIĆ, D., 2011. - *Arheološka istraživanja u podmorju istočnog Jadrana, Prilog poznavanju trgovačkih plovnih putova i gospodarskih prilika na Jadranu u antici*, Split.

ZACCARIA, C., ŽUPANČIĆ, M., 1993. - I bolli laterizi del territorio di Tergeste, *I laterizi di eta romana nell'area nordadriatica*, Roma, 135-179.

ZULINI, E., 2015. - Nuove presenze di terra sigillata africana ad Aquileia, *Studia archaeologica Monika Verzar Bass dicata*, ur. B. Callegher, *West&East Monografie 1*, Trieste, 183-193.

ŽERJAL, T., 2008. - *Rimska vila rustika v luči drobnih najdb: primjer najdišča Školarice pri Spodnjih Škofijah*, Doktorska dizertacija, Ljubljana.

ŽERJAL, T., 2008a. - Eastern Imports in the Ager Tergestinus, *Rei Cretariae Romanae Acta*, 40, Bonn, 131-140.

ŽERJAL, T., 2010. - Školarice near Koper - some late Roman context in the northern Adriatic, *Late Roman Coarse Ware 3*, vol. II., Oxford, 703-710.

8. Katalog nalaza

U katalogu se nalaze svi obrađeni predmeti, označeno je mjesto pronalaska, stratigrafska jedinica, kratak opis, dimenzije (visina, širina, dužina i promjer) i tipološka pripadnost. Stratigrafski sloj označen je kraticom SJ dok je kvadrant, u kojemu je predmet pronađen, označen kraticom KV. Dimenzije su označene u kraticama (v) za visinu, (š) za širinu, (d) za dužinu, (prom.) za promjer, (prom. ob.) za promjer oboda, (prom. dna) za promjer dna, (deb. st.) za debljinu stjenke. Katalog je podijeljen po skupinama i podskupinama nalaza kako su obrađene u teksutalnom dijelu.

Stolno posuđe

Helenistička reljefna keramika

1. Ulomak ravnog oboda i dio tijela helenističke reljefne zdjele. Tijelo posude ukrašeno reljefnim motivima. Glina narančaste boje, nedostaje premaz. SJ 4, v: 4,2c, š: 4,6cm, deb. st.: 0,2-0,3cm.

Terra sigillata

2. Ulomak vertikalnog oboda tanjura terre sigillate arentine. Obod vertikalno sa zadebljanjem na gornjem i daljnjem rubu. S unutrašnje strane oboda, na gornjem dijelu dva horizontalna žlijeba. Glina u presjeku roskaste boje bez primjesa, dok je premaz crveno - smeđe boje. Na vanjskoj strani apliciran motiv konja. SJ: 27, KV.: 15, v: 3,4cm, š: 7,1cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Consp. 20., T. 1, 1.
3. Ulomak vertikalnog oboda tanjura terre sigillate arentine, sa zadebljanjem na vrhu i malim horizontalnim žlijebom ispod. Glina u presjeku roskaste boje bez primjesa, dok je premaz crveno - smeđe boje. SJ: 27, KV.: 15, v: 3,5cm, š: 5,2cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Consp. 20.
4. Ulomak zdjelice terre sigillate arentine, sačuvan je dio zaobljenog tijela zdjelice s horizontalnim izbočenjem na vanjskoj strani. Glina u presjeku roskaste boje bez primjesa, a premaz crveno - smeđe boje. SJ: 27, KV.: 15, v: 3,2cm, š: 3,5cm, deb. st.: 0,4cm, tip: Consp. 34.
5. Ulomak vertikalnog oboda tanjura sjevernoitalske terre sigillate, na gornjem dijelu prstenasto zadebljanje. Glina oker-smeđe boje bez primjesa, premaz crveno-smeđe. SJ: 27, KV.: 14, v: 2,7cm, š: 6,2cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Consp. 20., T.1, 2.
6. Dno tanjura sjevernoitalske terre sigillate na visokoj prstenastoj nozi, noga ima trokutasti presjek. Na gornjoj strani dva koncentrična žlijeba. Glina oker-ružičaste boje bez primjesa, premaz tamo crvene boje koji gotovo nedostaje. Sastoji se od 3 ulomka. SJ: 27, KV.: 14, v: 2,2cm, š: 8,9cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Consp. 12.
7. Dio oboda tanjura/zdjele afričke terre sigillate. Obod vertikalno uzdignut i uvijen prema unutra. Glina narančaste boje u presjeku, izvana na pojedinim mjestima vidljivi tragovi narančastog premaza. SJ: 3, KV.: 2, v: 1,2cm, š: 7,9cm, deb. st.: 0,5cm, prom. ob.: 25cm, tip: Hayes 66 similis, T. 1, 3.
8. Ulomak tijela posude afričke terre sigillate, na vanjskoj strani sa plitkim vertikalnim žljebova. Glina narančaste boje, s vanjske strane tragovi crvenkastog premaza. SJ: 44, v: 2,5cm, š: 5,4cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Hayes 82B, T. 1, 4.
9. Ulomak tijela posude afričke terre sigillate, na vanjskoj strani ima plitke vertikalne žljebove. Glina narančaste boje, s vanjske strane tragovi crvenkastog premaza. SJ: 44, v: 3,5cm, š: 3,8cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Hayes 82B.

10. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod ravan. Glina narančaste boje u presjeku s primjesama kalcita, izvana bez tragova premaza. SJ: 44, v: 3,3cm, š: 5,9cm, deb.st.: 0,7cm, prom. ob.: 23cm, tip: Hayes 50B, T. 1, 5.
11. Ulomak dna zdjele afričke terre sigillate, koji na sebi ima utisnut motiv u obliku 3 koncentrične kružnice kojeg okružuju točkice, dno je na niskoj nozi kvadratnog presjeka. Glina narančaste boje, bez tragova premaza. SJ: 41, v: 6,3cm, š: 4,1cm, deb. st.: 0,6cm, tip: Hayes 61.
12. Ulomak dna zdjele afričke terre sigillate, koji na sebi ima utisnut motiv u obliku 3 koncentrične kružnice kojeg okružuju točkice, dno je na niskoj nozi kvadratnog presjeka. Glina narančaste boje, bez tragova premaza. SJ: 44, v: 4,6cm, š: 3,5cm, deb. st.: 0,7cm, tip: Hayes 61.
13. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina sive boje s tragovima primjesa. SJ: 41, v: 1,8cm, š: 4cm, deb.s t.: 0,7cm, tip: Hayes 61A, T. 1, 6.
14. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina sive boje s tragovima primjesa. SJ: 44, v: 3,1cm, š: 6,2cm, deb. st.: 0,8cm, tip: Hayes 61B.
15. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina sive boje s tragovima primjesa. SJ: 44, v: 3,3cm, š: 6,7cm, deb. st.: 1cm, tip: Hayes 61B, T. 2, 7.
16. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina sive boje s tragovima primjesa. SJ: 44, v: 2,5cm, š: 5cm, deb. st.: 0,7cm,tip: Hayes 61B.
17. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina narančaste boje s tragovima primjesa. SJ: 44, v: 3cm, š: 4cm, deb. st.: 0,9cm, tip: Hayes 61B, T. 2, 8.
18. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod lagano zakošen i zaobljen na vrhu te se bikonično nastavlja s tijelom posude. Glina sive boje s tragovima primjesa. SJ: 44, v: 2,5cm, š: 5,1cm, deb. st.: 0,7cm,tip: Hayes 61C.
19. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod trokutast u presjeku i vertikalno postavljen. Na gornjoj strani kanelura koja dijeli obod od ostatka posude. Glina narančaste boje s tragovima primjesa. SJ: 4, KV.:3 v: 1,1cm, š: 3,5cm, deb.st.: 0,5cm, tip: Hayes 61C.
20. Ulomak oboda zdjele afričke terre sigillate, obod izvučen prema van i vertikalno postavljen. S gornje strane oboda žlijeb. Glina narančaste boje u presjeku bez primjesa. SJ: 4, KV.:2 v: 1,5cm, š: 3,6cm, deb.st.: 0,4-1cm, tip: Hayes 67, T. 2, 9.
21. Ulomak oboda zdjelice afričke terre sigillate. Obod vertikalno podignut, na gornjoj strani tri trokutasta ureza. Narančaste boje u presjeku kao i premaza. SJ: 44, v: 1,1cm, š: 3,9cm, deb. st.: 0,4cm, prom. ob. 16cm, tip: Hayes 73B, T. 2, 10.
22. Ulomak oboda i dio izvučenog jezička zdjelice afričke terre sigillate. Obod jednostavan i ravan. Glina narančaste boje, izvana tragovi narančasto-crvenkastog premaza. SJ: 41, KV.:20-32m, v: 2,8cm, š: 4,5cm, deb.st.: 0,5cm, tip: Hayes 91A/B, T. 2, 11.
23. Ulomak oboda i dio izvučenog jezička zdjelice afričke terre sigillate. Obod jednostavan i ravan. Glina narančaste boje, izvana tragovi narančasto-crvenkastog premaza. SJ: 41, KV.:25m, v: 2,4cm, š: 8,5cm, prom. ob.: 12cm, deb.st.: 0,3cm, tip: Hayes 91A/B.
24. Ulomak oboda tanjura afričke terre sigillate, obod jednostavan i ravan. Glina sivo-narančaste boje s primjesama, bez tragova premaza. Sastoji se od 2 ulomka. SJ: 44, v: 2,1cm, š: 9,5cm, deb. st.: 0,7cm, tip: Hayes 62 A.
25. Ulomak dna tanjura/zdjele afričke terre sigillate, dno na maloj prstenastoj nozi. Glina narančaste boje u presjeku bez vidljivih primjesa. SJ:44, KV.:6-9, v: 1,5cm, š: 7,7cm, deb. st.: 0,6cm, tip: nepoznat.
26. Ulomak dna tanjura/zdjele afričke terre sigillate, dno na maloj prstenastoj nozi. Glina narančaste boje u presjeku bez vidljivih primjesa. SJ:44, KV.:6-9, v: 1,3cm, š: 5,4cm, deb. st.: 0,5cm, tip: nepoznat.

27. Ulomak oboda tanjura/zdjele, obod bez zadebljanja, jednostavan, tijelo zaobljeno i nedostaje dno. Glina oker-narančaste boje bez vidljivih primjesa i bez tragova premaza. SJ:4, KV.:5, v: 3,8cm, š: 6,6cm, deb. st.: 0,4cm, tip: nepoznat, T. 2, 12.
28. Ulomak oboda tanjura/zdjele, obod lagano uvijen prema unutra, tijelo zaobljeno. Glina oker-narančaste boje bez vidljivih primjesa i bez tragova premaza. SJ:31, KV.:17,18, v: 4,8cm, š: 5,1cm, deb. st.: 0,4cm, tip: nepoznat, T. 2, 13.

Obično stolno posuđe

29. Ulomak oboda tanjura, obod vertikalno izvijen prema van i lagano zadebljan na kraju. Na gornjoj strani oboda ukras u obliku urezane valovnice. Glina oker boje, bez premaza. SJ: 4, KV.:2, v: 3,1cm, š: 8,7cm, deb. st.: 0,4cm, prom. ob.: 24cm, T. 3, 14.
30. Ručka vrča okruglog presjeka, sjevernoitalske proizvodnje. Glina smeđe boje bez premaza. SJ:27, KV.:14, v: 9,1cm, š: 1,6cm.
31. Ulomak oboda vrča, obod prstenasto zadebljan s vanjske strane. Glina oker boje s primjesama, bez premaza. SJ:31, KV.:17-18, v: 3,1cm, š: 3,6cm, deb. st.: 0,5cm.
32. Ulomak tijela vrča i ravnog dna, stjenke vrča s vanjske strane narebrene. Glina oker boje bez vidljivih primjesa. SJ:4, KV.:5, v: 5cm, š: 6,6cm, deb. st.: 0,4cm, prom. dna: 6,4cm.
33. Ulomak dna vrča ili manje amfore, dno na prstenastoj nozi. Glina oker-narančaste boje, lošije fature. SJ:3/4, KV.:5-8, v: 3,5cm, š: 9,4cm, deb. st.: 0,6cm.
34. Ulomak oboda i dio vrata vrča manjih dimenzija, obod izvijen prema van i spušten prema dolje. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, lošije izrade. Izvana nema vidljivog premaza. SJ:44, v: 4cm, š: 2,2cm, deb. st.: 0,4cm, prom. ob.: 6cm, tip: nepoznat
35. Ulomak ručke vrča, ručka trakastog oblika. Glina smeđe crvenkaste boje s primjesama kalcita. SJ:4, KV.:5, v: 4,9cm, š: 4,5cm, deb. st.: 1,1cm.

Kuhinjska keramika

36. Ulomak oboda lonca, obod prstenasto zadebljan s unutrašnje strane. Glina žarko narančaste boje u presjeku s primjesama kalcita, s vanjske strane oker narančasti premaz na gornjoj strani. SJ:4, KV.:5, v: 4,4cm, š: 3,3cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Hayes 23B.
37. Ulomak oboda lonca, obod prstenasto zadebljan prema van, na gornjoj strani oboda žlijeb. Glina narančaste boje u presjeku s primjesama, s vanjske strane oker sive boje, dok je obod tamno sive boje. SJ:3/4, KV.:5-8, v: 3,4cm, š: 9,5cm, deb. st.: 0,3cm, tip: Hayes 197, T. 3, 15.
38. Ulomak oboda poklopca, obod jednostavan bez zadebljanja. Glina narančaste boje s brojnim primjesama. S vanjske i unutarnje strane tragovi gorenja. SJ:31, KV.:17-18, v: 7,3cm, š: 7cm, deb. st.: 0,4cm, tip: Hayes 196, T. 3, 16,
39. Ulomak oboda tanjura/zdjele/poklopca. Obod polukružno završava, na kraju s gornje strane žlijeb. Glina narančaste boje u presjeku, izvana tragovi gorenja. SJ:3, KV.:2, v: 5cm, š: 3,4cm, deb. st.: 0,6cm, tip: Hayes 109?, T. 3, 17.
40. Ulomak kuhinjske zdjele, možda afričke proizvodnje. Obod ravan s kanelurom na gornjoj strani. Glina narančaste boje u presjeku s brojnim primjesama, izvana tamno sive boje zbog izloženosti vatri. SJ:27, KV.:14, v: 2,8cm, š: 3,9cm, deb. st.: 0,4cm, tip: Hayes 181?
41. Ulomci oboda lonca, obod oštro izvijen prema vani. Na ramenu vidljivi tragovi dekoracije, 5 urezanih paralelnih linija u obliku valovnice. Glina tamno sive boje s primjesama kvarca i dr. Sastoji se od 4 ulomka. SJ:27, KV.:14, v: 7,5cm, š: 10cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Gruba kuhinjska keramika.
42. Ulomak oboda lonca, obod oštro izvijen prema van. Grube izrade, glina sivo-smeđe boje u presjeku s brojnim primjesama kalcita i sl. Na vanjskoj strani vidljivi tragovi gorenja. SJ:4, KV.:2, v: 3cm, š: 12cm, deb. st.: 0,2-0,4cm, prom. ob.: 14,5cm, tip: gruba kuhinjska keramika, T. 4, 18.
43. Ulomak oboda lonca, obod oštro izvijen prema van i lagano zadebljan. Na gornjoj strani ostatci kanelure. Lagano istaknut vrat i početak ramena posude. Glina sivo-smeđe boje u presjeku s

- primjesama kalcita, izvana crne boje. SJ:4, KV.:3, v: 2,1cm, š: 4,4cm, deb. st.: 0,3cm, tip: gruba kuhinjska keramika.
44. Ulomak oboda i dio tijela lonca. Obod oštro izvijen prema van. Glina smeđe-sive boje u presjeku s brojnim primjesama kalcita. Izvana smeđe-sive boje s tragovima gorenja. SJ:3, KV.:5-8, v: 5cm, š: 7,5cm, deb. st.: 0,7cm, tip: gruba kuhinjska keramika, T. 4, 19.
 45. Ulomak oboda ili vrata lonca, vidljiva dekoracija u vidu utisnutih motiva kapljice. Grube izrade, glina sivo-smeđe boje u presjeku s brojnim primjesama kalcita i sl. Na vanjskoj strani vidljivi tragovi gorenja. SJ:4, KV.:3, v: 2,1cm, š: 4,7cm, deb. st.: 0,7cm, tip: gruba kuhinjska keramika.
 46. Ulomak oboda tanjura ili zdjele, obod lagano uvinut prema unutra. Glina smeđe-sive boje u presjeku s brojnim primjesama kalcita. SJ:4, KV.:2, v: 3,1cm, š: 5,2cm, deb. st.: 0,4-0,7cm, tip: gruba kuhinjska keramika, T. 4, 21.
 47. Ulomak oboda zdjele, obod lagano uvijen prema unutra. Na vanjskoj strani ostatak ručke ili plastične dekoracije. Glina sivo-smeđe boje s brojnim primjesama, grube izrade. SJ:4, KV.:2, v: 4,7cm, š: 6,5cm, deb. st.: 0,5cm, tip: gruba kuhinjska keramika, T. 4, 20,

Amfore i čepovi

48. Ulomak bifidne ručke amfore. Glina oker boje s primjesama kalcita i groga, lošije fature. SJ:3/4, KV.:5-8, v: 6,8cm, š: 4cm, deb. st.: 0,8cm, tip: Dressel 2-4
49. Ulomci oboda amfore, velikog promjera. Obod masivno zadebljan na vanjskoj strani. Glina oker-žute boje s primjesama groga. Sastoji se od 2 ulomka. SJ:27, KV.:14, v: 8,5cm, deb. st.: 1,5cm, prom. ob.: 12cm, tip: Dressel 6B, T. 5, 22.
50. Masivna ručka amfore ovalnog presjeka. Glina oker-žute boje s primjesama groga. SJ:27, KV.:14, v: 23cm, š: 4,5cm, tip: Dressel 6B
51. Dio dna amfore, dno čepoliko i manjih dimenzija. Glina narančasto-crvene boje u presjeku s primjesama kalcita i groga, tvrde fature. SJ:44, v: 3,5cm, š: 5cm, deb. st.: 1,2cm, tip: Dressel 6B
52. Ulomak oboda i dio vrata amfore, obod zadebljan s unutarnje strane. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, lošije izrade. Izvana nema vidljivog premaza. SJ:4, KV.:2, v: 4,8cm, š: 7,2cm, deb. st.: 1,2-2cm, prom. ob.: 13cm, tip: Dressel 6B
53. Ulomak noge amfore, noga čepolika i kratka. Glina narančaste boje s primjesama kalcita. Izvana narančasto sive boje. SJ:18, KV.:1, v: 5,1cm, prom. dna: 4,2cm, tip: Africana I
54. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika i sužava se prema kraju. Glina narančasto-ružičaste boje s primjesama kalcita, izvana sivkaste boje. SJ:18, KV.:1, v: 10cm, prom. dna: 5,8cm, tip: Africana IIA
55. Ulomak dna amfore, cilindričnog oblika i suženo prema kraju. Glina smečkasto narančaste boje s primjesama kalcita. Izvana sivkaste boje. SJ:17, KV.: nasip uz mol, luka, v: 11cm, prom. dna: 5,7cm, tip: Africana IIA
56. Ulomak oboda amfore, obod ima lagani S profil s vanjske strane, s unutrašnje zadebljan. Glina narančaste boje, s primjesama kalcita, s vanjske strane oker-narančaste boje. Lošije kvalitete. SJ:3, KV.:2, v: 5,7cm, š: 7,5cm, deb. st.: 0,7cm, tip: Africana IIB pseudo Tripolitana, T. 5, 23.
57. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika i sužava se prema kraju. Glina narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:18, KV.:1, v: 9,7cm, prom. dna: 3,8cm, tip: Africana IIC
58. Sačuvana dio oboda amfore, vrat cilindričnog oblika, a obod lagano zadebljan na gornjem dijelu. Glina narančaste boje s primjesama. SJ:3, KV.:1, v: 6,8cm, š: 9,5cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 11cm, tip: Africana IID-Transition Africana III, T. 5, 24.
59. Dno amfore. Noga nepravilnog oblika, sužava se prema dnu. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, izvana tragovi oker boje. SJ:3, KV.:1, v: 12,5cm, š: 6,6cm, deb. st.: 1cm, prom. dna.: 3,5cm, tip: Africana IIIA, T. 5, 25.
60. Ručka i dio vrata amfore. Ručka izdužena i trakasta, u presjeku eliptičnog oblika. Glina crvenkasto-narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:31, KV.:17,18, v: 5cm, š: 8cm, deb. st.: 1,1cm, tip: Africana III
61. Ručka i dio vrata amfore. Ručka zaobljena i eliptičnog oblika u presjeku. Glina narančaste boje sa primjesama kalcita. SJ:3, KV.:2, v: 8,2cm, š: 7,8cm, deb. st.: 0,8cm, tip: Africana III

62. Ručka i dio vrata amfore. Ručka zaobljena i eliptičnog oblika u presjeku. Glina oker-ružičaste boje sa primjesama kalcita i groga. SJ:3, KV.:1, v: 4,4cm, š: 7,2cm, deb. st.: 0,8cm, tip: Africana III
63. Ručka amfore, ovalnog presjeka. Glina narančasto-crvene boje sa primjesama, izvana oker premaz. SJ:44, v: 5,8cm, š: 3,6cm, tip: Africana III
64. Ručka amfore, ovalnog presjeka. Glina narančasto-crvene boje sa primjesama, izvana oker premaz. SJ:44, v: 6,3cm, š: 3,6cm, tip: Africana III
65. Ulomak oboda i dio vrata amfore, obod zadebljan prema van i lagano se spušta prema dolje. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, tvrde fakture. Izvana nema vidljivog premaza. SJ:44, v: 7,7cm, š: 10,6cm, deb. st.: 1,1cm, prom. ob.: 11cm, tip: Africana IIIB, T. 5, 26.
66. Ulomak oboda i dio vrata amfore, obod zadebljan prema van i lagano se spušta prema dolje. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, lošije izrade. Izvana nema vidljivog premaza. SJ:44, v: 4,5cm, š: 8,3cm, deb. st.: 1cm, prom. ob.: 12cm, tip: Africana IIIB
67. Ulomak oboda i dio vrata amfore. Vrat amfore cilindričan, obod lagano izvijen i zadebljan prema van. Glina narančasto-crvene boje s primjesama kalcita, lošije izrade. Izvana nema vidljivog premaza. SJ:44, v: 5,2cm, š: 7,4cm, deb. st.: 1,2cm, prom. ob.: 12cm, tip: Africana IIIB, T. 5, 27.
68. Ulomak dna amfore, dno cilindrično i suženo na kraju. Nedostaje donji dio. Glina tvrde fakture, oker-narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:31, KV.:17,18, v: 12,2cm, deb. st.: 1,5cm, prom. dna: 4,5cm, tip: Africana IIIB
69. Ulomak oboda amfore, obod izvijen prema van i lagano zadebljan. Glina narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:41, KV.:20-32, v: 5,2cm, š: 7,2cm deb. st.: 1cm, prom. ob.: 12cm, tip: Africana IIIB
70. Ulomak dna amfore, noga ljevkastog oblika koja se sužava prema kraju. Na donjem dijelu oštećena. Glina narančasto-crvenkaste boje. SJ:41, KV.:23, v: 12,9cm, š: 9,4cm, deb. st.: 0,9-1,1cm, prom. dna: 4,5cm, tip: Africana IIIC, T. 5, 28.
71. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika i sužava se prema kraju. Glina oker - narančaste boje s primjesama kvarcita. SJ:31, KV.:17,18, v:10,4cm, prom. dna: 2,7 cm, deb. st.: 0,8cm, tip: Tripolitana II, T. 5, 29.
72. Ulomak oboda i vrata amfore. Obod konkavan, izvijen prema van i zadebljan. Vanjska strana ima viseći nastavak. Glina ciglasto narančaste boje s primjesama kalcita, izvana bez vidljivih tragova premaza. SJ:44, KV.:6-9, v: 3,9cm, š: 9,3cm, deb. st.: 1,2cm, prom. ob.: 12cm, tip: Tripolitana III, T. 5, 30.
73. Sačuvana gotovo cijela amfora u fragmentima, sačuvani su dijelovi vrata amfore sa ručkama, trbuh amfore i duga cilindrična noga. Glina oker narančaste boje s primjesama. SJ:26, KV.:grob 1, prom. dna: 4,5 cm, v. dna: 17,5cm, deb. st.: 0,8-1,1cm, tip: Keay 26 tip 1
74. Sačuvana gotovo cijela amfora u fragmentima, sačuvani su dijelovi vrata amfore s ručkama, trbuh amfore i duga cilindrična noga. Glina oker crvenkaste boje s primjesama. SJ:47, KV.:grob 3, prom. dna:5,1 cm, v. dna: 16cm, deb. st.: 0,8-1,1cm, tip: Keay 26 tip 1
75. Ulomak oboda amfore, obod zadebljan prema van i lagano se spušta prema dolje. Glina crveno-smeđe boje u presjeku s primjesama. Izvana oker-sive boje premaz. SJ:41, KV.:25, v: 5,2cm, š:6,7cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 10cm, tip: Keay 26 tip 1, T. 5, 31.
76. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika i sužava se prema kraju. Glina crveno-narančaste boje s primjesama kalcita i groga. Nedostaje dio noge. SJ:41, KV.:25, v: 7,8cm, prom. dna: 5,2 cm, tip: Keay 26
77. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika i sužava se prema kraju. Glna narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:18, KV.:1, v: 9,8cm, š: 4,9cm, tip: Keay 26
78. Sačuvan veći dio trbuha amfore, nedostaje dno, vrat s obodom i ručke. Glina narančaste boje s primjesama. SJ:4, KV.:3, v: 51cm, promjer: 12,5cm, deb. st.: 1cm, tip: Keay 26
79. Ulomak oboda amfore, obod izvijen prema van i lagano se spušta prema dolje. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, bez premaza. SJ:4, KV.:5, v: 3,7cm, š: 5,8cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 6cm, tip: Keay 26, tip 2?, T. 5, 32.
80. Sačuvana gotovo u cijelosti amfora, dugačkog cilindričnog tijela, uskog cilindričnog vrata bez izraženog oboda ispod kojeg se nastavljaju ručke. Tijelo amfore završava malom čepolikom nogom.

- Glina narančaste boje s primjesama. SJ:47, KV.:grob 2, prom. ob.: 12,7cm, prom. dna: 3,3cm, deb. st.: 0,9-1,1cm, tip: Keay 27
81. Ulomak oboda oboda amfore, obod zadebljan na unutrašnjoj strani. Glina narančasto-okker boje s primjesama. Lošije izrade. SJ:3, v: 4,9cm, š: 8cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 11cm, tip: Keay 36, T. 5, 33.
 82. Dio dna amfore, dno čepoliko. Glina narančaste boje u presjeku s brojnim primjesama, izvana okker boje. SJ:4, KV.:2-3, v: 8cm, deb. st.: 0,8cm, prom. dna: 4,1cm, tip: Keay 3B similis, T. 6, 34.
 83. Ulomak dna amfore, dno cilindričnog oblika, sužava se prema kraju i šuplje. Glina narančasto-ciglaste boje s primjesama kalcita. SJ:31, KV.:17,18, v: 7,2cm, deb. st.: 1,2cm, prom. dna: 3,5cm, tip: Keay 24, T. 6, 35.
 84. Ulomak oboda i dio vrata amfore. Vrat amfore ljevkast na koji se nastavlja obod koji je zadebljan s vanjske strane. Glina narančaste boje s primjesama kalcita. Tvrde fature. Izvana tragovi premaza okker boje. SJ:44, v: 5,7cm, š: 5,5cm, deb. st.: 1,3cm, prom. ob.: 11cm, tip: Keay 61C, T. 6, 36.
 85. Dno amfore u obliku cilindrične noge. Glina crveno-narančaste boje sa primjesama kalcita. Na vanjskoj strani narančaste boje s okker prugama. SJ:4, KV.: 2 v: 6,2cm, prom. dna: 3,4cm, tip: Egiptienne 1?
 86. Ulomak oboda amfore, obod izvijen prema van i lagano se spušta prema dolje. Glina narančaste boje s primjesama kalcita, bez premaza. SJ:4, KV.:5, v: 3,7cm, š: 5,8cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 6cm, tip: afrička malih dimenzija
 87. Ulomak ručke amfore, ručka ovalnog presjeka. Glina narančasto-okker boje s brojnim primjesama, lošije fature. SJ:3, v: 6,4cm, š: 3,2cm, tip: nepoznati tip, afričke proizvodnje
 88. Ulomak ručke amfore, ručka trakasta. Glina narančasto-okker boje s brojnim primjesama, lošije fature. SJ:44, v: 6,5cm, š: 4,2cm, tip: nepoznati tip, afričke proizvodnje
 89. Ulomak oboda amfore, obod blago zadebljan i ljevkast. Glina narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:3/4, KV.:5-8, v: 4,7cm, š: 6,6cm, deb. st.: 0,7cm, tip: nepoznati tip, afričke proizvodnje, T. 6, 41.
 90. Ulomak oboda amfore, obod lagano zadebljan. Glina svijetlo narančaste boje s primjesama kalcita i groga. SJ:4, KV.:2-3, v: 3,9cm, š: 8cm, deb. st.: 0,7cm, tip: nepoznati tip, afričke proizvodnje, T. 6, 43.
 91. Ulomak oboda i vrata amfore. Vrat cilindričan i dug, a obod lagano izvijen za van i prstenasto zadebljan. Glina okker boje s mnogobrojnim primjesama. SJ:4, KV.:kamp, v: 14,5cm, š: 8,5cm, deb. st.: 0,7cm, prom. ob.: 13cm, tip: Camulodunum 184, T. 6, 37.
 92. Sačuvan gornji dio amfore, dio vrata i obod te dvije ručke. Obod prstenasto zadebljan prema van, vrat cilindričan. Ručke ovalnog presjeka s višestrukim rebrima. Glina bjelkasto-narančaste boje u presjeku s primjesama, okker-sive boje izvana. SJ:4, KV.:2, v: 14,5cm, deb. st.: 0,6cm, prom. ob.: 6cm, tip: Late Roman 1 A
 93. Sačuvan gornji dio amfore, dio vrata i obod. Obod prstenasto zadebljan prema van, vrat cilindričan. Glina bjelkasto-narančaste boje u presjeku s primjesama, okker-sive boje izvana. SJ:44, KV.:3, v: 8cm, š: 6cm, deb. st.: 0,6cm, tip: Late Roman 1 A, T. 6, 38.
 94. Ručka ovalnog presjeka s višestrukim rebrima. Glina okker-narančaste boje s primjesama. SJ:4, KV.:3, v: 9,6cm, š: 2,8cm, tip: Late Roman 1
 95. Ručka ovalnog presjeka s višestrukim rebrima. Glina okker-narančaste boje s primjesama. SJ:4, KV.:3, v: 8,1cm, š: 3,2cm, tip: Late Roman 1
 96. Sačuvan tijela amfore s narbenjima. Glina narančaste boje sa primjesama kalcita, organskih tvari i sl. SJ:44, v: 3,5cm, š: 5cm, deb. st.: 0,5cm, tip: Late Roman 2, T. 6, 39.
 97. Sačuvan dio cilindričnog vrata amfore i jedna trakasta ručka, dok je druga vidljiva samo u početnom dijelu. Amfora napravljena od gline crvenkasto-smeđe boje s primjesama kvarcita. SJ:4, KV.:3, v: 10,4cm, deb. st.: 0,2-0,4cm, prom. ob.: 2,7cm, tip: Late Roman 3
 98. Sačuvan ulomak oboda i tijela amfore. Obod lagano zadebljan prema unutra. Glina narančasto-okker boje u presjeku s primjesama kalcita, izvana okker boje. Vanjska strana ramena je prekrivena barbotinskim naljepcima gline. SJ:41, KV.:23, v: 4cm, š: 7,4cm, deb. st.: 1cm, tip: Almagro 54/Late Roman 4 A, T. 6, 40.
 99. Ulomak oboda amfore, obod prstenasto zadebljan s vanjske strane. Glina okker boje sa primjesama. SJ:4, KV.:5, v: 4,4cm, š: 9cm, deb. st.: 1,1cm, prom. ob.: 9cm, tip: istočnomediteranski?

100. Ulomak dna amfore, dno ljevkastog oblika sužava se prema kraju. Glina tvrde fature, oker boje sa primjesama kalcita i groga, izvana tragovi narančastog premaza. SJ:18, KV.:1, v: 4cm, š: 7,5cm, deb. st.: 1cm, prom. dna: 3,1cm, tip: Haltern 70 ili Dressel 24?
101. Ulomak dna amfore, dno prstenasto zadebljano na kraju. Glina narančaste boje u presjeku s primjesama. Izvana oker boje premaz. SJ:41, KV.:25, v: 5,1cm, deb. st.: 0,7cm, prom. dna: 3,5cm, tip: Brindizi?
102. Ulomak oboda i vrata amfore. Obod zadebljan i izvijen prema van. Glina svijetlo smeđe boje u presjeku dok je s vanjske strane sivkaste boje s primjesama kalcita. Grube izrade. SJ:17, KV.:nasip uz mol, luka, v: 4,8cm, deb. st.: 0,8cm, prom. ob.: 10cm, tip: Dresel 20, 30?, T. 6, 42.
103. Ručka i dio vrata amfore. Ručka izdužena, a u presjeku eliptičnog oblika. Glina oker-narančaste boje s primjesama kalcita. SJ:31, KV.:17-18, v: 5,2cm, š: 8,2cm, deb. st.: 1,2cm, tip: nepoznat.
104. Ručka i dio trbuha amfore. Ručka zaobljena i eliptičnog oblika u presjeku. Glina narančaste boje s primjesama kalcita u presjeku, a izvana oker boje. Tvrde fature. SJ:41, KV.:23, v: 7,8cm, š: 3,4cm, deb. st.: 2,3cm, tip: nepoznat.
105. Ručka i dio trbuha amfore. Ručka izdužena i trakasta s brazdom po sredini. Glina narančaste boje s primjesama kvarcita. SJ:53, KV.:1, v: 5cm, š: 2,9cm, deb. st.: 1,8cm, tip: nepoznat.
106. Čep amfore izrađen od gline narančaste boje s brojnim primjesama, na gornjoj strani izbočenje. SJ:2, KV.:13, v: 3,2cm, prom.: 10cm, deb. st.: 0,9cm, tip: skupina 1., izrađen u kalupu.
107. Čep amfore izrađen od gline narančaste boje s primjesama groga, na gornjoj strani u sredini ima jedno veće izbočenje, te tri manja koja ga okružuju. SJ:3, KV.:10-11, v: 2,5cm, prom.: 10,5cm, deb. st.: 1cm, tip: skupina 1., izrađen u kalupu.
108. Čep amfore izrađen od gline oker sive boje s primjesama groga, okruglog oblika. SJ:26, KV.:12, v: 0,8cm, prom.: 11cm, tip: skupina 1., izrađen u kalupu.
109. Čep amfore izrađen od gline oker sive boje s primjesama, konkavnog oblika s uzdignutim središnjim dijelom. SJ:3, KV.:10, v: 1,5cm, prom.: 9,5cm, deb. st.: 0,7cm, tip: skupina 3., izrađen na lončarskom kolu.

Građevinska keramika

110. Keramička tegula izrađena od gline narančaste boje s primjesama (lomljena keramika i dr.). Na gornjoj strani ima utisnutu kartušu u obliku tabule ansate s vidljivim ostatcima pečata 'NILL' 'AE', pored se nalazi kružno udubljenje. SJ:4, KV.:2, š: 13,2cm, d: 13,5cm, deb. st.: 3cm, tip: CAL. CRISPINILLAE
111. Keramička tegula izrađena od gline okernarančaste boje s primjesama (lomljena keramika i dr.). Na gornjoj strani ima utisnut pečat LL'AE' u pravokutnoj kartuši. Ispod kojeg se nadziru dva kružna udubljenja. SJ:4, KV.:2, š: 8,5cm, d: 5,7cm, deb. st.: 2,4cm, tip: CRISPINILLAE
112. Keramička tegula izrađena od gline oker boje s primjesama (lomljena keramika i dr.). Na gornjoj strani ima utisnutu pečat Q'VR' u pravokutnoj kartuši. SJ:4, KV.:2, š: 16cm, d: 11,5cm, deb. st.: 2,7cm, tip: P. C. QVIR
113. Keramička tegula izrađena od gline narančaste boje s primjesama (lomljena keramika i dr.). Na gornjoj strani ima utisnutu kartušu u obliku tabule ansate, iznad koje se nalaze dva kružna udubljenja. Pečat je recentno izguben te nije čitak. SJ:4, KV.:2, š: 17cm, d: 17,7cm, deb. st.: 2,6cm, tip: nepoznat.

Pršljenovi i keramički utezi

114. Pršljen izrađen od gline narančaste boje s brojnim primjesama, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:4, KV.:2, v: 2cm, prom.: 3,7cm
115. Pršljen izrađen od gline oker boje, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:27, KV.:14, v: 3,1cm, prom.: 3,6cm
116. Pršljen izrađen od gline oker boje, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:27, KV.:14, v: 2,1cm, prom.: 4cm

117. Pršljen izrađen od gline narančaste boje s brojnim primjesama, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:27, KV.:14, v: 2cm, prom.: 3,4cm
118. Pršljen izrađen od gline narančaste boje s brojnim primjesama, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:4, KV.:5, v: 1,8cm, prom.: 3,4cm
119. Pršljen izrađen od gline smečkasto - narančaste boje s brojnim primjesama, nepravilnog kružnog oblika sa središnjom perforacijom. SJ:17, KV.:nasip uz mol, luka, v: 1,9cm, prom.: 3,6cm

Numizmatički nalazi

120. Maksimijan Herkulije (284.-305.), antoninijan.
Av. [IMP C M A M]AXIMIANV[S P F] AVG. Glava sa zrakastom krunom, udesno.
Rv. CONCORDIA MILITVM, Car i Jupiter drže malu Viktoriju. U polju: A, u odsječku: [---?]. SJ:4, KV:5, T. 7, 44.
121. Magnencije (350.-353.) ili cesar Decije (351.-353.), Ae. II.
Av. [---]. Gologlavo poprsje u draperiji, udesno. Lijevo u polju A.
Rv. [VICTORIAE DD NN A]VG ET CAES. Dvije Viktorije drže vijenac u kojemu je [VOT/V/MVLT/X(?)]. U odsječku: [---?]. SJ:41, KV:10, T. 7, 45.
122. Valentinijan I. (364.-375.) ili Valent (364.-375.), Ae. III.
Av. [D N --- P F AVG]. Poprsje s dijademom i u draperiji, udesno.
Rv. [SECVRITAS REIPVBLICAE]. Viktorija s palminom grančicom i vijencem, ulijevo. U odsječku: [---?]. SJ:27, KV:14, T. 7, 46.
123. Teodozije I. (379.-395.), Ae. II.
Av. [D N THE]OD[OSIVS P F AVG]. Poprsje s dijademom, u draperiji, udesno.
Rv. [REPARATIO REIPVB]. Car stoji ulijevo, drži Viktoriju na globusu te rukom drži žensku osobu koja kleči s krunom na glavi u obliku gradskih zidina. U odsječku: [---(?)]. SJ: 4, KV:5, T. 7. 47.
124. Honorije (395.-423.), Ae. III. Rim.
Av. [D N HONORI]VS P F AVG. Poprsje s dijademom i u draperiji, udesno.
Rv. [GLORI]A RO[MANORVM]. Car stoji, lijevo i desno su po jedan mali zarobljenik. U odsječku: [SMR(?)]. SJ:3, KV:2, T. 7. 48.
125. Novac, Ae. III/IV, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:31, KV:17-18
126. Novac, Ae. IV, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:4, KV:2
127. Novac, Ae. III, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:4, KV:3
128. Novac, Ae. III, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:3, KV:3
129. Novac, Ae. III, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:3, KV:2
130. Novac, Ae. III, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:3, KV:2
131. Novac, Ae. III, Av. : nečitljivo, Rv: nečitljivo, SJ:3, KV:2
132. Novac, nečitljiv, SJ:4, KV:2

Metalni nalazi

133. Sačuvan donji dio brončanog čavla s tijelom kvadratnog presjeka. SJ:3, v: 2,6cm, š: 0,6cm
134. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom. SJ:3, KV.:1, v: 6cm, š: 0,5cm
135. Brončani čavao s tijelom kvadratnog presjeka i polukružnom glavom. SJ:4, KV.:5, v: 5,7cm, š: 0,5cm
136. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom, blago polukružnog oblika. SJ:4, KV.:2, v: 7,4cm, š: 0,7cm
137. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom. SJ:4, KV.:2, v: 4,2cm, š: 0,4cm
138. Brončani čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom. SJ:17, KV.:15, v: 5,1cm, š: 0,4cm

- 139. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom SJ:27, KV.:14, v: 6,2cm, š: 0,4cm
- 140. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom polukružnog. SJ:27, KV.:14, v: 4,3cm, š: 0,4cm
- 141. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom. SJ:27, KV.:15, v: 4cm, š: 1,1cm
- 142. Željezni čavao s tijelom kvadratnog presjeka i raskucanom glavom. SJ:31, KV.:16, v: 5,7cm, š: 0,4cm

Stakleni nalazi

- 143. Ulomak čaše zelenkaste boje stakla na visokoj nozi. Izrađena slobodnim puhanjem. SJ:3, KV.:8, v: 2,7cm, š: 3,2cm, prom. dna: 4,5cm, tip: Isings 111
- 144. Ulomak oboda čaše ili zdjelice prozorno zelenkaste boje, obod ravan i lagano zadebljan. SJ:3, KV.:5, v: 1,7cm, š: 2,4cm, prom. ob.: 8 cm, tip: nepoznat.
- 145. Ulomak dna čaše ili boce dno ravno prozorno plave boje, konično izvijeno. SJ:4, KV.:5, v: 1,8cm, š: 5,5cm, tip: nepoznat.
- 146. Ulomak ručke boce, ručka ukrašena horizontalnim rebrima, staklo prozorno plave boje. SJ: 27, v: 7,5cm, š: 2,5-3,5cm, tip: nepoznat.
- 147. Ulomak dna boce dno ravno i konično izvijeno. Zadebljano prema sredini. SJ:4, KV.:5, v: 1,5cm, š: 4,8cm, tip: nepoznat.

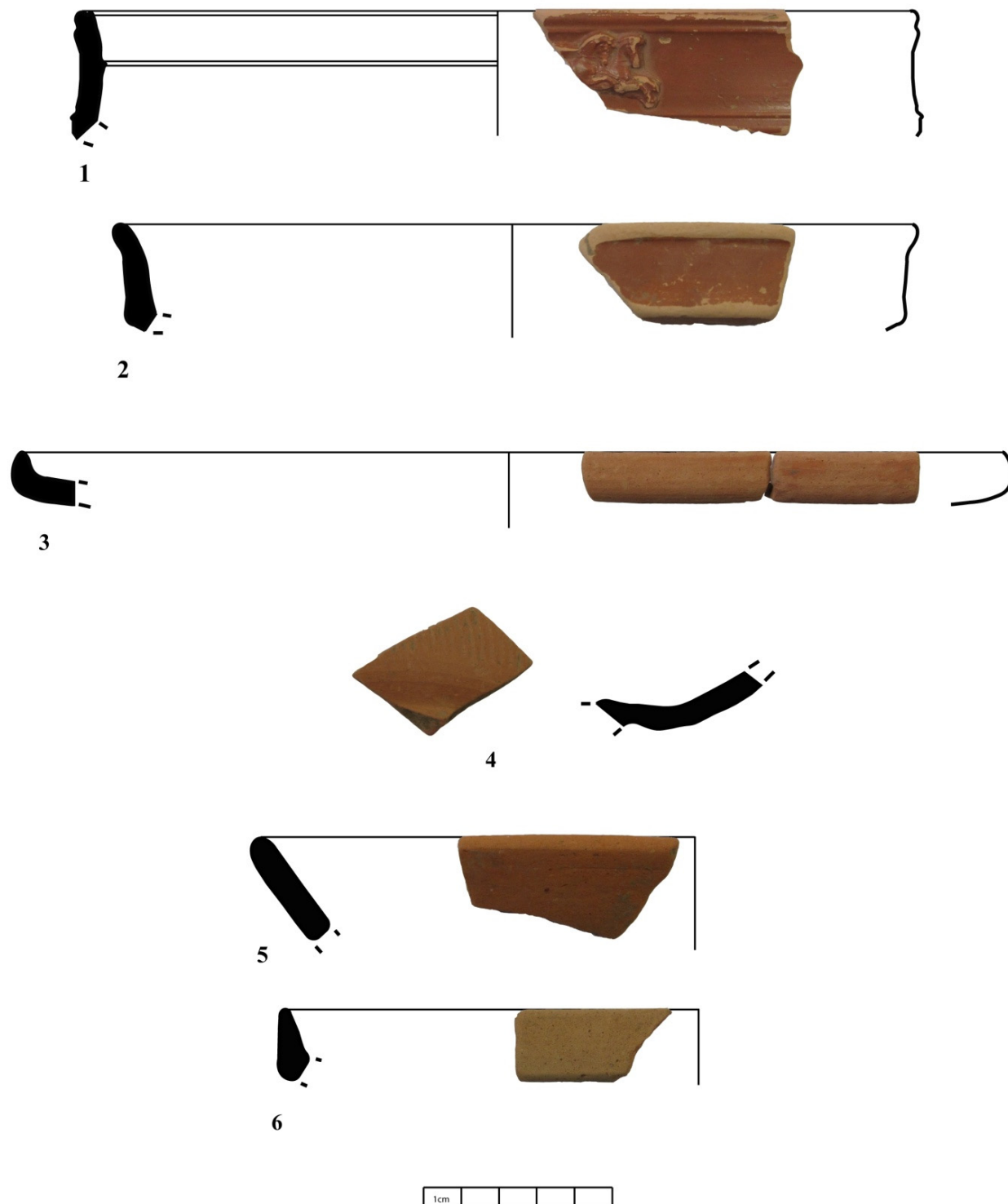
Nakit

- 148. Perle izrađene od staklene paste, okruglog presjeka, sa perforacijom u sredini. SJ: 26, v: 1cm, š: 2cm.
- 149. Privjesak izrađen od gagata, s prikazom portreta muškarca i žene u profilu. SJ: 26, v: 0,5 cm, š: 2,5 cm, d: 1,8cm.
- 150. Privjesak u obliku vrčića, izrađen od staklene paste. Istočnomediterranske proizvodnje. SJ: 26, v: 4,3cm, š: 1,3 cm.

Mramodrna bordura

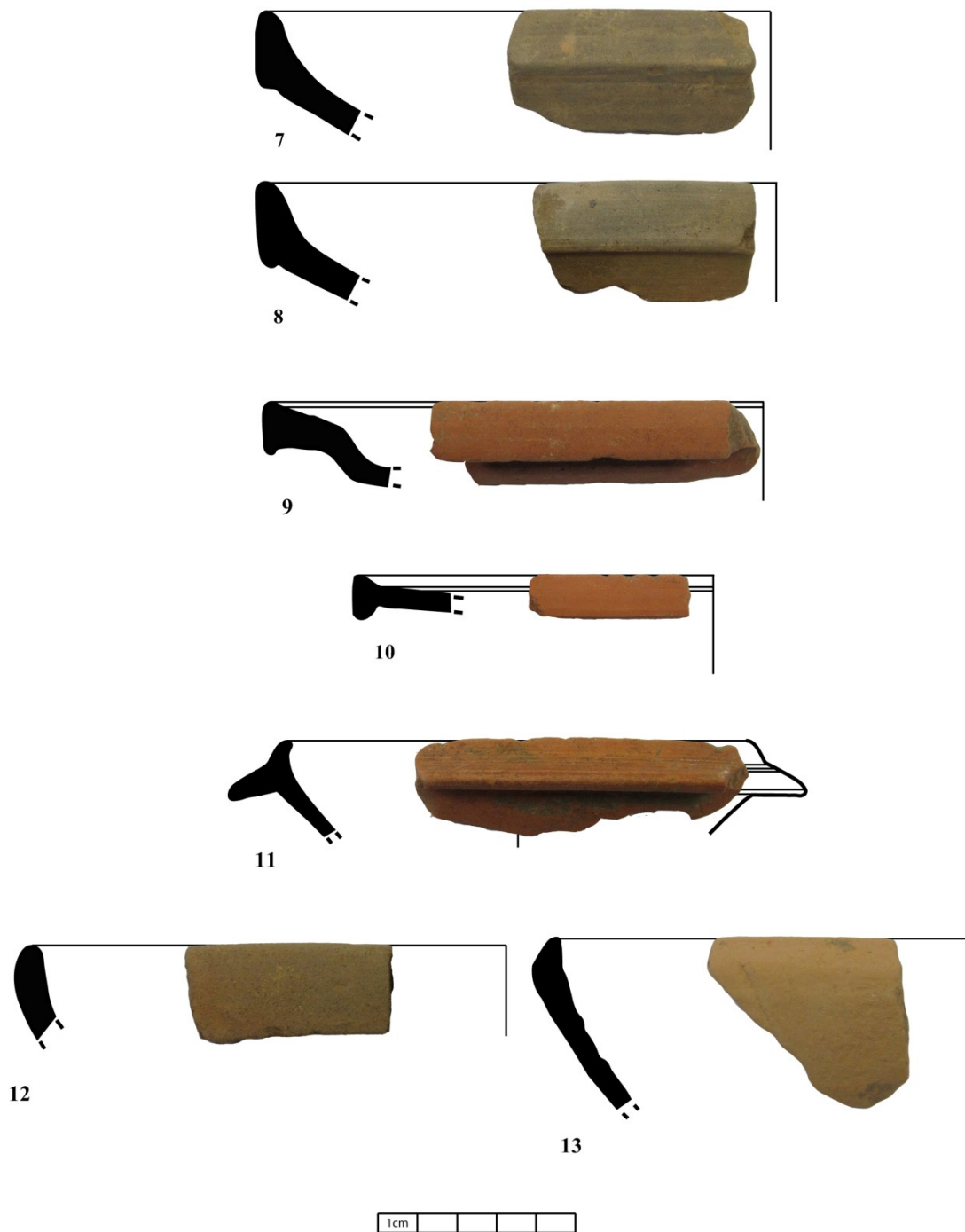
- 151. Ulomak profiliranog rubnika izrađenog od mramora. SJ: 4, KV.:6, v: 6,5cm, š: 5cm, d: 15,4 cm, T. 7, 49.

T. 1



T. 1 Italska i afrička terra sigillata (kat. br. 2, 5, 7, 8, 10, 13)

T. 2

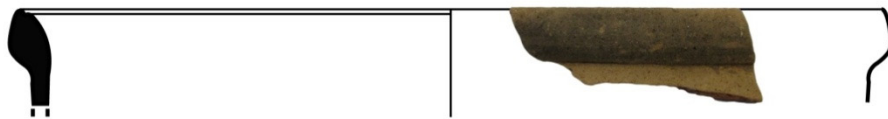
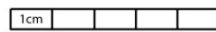


T. 2 Afrička terra sigillata (kat. br. 15, 17, 20, 21, 22, 27, 28)

T. 3



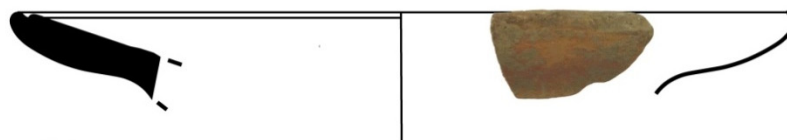
14



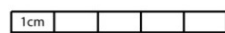
15



16



17



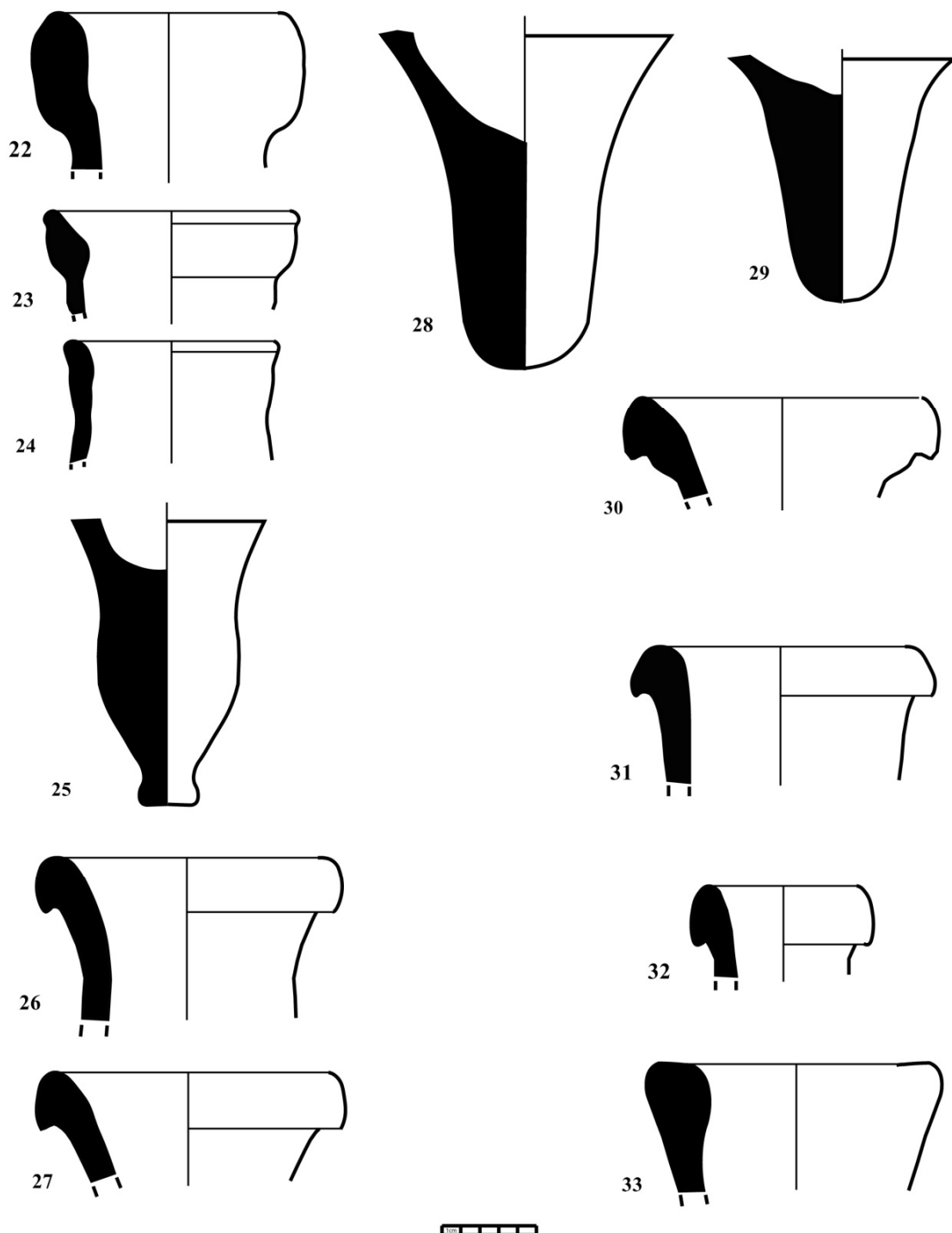
T. 3 Obično stolno posuđe i afrička kuhinjska keramika (kat. br. 29, 37, 38, 39)

T. 4



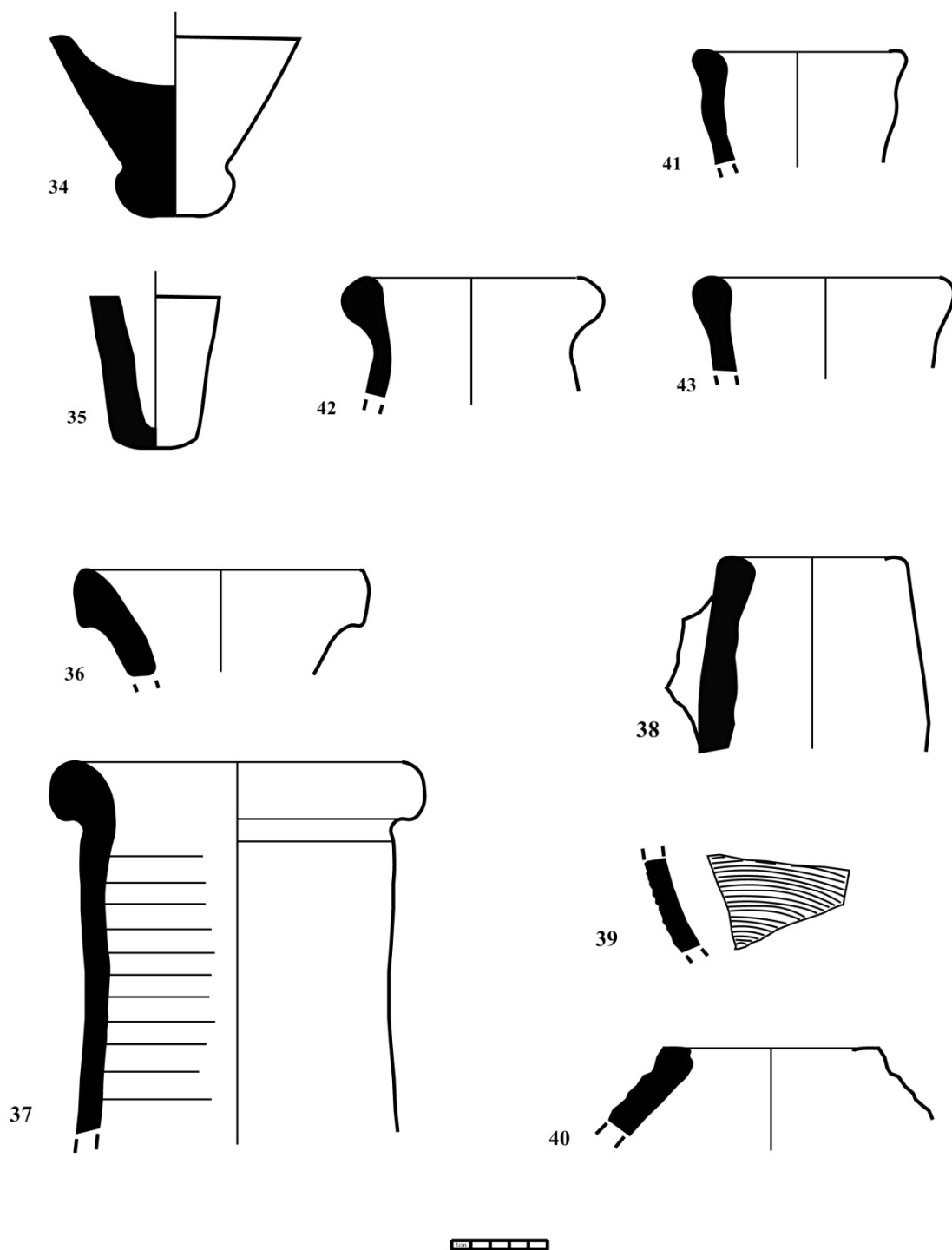
T. 4 Gruba kuhinjska keramika (kat. br. 42, 44, 46, 47)

T. 5



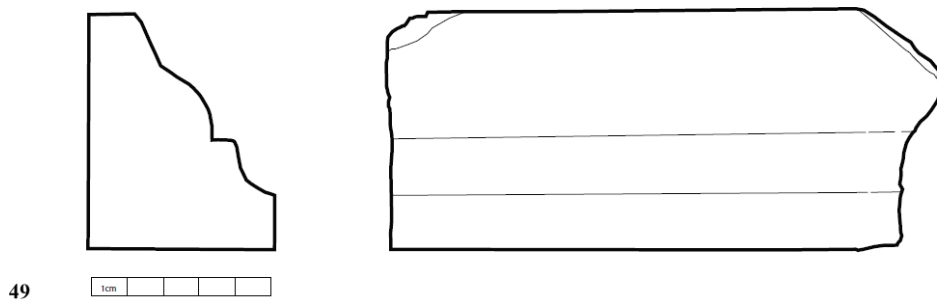
T. 5 Amfore italske, jadranske i afričke proizvodnje (kat. br. 49, 56, 58, 59, 65, 67, 70, 71, 72, 75, 79, 81)

T. 6



T. 6 Amfore afričke i istočnomediteranske proizvodnje (kat. br. 82, 83, 84, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 98, 102)

T. 7



T. 7 Numizmatički nalazi i mramorna bordura (kat. br. 120-124, 151)